

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

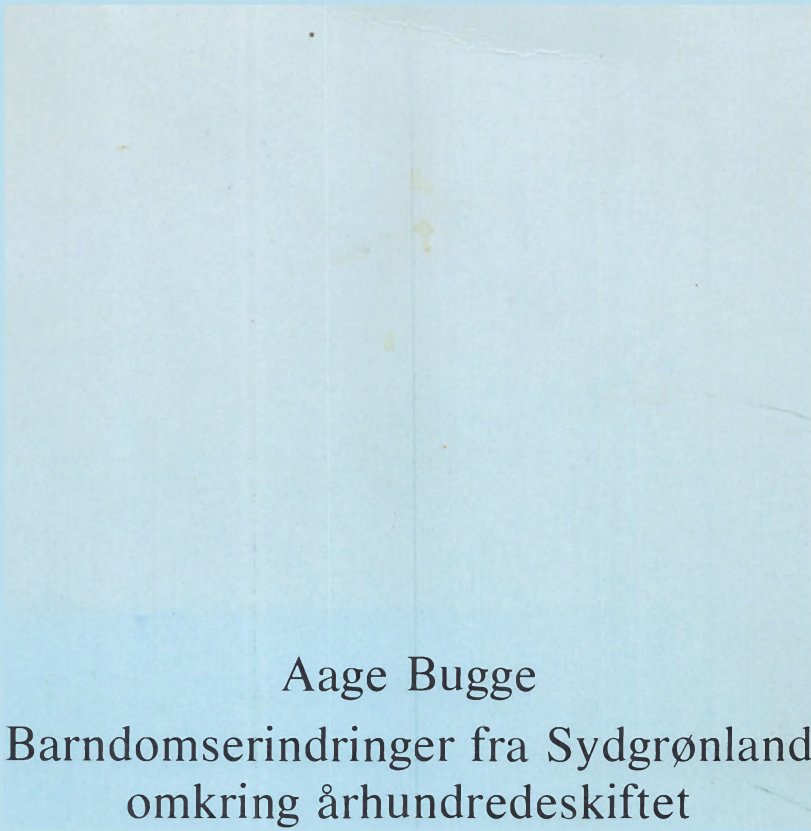
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Aage Bugge
Barndomserindringer fra Sydgrønland
omkring århundredeskiftet

Aage Bugge
Barndomserindringer fra Sydgrønland
Omkring århundredskiftet

Tidligere provst for Grønland, Aage Bugge, har forfattet en lille bog med titlen »Barndomserindringer fra Sydgrønland«, hvor han skildrer tiden omkring århundredskiftet med udgangspunkt i en beskrivelse af de steder, hvor han har tilbragt sin barndom.

Bogen indeholder mange interessante og værdifulde passager, der vil kunne bidrage til at fremdrage tidsbilleder fra livet i dele af Grønland omkring århundredskiftet. Det gælder f.eks. skildringen af de yderst primitive rejseforhold, de udsendte danske tjenestemænds vilkår, det fortrolige og nære forhold til den grønlandske befolkning og i det hele taget de små hændelser, som på udmærket måde belyser tilværelsen dengang.

Provst Bugges mangeårige tilknytning til Grønland, hans indgående kendskab til naturen og dertil hans dybe indsigt i den grønlandske psyke bl.a. gennem fuldkommen beherskelse af sproget borger for den ægthed og realisme, som præger beskrivelserne.

Chr. Berthelsen

fhv. skoledirektør for Grønland

Indhold

Forord

Nanortalik. Syddistrikterne indtil 1903.

Flytterejse nordover.

1. Allerførste møde med storisen	s. 3
2. Indskud: En lille tidstavle m.m.	s. 9
3. En buksetrold betragter storisen	s. 11
4. I vinterhi. Løver i snedriverne. Lidt personalia	s. 16
5. Besøg i Julianehåb september 1900	s. 29
6. Yngste passager på konebådsrejse	s. 38
7. Indskud: Den lille mand på isflaget De selvfølgelige kajakroere	s. 48
8. Små pust fra den nærmere omverden	s. 56
9. Vore legepladser Lidt om fjeldgangsmændene, Kivítut	s. 69
10. Isbjørnen, mit totemdyr	s. 82
11. Skelsættende omkring 1901-1903	s. 90
12. Den fjernere omverden bryder ind. Hvad er Godthåb?	s. 97
13. Familierejser m.m. i omegnen. Lichtenau sommer 1903	s. 100
14. Efterskrift: Gensyn med Nanortalik 1934 támajuitsugssat	s. 111
15. Flytterejsen til Godthåb	s. 120

Godthåb 1903 - 1905.

16. Overgangstiden. Personalia m.m.	s. 127
17. Inde og ude. Lidt om storslægten Møller	s. 131
18. Rundgang i Godthåb	s. 141
19. Nogle data 1904-1905 Den litterære grønlandsekspedition m.m.	s. 148

Frederikshåb 1905 - 1906. Til Danmark via Egedesminde.

20. Den stilfærdige overgangsperiode	s. 156
21. Vinteren 1905-1906	s. 160
22. Forår. Mindegudstjeneste for Christian IX. Atter opbrud	s. 164
23. Nordrejse 1906. Slut på barneårene i Grønland	s. 166

Forord

De her nedskrevne erindringer drejer sig om en række blandede indtryk, jeg som dansk barn i Sydgrønland har modtaget, særlig ved Nanortalik og Godthåb omkring århundredskiftet. Erindringerne er i ret udstrakt grad blevet gengivet således, at det er barnet selv, der kommer til orde på sin egen stumpevisse og utilstrækkelige måde, efterhånden som det i småt og stort har oplevet det ene og andet. Hertil kommer dog også en række supplerende og forklarende oplysninger og nogle indskud, der giver strejflys over et senere tidsrum.

Læseren vil hurtigt bemærke, at Grønland omkring århundredskiftet og nogle år fremover udviser dybtgående forskelle fra det, vi kender i nutiden. Ganske særligt vil dette fremgå af vor stærkt indelukkede tilværelse ved Nanortalik kort efter 1900. Det gamle Grønland havde nu een gang sine egne vanskeligheder, der ikke kunne udryddes med eet slag, sin tilsyneladende træge udvikling, sin egen stemmeføring og sit eget tempo. Isolationen holdt udviklingen i sit favntag og medførte dybtgående brøst og mangler. Dog begyndte fortidens Grønland allerede kort efter århundredskiftet så småt at gå på hæld. Der fremkom blandt andet fra Godthåb røster, rørelser og meningstilkendegivelser, der indvarslede en række ændringer i forholdene. Herefter gled man for en årrække ind i en slags jævn reformperiode, der ganske vist - også af pengemæssige grunde - havde sine begrænsninger, men som dog helt hen mod århundredets midte bidrog sit til at gøde jordbunden og forberede det grønlandske folks modtagelighed for nutidens meget stærkt indgribende reformperiode.

Men alt dette vedkommer jo ikke direkte min barndomstilværelse i fortidens Grønland, som det her drejer sig om.

Det gamle Grønland, som nu snart er borte med blæsten, havde sine uomtvistelige værdier, og jeg vil altid mindes dets befolkning med oprigtig glæde og tak. Efter som barn og siden som voksen medarbejder personligt at have oplevet både tiden omkring århundredskiftet og de påfølgende udviklingstrin, vil jeg dog ikke ensidigt hverken begræde eller romantisere fortidens Grønland. Under store fødselsveer er det grønlandske samfund nu efter verdenskrigen ved at vikle sig ud af isolationens uføre og må give plads for en række uundgåeligt tiltrængte ændringer.

Helsingør 1975

Aage Bugge

Nanortalik. Syddistrikterne indtil 1903. Flytterejse nordover.

1. Allerførste møde med storisen

Dette mit allerførste møde med storisen og derfor med Grønland fandt sted på et meget tidligt tidspunkt, nemlig endnu før jeg blev født, men jeg var dog nogle måneder henne. Vel forvarret medens jeg endnu lå og drømte i moders liv, var jeg, om end ikke af egentligt selvsyn, i en vis forstand alligevel med, da Mor på en konebådsrejse med os børn stødte hårdt mod storisen og forliste, men slap fra det. Dette skete den 20. juli 1895. Da denne begivenhed siden i voksende grad altid har stået for mig som den egentlige hovedindledning til min påfølgende mangeårige tilværelse i Grønland, føler jeg mig nødsaget til at omtale og beskrive den.

Under vor forflyttelse fra Julianehåb til Nanortalik denne sommer havde Mor med os børn forlænget sin rejse et par dage for at besøge mine forældres mangeårige gode venner ved Igdlorpait, nemlig missionær Schärff og frue. Far var derimod ret hurtigt rejst videre til Nanortalik for at overtage sine forretninger fra sin afløser og forberede familiens indflytning. (Se derpå nærmere nedenfor og i Fars brev).

Da Mor et par dage senere i konebåd fortsatte rejsen sydover, måtte man som sædvanlig endnu ret sent hen på sommeren slås en stund med storisen. Denne stormagt i syddistrikterne består som bekendt af de større eller mindre isflager, der

årligt på deres lange vej fra polbassinet og langs Grønlands østkyst drejer rundt om Cap Farvel og med strømmen føres et stykke nordover, hvorunder störisen i forsommeren og hyppigt endnu ved højsommer periodisk blokerer et ret stort stykke af syddistrikterne.

Under de utallige og tit såre tålmodige og forsigtige manøvrer mellem isflagerne kom den smidige, men sårbare skindbåd, konebåden, ikarambolage med en lumsk undersøisk "isfod" af den slags, der undertiden strækker sig ret langt ud fra de større flager. Båden må have skuret særligt hårdt hen over isfoden, hvor den stod fast en tid, før den sank, hvilket blev et held i uheld. Båden fyldtes dog hurtigt med vand. Da dette hverken med propper af spækstumper eller ved forsøg på ekspres syning af den store flænge i bådskindet kunne lade sig reparere, måtte man redde sig op på en nogenlunde solid isflage, der lykkeligvis lod til at kunne bære adskilligt. Mor med børnene, min søster Sigrid og min broder Nicolai (plus lillebitte mig), styrmanden og konebådens roersker, de (vi!) så sig nu alle med den vigtigste bagage prisgivet denne isflage i en række timer, hvor de måtte vente på undsætning.

Lykkeligvis herskede der den såre prisværdige skik, at mindst een kajakmand fulgte med konebåden som hjælpeeskorte m.m. Kajakmanden gik derfor omgående som ilbud til Nanortalik for at bringe bud om ulykken og skaffe allersnarest undsætning. Han skulle herunder oplyse om, at ulykken havde fundet sted i Sermersôk-sundet, og hvor omtrent de nødstedte befandt sig på den risikable isflage.

På isflagen stod nu Mor med "de store", (som jeg med respekt vil benævne mine ældre søskende her og i det følgende) og det øvrige rejseselskab, hvorunder reaktionerne unægtelig var mange-

lunde. Der er noget, man med rette kalder grønlanderens stoiske ro i ulykkestilfælde. Ved denne lejlighed havde imidlertid den grønlandske fatalisme svigtet vor stakkels styrmand, der til fulde havde været sig sit ansvar bevidst. Han sørgede så dybt og uhæmmet, at han stak sit hoved dybt ned i en spækpose og hylede. Det er blevet mig oplyst, at Sigrid legede ganske roligt med sin dukke. Mors tanker har været både hos Far og hos os børn, og hvad mig angik som den alleryngste og ufødte, har Mor sikkert været den eneste, der sendte mig en tanke under denne fortvivlede risikable situation, for hvor længe kunne isflagen holde? Nicolai råbte på at komme i land.

Ved Nanortalik blev Far selvfølgelig aldeles bestyrtet, da han blev underrettet. Fru Mathilde Sørensen ved Nanortalik (datter af senere omtalte overkateket Isak Lund) har fortalt mig siden, at da undsætningsbåden omsider drog af i allerstørste hast, var Far så oprevet, at man ikke kunne formå ham til at sidde i båden, men absolut ville ro med, men vel at mærke stående, så han fra første øjeblik kunne være med til at finde isflagen.

I et af Fars breve hjemefter til vor familie i Danmark, har han beskrevet de nærmere omstændigheder så grundigt, at jeg, (om end det medfører et par gentagelser af det forudgående) i dette specielle tilfælde vil gengive brevet med nogle få ændringer i retskrivningen:

Brevet er dateret Nanortalik 13.-16. august, 1895 og lyder ordret som følger:

"Den 16. afrejste vi fra Julianehåb for at begive os hertil Nanortalik ca. 15 mil (112 km.) fra kolonien. - På vejen gjorde vi den første dag ophold et par timer ved den smukke tyske missionsstation Lichtenau, hvor vi blev overordentlig hjerteligt og gæstfrit modtaget af de derboende 3 familier. Da vi skulle

derfra for at fortsætte rejsen og alle var komne i konebåden, blev vi fotograferede af missionær Hinz. - Samme dag om aftenen nåede vi til Igdlorpait, hvor der også er en tysk missionær, der hedder Schärff. Hedvig er særdeles godt kendt med dennes hustru, hvilken hun i sin tid rejste sammen med hertil landet. Den næste dag fortsatte jeg rejsen og nåede om aftenen, d. 18. juli, hertil Nanortalik, hvorimod Hedvig og børnene -, vi må sige desværre - forbleve ved Igdlorpait for at forlænge besøget der et par dage, hvilket jeg ikke havde tid til, da jeg skulde skynde mig herved for at overtage forretningerne fra min formand, - nuværende kolonibestyrer ved Julianehåb hr. Ringsted.

Den 20. juli om eftermiddagen kom der til min store forskrækkelse ilbud med en kajakmand med melding om, at Hedvig og børnene samme dag om morgenen vare afrejste fra Igdlorpait (den tyske missions,) for at begive sig hertil, men at båden en milsvej herfra stedet var revet itu på en isskodse og var sunket, så at min familie, såvel som bådens besætning i en hast havde måttet redde sig på en isflage i nærheden af en lille ø. Du kan tro, at jeg fik hastværk for at komme min stakkels familie til undsætning, og i løbet af få minutter blev en god konebåd gjort klar og jeg begav mig ud på en ejendommelig redningsexpedition, der Gud være lovet fik et godt og lykkeligt udfald. Efter at have roet i $1\frac{1}{2}$ time fik vi endelig øje på en lille forsamling mennesker siddende på en lille isflage, og du kan tro, at jeg blev glad, da jeg så Hedvig stå med Nicolai på armen, vinkende til mig. Snart var vi så henne og Hedvig og børnene blev først bragte i land på en lille ø, hvor de var henrykte over at få fast grund under fødderne, hvorpå bagefter grønlænderne og dernæst bagagen blev bjerget.

Hedvig havde jo været meget angst, hvilket der tilvisse

også var grund nok til, idet i løbet af de 3 timer de ventede på isflagen, denne meget let enten kunne være gået itu eller vendt omkring, i hvilket fald ingen redning for nogen havde været mulig. - Men Gud være lovet og takket, at alle slap med skrækken, den rejse kunde let have fået en forfærdelig ende. At Hedvig ikke oftere rejser alene og med børnene uden særlig tvingende grund, kan du nok forstå; det ville vi aldrig oftere indlade os på. - Efter et kortere ophold på øen fortsatte vi så rejsen her til Nanortalik, hvor vi lykkelig og vel ankom kl. 8 om aftenen, - dog saaledes at Hedvig og også Nicolai havde siddet i næsten stadig angst, hver gang vi med båden måtte søge vej mellem isflagerne, - idet de nemlig i modsætning til tidligere nu havde fået stor skræk for al is. Sigrid havde derimod hele tiden været mærkværdig rolig og trøstet sig på isflagen med at far nok kom og hentede dem, - medens Nicolai gentagne gange havde råbt til sin moder: op på land! op på land! hvilket ønskes opfyldelse ulykkeligtvis var umuligt før en båd herfra kom til hjælp."

Far slutter dog brevet med at konstatere, at det er meget sjældent at man hører om, at konebådsrejsende omkommer. - Vedr. konebådsforlis se dog også Signe Rink i et kapitel af hendes bog: Kajakmænd, 1890.

På barnlig egoistisk vis har jeg siden ikke så sjældent beklaget, at jeg kun "var med" og altså, at jeg "oplevede" men ikke så det skete. Når jeg i de følgende barneår nu og da hørte de store omtale denne begivenhed, skete det, at jeg følte mig lidt udenfor med den placering, jeg den gang havde haft. Mor måtte da besvare mit gentagne spørgsmål, om jeg da "ikke også var med.?" Hun strøg mig over hovedet, smilede lidt og svarede kort og godt som noget rent selvfølgeligt - jo, du var med."

Siden har jeg aldrig helt kunnet frigøre mig for tanken på

denne episode. Det kan være meningsløst. Men det har bevidst og ubevidst knyttet mig ikke blot til vor lille familie, men også til Grønland og dets befolkning. Man endte med simpelthen at måtte være taknemlig for at være blevet skånet til en senere lykkelig tilværelse i Grønland og andre steder. Når man herunder også fik den gave i årenes løb at opleve mange indholdsrige rejseår i Grønland var der altid samtidig et stykke mening i, at man havde været på rejse i dette land fra før man blev født.

Men ganske særligt går mine tanker herunder fortsat til vor lille Mor, der stod og holdt vagt over os på en stump af storsisen.

2. Indskud: En lille tidstavle m.m.

Den 19.februar 1896 fødtes jeg i en efter sigende forrygende snestorm ved Nanortalik. Overkateket Isak Lunds hustru, den kloge og dygtige Nathalie (Thale) Lund havde i sin tid i Danmark modtaget uddannelse i fødselshjælp. Jeg var derfor i gode hænder, da det blev hende, der hjalp mig til verden. Videre har hendes datter, fru Mathilde Sørensen ved Nanortalik berettet for mig, at hendes mor kom hjem efter en anstrengende nat og berettede, at der var kommet et "dejligt drengebarn" (sic) til verden. - Ved påsketid blev jeg døbt i skolekapellet ved Nanortalik af Isak Lund i overværelse af den grønlandske menighed. Om end allerede "menighedsdøbt" blev jeg efter den tids skik senere dåbsbekræftet af pastor Frantzen, hvilket skete i Julianehåb kirke.

Dårligt nok var man født og døbt, så begyndte forholdene at køre af sted med os. I første omgang blev vi kun ved Nanortalik det ene år 1895/96. Derpå var vi ved Julianehåb 1896/97, hvorefter jeg for første gang kom på langfart for alvor, idet jeg tiltrådte "min (første) permissionsrejse" til Danmark 1897/98, hvad jeg praktisk talt intet husker af. Vi afrejste med sejlskibet "Thorvaldsen" og returnerede med dampskibet "Fox" over Ivigtut. Vi rejste (en stor del af vejen i konebåd) til Julianehåb, hvor vi atter tilbragte et år, 1898/1899. Omsider kom vi da i eftersommeren 1899 til ro ved Nanortalik, hvor vi oplevede omtrent fire sammenhængende og gode år, indtil Far blev udnævnt

til kolonibestyrer i 1903, og vi afrejste til Godthåb. -

Permissioner var jo dengang ikke noget nær så hyppigt som senere. I sin lange tjenestetid i Grønland 1885-1922 oplevede Far kun at få permission tre gange, 1897/98, 1906/07 og 1915/16. -

Den påfølgende omtale af min barndomstid i Sydgrønland vil i ret væsentlig grad komme til at dreje sig om mine indtryk fra de fire års rolige tilværelse ved Nanortalik, samt indtrykket fra de dele af "syddistrikterne", som vi på rejser fra Nanortalik kom i berøring med (Julianehåb m.m.). Netop denne del af min barndom, inclusive grænselandet mellem det halvhuskede og det helhuskede, har det været af betydning for mig at tænke tilbage på. Ud over dette er der også givet en om end kortere omtale af mine afsluttende barneår ved Godthåb og Frederikshåb. - Hvad angår det øvrige Grønland og den tid, der er fulgt efter det her omhandlede tidsrum, har det (jfr.forordet) af pladsmæssige grunde kun været muligt hist og her at henvide til eftertiden i ganske kortfattet form eller i ganske enkelte tilfælde gennem nogle særligt markerede indskud.

3. En buksetrold betragter storisen

Det må vel have været i forsommeren 1900, at jeg på en såre skøn dag stod som lille buksetrold og ganske alene på stranden ved Nanortalik. Halvvejs irriteret, halvvejs beundrende betragtede jeg i lang tid ismasserne. Det forekom mig næsten påtrængende, at nogle af isstykkerne oven i købet lå et godt stykke oppe på stranden, så man kunne sparke til dem. Dette ville have passet bedst til min øjeblikkelige sindsstemning, thi jeg var godt gnaven på storisen, der for en rum tid havde skilt mig fra mine grønlandske legekammerater, som jeg nu savnede mere bevidst end før. Hvad hjalp det mig så i den dybe stilhed og ensomhed, der i en sådan periode herskede omkring os, at kammeraterne utvivlsomt havde det godt blandt alle de grønlandske familier, der nu for en rum tid havde været bortrejst til fangst på yderøerne. Storisen var nemlig ikke blot almægtig påtrængende og lagde sig brutalt på tværs af så meget, man ville. Den gav også grønlanderne et godt udbytte, god næring og en vis indtægt efter en utvivlsomt drøj vinter, hvor mange af dem har måttet suge på labben og småsulte uden den jævne rundelighed i fangsten, der giver kød og spæk, lidt penge og et nogenlunde ubekymret velvære. Nu lå altså mine jævnaldrende derude på øerne og kunne sikkert æde kød og spæk i mængde.

Jeg blev arrig. Jeg sparkede til storisen, men den flytter

sig nu een gang ikke så let, fordi man sparker til den. Men selv om den lå mig på tværs, og jeg var offer for et af de afspærret-hedskomplekser, der kunne komme over én i sådanne perioder, så gik det mig som så mange andre, at jeg en stund ganske umærkeligt bøjede mig og fandt mig i det uundgåelige. Intet under at grøn-länderne er blevet fatalister overfor naturmagterne.

Jeg endte i alt fald også ved den lejlighed med at bøje mig ikke blot for storisens almagt, men netop også for dens midlerti-dige trylleri og charme. Sløvhed kan i samme øjeblik lukke af for nogle af sanserne, men omvendt åbne for andre. Her stod jeg nu simpelthen og gloede, og der skete intet som helst dramatisk. Men efterhånden kunne man dog til behagelig underholdning og glæde både se og høre det ene og andet. Ismasserne strakte sig endeløst og milevidt til søs og lå med kun ganske små render mellem flage og flage som en sammenhængende flade. Der var et knaldende stærkt solskar, eet stort sammenhængende lysvæld over isen, som jeg sent vil glemme. Det skar i øjnene, men jeg blev ved at stirre. Stor-isen, min fjende og min hidtidige ærgelse lå i virkeligheden blot og smilede mig i møde. Den var almægtig og kunne derfor smile af det hele. Sommersolens stråler slog smut mod isen og blev splin-trede i de utallige små iskrystaller på flagernes overflade. Hist og her kunne øjet derimod hvile, når man betragtede nogle af de smukke mørkegrønne hulrum i flagernes kanter.

Men hertil kom også lydene, som man endte med at aflytte, ja endog til slut kunne more sig over. Storisen blev et samlet le-vende væsen, der på sin egen stilfærdige og mystiske vis gav sig udtryk og søgte at få luft gennem en lang række ganske sagte små-dryp, skure- og skrabelyde, men også gennem små suk og skvulp. Skulle der mod forventning en skønne dag blive bulder og brag i

den store stil, måtte det, om end sjældent, komme fra et af de store isfjelde fra østkystens bræer, der var blevet indkapslet i den østlige drivis og havde måttet følge med isflagerne til vestkysten. Her stod de nu og ragede op som vagttårne over de flade ismarker.

Ved strømskifte blev der en antydning af forbigående ganske svage bevægelser i det hele. Den ene flage puffede lidt gnavent til den anden og syntes at udbede sig en smule albuerum. Efter en række små sammenstød fremkom der ny isrender mellem flagerne. Et og andet fra iskanterne dryssede i pulveriseret tilstand ned i renderne og sejlede en kort tid omkring som små, klingrende krystalstykker. Endnu skulle der intet nyt finde sted. Strømskiftet sendte til slut blot nogle ekstra småbølger ind mod kysten, hvor et par af dem skyllede op på stranden og slikkede mine kamikker.

Man vidste jo samtidig godt nok, at der også rørte sig dyreliv i dette øde, om end det var godt gemt. Men sælerne kunne grønlanderne da også bedre jage fra yderøerne, hvor fangsten var rigelig, og hvor flagerne var knap så hårdt sammenpressede. Det skete dog en gang, at min broder Nicolai netop her fra omtrent fra det sted, hvor jeg stod, fik øje på en smuk isbjørn, der i nogle øjeblikke rejste sig over isflagerne og atter dykkede ned igen.

Jeg gjorde omkring for at gå hjem. Der var ikke mange skridt fra stranden op til den lille "bestyrerbolig" (assistentbolig), hvor vi boede. Tæt ved, ud og ind mellem pakhusene, puslede Far i denne tid flittigt sammen med et par ensomme grønlandske fastansatte for at gøre klar til den forventede spækindhaling. Der rørte sig også en smule liv både hos Isak Lunds og hos de gamle halvdanske frøkener Lytsen samt i de fastansattes huse.

Lidt højere oppe lå skolekapellet, p.t. tomt og stille. Ensomheden var og blev trykkende, thi der gik ingen røg fra nogen af de øvrige huse, eller rettere småhytter, hvor den egentlige fangerbefolkning boede. På nogle af hytterne havde man efter gammel skik fjernet taget for at udlufte huset i sommertiden. Jeg forstod endnu ikke, hvor fattige og kummerlige disse af tørv og sten sammenklinede jordhytter i grunden var. Men i øvrigt kendte jeg endnu heller ikke tilstrækkeligt til den hygge, der trods alt også kunne røre sig indendørs i disse såre beskedne omgivelser. Hvad der angik mig i øjeblikket var simpelthen, at jeg savnede livet mellem husene og herunder også de rygende lyngbål eller de små osende tranbål, der på gode sommeraftener blev tændt, når der skulle koges kød udendørs i solide gryder. Allermest savnede man den pludrende og leende børneflok, som vi kunne slå følge med både mellem husene eller nede ved stranden, hvor der jo hyppigt skete det ene og andet.

En skønne dag, når en kraftig sydoststorm omsider havde fået overtaget og var begyndt at feje noget af drivisen til søs, blev der også et velgørende liv, en vidunderlig righoldig bevægelse og uro over det hele. Konebådene med deres tunge kød- og spæk-laster og kajakkerne, hyppigt med nyskudte sæler på slæb, undertiden bugserende flere sæler i række, banede sig nu vej tilbage og stilede hen mod flæsestederne på stranden. Kort efter flyder stranden med blod, og der er festlig travlhed. En masse kød bæres op, også nogle af sælerne slæbes op i hel tilstand for at blive parteret foran husene. Der bæres desuden spæk op i store rødtskinnende flager, der skal til salg henne ved "Handelen"s bygninger. Desuden blev der efter gammel skik nu og da kulegravet nogle sæler, der først senere skulle tages op og spises i en tilstand, der særlig smagte grønlænderne.

Familien Bugge, Nanortalik 1899. Til venstre kokken David, til højre barnepigen Dina. Forrest (på knæ) Aage Bugge.

Dagligstuen i bestyrerboligen, Nanortalik oktober 1899.

Under den almindelige ståhej omkring de flænsende kvinder nede ved stranden er det som så ofte tidligere lykkedes min søster Sigrid at se til på fuldt nærhold. Hun er med i det hele, men afslører i et enkelt øjeblik samtidig med eet det danske barns særinteresser, der forekommer grønlænderne mærkelige. Hun har nemlig sat sig i hovedet, at hun absolut vil kigge lidt nærmere på sælernes morsomme knurhår og helst samtidig pille lidt ved dem. Det går imidlertid ikke. Det er øjensynlig ikke rigtigt velset. Eller var hun blot lidt i vejen? Hvad enten hun har ret eller ej, har Sigrid i alt fald siden den tid haft den opfattelse, at man har anset det for skadeligt for grønlændernes fortsatte fangst at pille ved den slags i utide.

Problemerne omkring sælernes knurhår har i dette øjeblik ikke vakt min interesse. Jeg var ikke på jagt efter knurhår, men efter levende menneskebørn.

Jeg iagttog vore grønlandske jævnaldrende, efterhånden som de myldrede i land fra konebådene. De sprang ud af konebådene i allerbedste form, fedtglinsende, glade og oplagte. Det griber mig et øjeblik så stærkt, at de er velnærede, at de strutter af velvære, så det må jeg da pludselig hjem at fortælle. Jeg husker tydeligt, at jeg den dag var helt vild og ophidset af glæde. Det hele må forkyndes derhjemme, det skal råbes gennem stuerne - "Mor, Mor, nu er de kommet hjem, og de er så tykke og fede!"

Derefter kan legen på ny gå sin rigtige gang mellem husene og ved stranden. Men sommertidens allerbedste og største legepladser ligger samtidig og venter på os. Snart vil vi kunne slå følge med en masse andre børn for at drage på fællesture op i de nærliggende lynngmarker.

4. I vinterhi. Løver i snedriverne. Lidt personalia

Når vinterstormene fra omegnen af det nærliggende Cap Farvel gik hen over os med fuldt drøn, kunne det være svært betryggende at ligge i sin seng om natten og lytte til lydene. Siden, når jeg har guset vort lille soveværelse fra den tid, hvor i øvrigt både min yngre søster Ragnhild og jeg er født, har jeg dårligt kunnet begribe, at vi kunne få plads derinde. Imidlertid havde soveværelset den fordel ved sin beliggenhed, at man i alt fald derfra i løbet af dagen kunne holde udkig til gårdspladsen bag husene, der også tit var legeplads for børnene. Gennem de lavt siødende vinduer kunne man samtidig iagttage en klippekold, hvor der lå et par af de bedrestillede grønlanderes huse. Denne udsigt kom mig til gode en smuk lys sommeraften, hvor jeg var blevet lagt generende tidligt i seng, men valgte at stå op, da det gik op for mig, at jeg om end i nat-skjorte havde fin udsigt i første parket til nogle grønlandere, der parterede en imponerende stor isbjørn udenfor et af disse huse. Det gjorde kun et forbigående fornøjeligt indtryk på mig, men ikke ud over det dagligdags, da bjørnene ikke den gang hverken imponerede mig eller forskrækkede mig så meget som senere.

Vinterstormene lukkede efterhånden for størstedelen af udsigten fra dette sted, idet snedriverne gradvis hobede sig op omkring vinduerne. Trods den selvfølgelige tryghed, der om natten

hvilede over familiens lille "soverede", havde jeg dog her mine første perioder af den barneangst, der er så velkendt for andre. Ikke for intet var jeg jo også i disse år fyldt af danske og grønlandske amnestuehistorier, skrækindjagende fortællinger om de mystiske "fjeldgangsmænd" (kivítut) i ødemarkerne, stærke indtryk fra billedbøgerne og meget andet.

Helt let var det i alt fald ikke altid, når jeg vågnede i utide om natten og i mørket gav mig til at lytte efter blæsten i alle dens tonearter, endsige når de stærkeste storme rev og ruskede for alvor i den gamle kasse af en tjenestebolig, som vi beboede. Værst blev det, når jeg noterede mig stormens brummelyde, der endte med at forekomme mig fæle og truende. Allerværst blev dog disse lyde, når jeg mente, at det var indendørs lyde og ikke kunne forstå, at det simpelthen var Far, der snorkede stærkt og med ejendommelige brummelyde. Det huede mig slet ikke. Der var noget nærgående og farligt over det hele, og jeg kom til slut til det resultat, at det var en ulv, der var på spil og gik uhyggeligt brummende rundt mellem sengene.

Tanken på ulven havde jeg i øvrigt kun fra billedbøgerne. Der gik flere år, før jeg hørte de meget få ulve omtalt, der nu og da kan komme til det allernordligste Grønland som sjældne strejfdyr fra de nordamerikanske egne. I det sydlige Nordgrønland er de kun meget sjældent nedlagte. Provst Frederik Balle fortalte om sin mor, at hun i sine unge dage ved Godhavn i 1850-erne havde oplevet, at der var blevet nedlagt en omstrejfende ulv så sydligt som på Disko-øen. -

Tilbage til vinterhalvåret. Godt var det i alt fald, at julen kom til hjælp, denne gang tilmed for dem, der havde oplevet ulvenætter og følt sig alvorligt truet af sære brummelyde.

Derfor var det da også ganske anderledes skønt og opløftende, da vi en nat vågnede ved, at det knirkede i snedriverne udenfor vore sovekammervinduer. Det var hverken ulve eller truende fjeldgangsmænd, men et kor af grønlandere, der sang deres julehymner smukt og betagende. Det hørte til god skik, at man stod op et øjeblik og tændte lys som tak for den modtagne julehilsen.

Helt tydeligt husker jeg som min allerførste julegave en lille sort puddelhund, der kunne trækkes på røde trillehjul og havde kønne perleøjne. Ikke desto mindre blev den fordunklet af, at jeg stilede så højt, at jeg blev misundelig på Sigrid, der havde fået en bog i julegave. Der foresvævede mig noget om, at en bog var det fineste fine. På omslaget var der billede af en skægget og skindklædt vildmand, der hed Robinson Krusoe. Der var nær blevet strid ved juletræet, da Sigrid - som yndede at drille mig - holdt bogen så højt hævet, at jeg ikke kunne nå den. Vi fik dog glæde af bogen i samdrægtighed ved en række påfølgende højtlæsningsaftener, der efterfulgtes af, at vi gik rundt i stuerne og sang hok-hok-piumituh, for sådan sagde nemlig de kakaduer, som den omstridte Robinson aflyttede. Denne kakaduesang var så betagende, at den en overgang blev en farlig konkurrent til julesalmerne.

Disse skiftevis fortælle-eller højtlæseaftener kom til at omfatte midvinteren i det hele. Desværre var jeg for lille til direkte fra den tid at følge Fars fortælleaftener, hvor han beskrev sin ungdom som sømand, da han sejlede verden rundt mere end een gang og f.eks. havde været på Samoa-øerne. Her havde han blandt andet været i kirke med en af øernes konger, der optrådte ved gudstjenesten i bare fødder, hvad der undrede mig at høre om her midt i den grønlandske kulde. Noget repeterede Far senere

for mig af disse mærkværdige beretninger, men Nicolai, der altid har været overordentlig stærkt geografisk interesseret, havde det meste præsent og fortalte mig senere flere af Fars beretninger.

Særlig betydning for min spæde "udvikling" under denne den første jul, som jeg husker, havde imidlertid en lille billedbog af stærkt pap, der indeholdt strålende farvebilleder af dyrene i zoologisk have. Jeg var så betaget af denne bog, at min oprindelige uvilje, ja sommetider skræk, ved at være helt alene i en stue, blev afløst af en ustyrlig trang til at studere denne herlige billedbog i enrum, for at jeg helt og fuldt kunne fryde mig over samværet med dyrene. Når jeg blev alene med denne bog, granskede og bogstaveligt indsugede jeg hvert billede helt for sig. Dyrene blev så forunderligt levende, og pludselig hørte jeg sammen med dem, både i kamp og fredeligt samvær. Her stod for eksempel en venligsindet løve, og da det lidt efter forekom mig, at den stod derude i snedriverne, gik tankerne på ørkensand og snedriver let over i hinanden, jeg måtte ud for at være sammen med denne pragtfulde løve. Bagefter granskede jeg på samme måde de andre billeder hver for sig, og løb atter ud for også rigtigt at være sammen med dem. Det blev en langstrakt leg, der omsider blev afbrudt af Mor, der ville have en ende på den historie og spurgte mig, om jeg var vel forvaret, sådan som jeg rendte ud og ind.

Blandt julegaverne var der tit også et og andet fra de grønlandere, der stod os nærmest, hyppigt nogle fine og smukt syede kamikker. Det skete imidlertid også en gang, at vort faktotum både som kok og som udmærket hushjælp - David Abelsen - forbavsede Nicolai og mig ved at forære os en gyngest, han selv havde lavet. Da David, så vidt jeg ved, aldrig havde set

en levende hest, men havde adskillig bedre forstand på de geder, vi havde som husdyr, var gynghesten kommet til at udvise stærke ligheder med en ged. Det forhindrede ikke, at vi var imponerede og henrykte for "gynggeden". Gederne havde vi jo i forvejen en vis forkærlighed for. De gav os godt kød og dertil god mælk, som jeg oven i købet foretrak for komælk. Især var deres småkid henrivende. Kun eet medlem af gedeflokken var vi på kant med, nemlig en gammel, arrig gedebuk, som vi ustandselig blev generede af. Vi var derfor kisteglade, da den en skønne dag blev ud-rangeret og kastet i havet. Til vor skræk kom uhyret nogen tid efter tilbage, da store dele af den viste sig i maven på de hajer, grønlænderne fiskede ved vintertid. I øvrigt var det tydeligt nok, at selv hajerne havde haft svært nok ved at sætte den til livs.

Fra samværet i juleugen husker jeg bedst den nytårsaften, hvor vores udmærkede overkateket, Isak Lund og hans kone, Thale, spiste til middag hos os. Bagefter spillede vi "Gnav" med store billedkort (og ikke som senere med brikker). Det skete ved det fine bord i dagligstuen og udelukkende ved stearinlys i vore bedste stager. Det var nemlig skik, når vi særlig ville hædre gæsterne, f.eks. ved besøg fra Julianehåb, at vi for en kort tid satte vore ellers rigtig gode tranlamper til side.

Isak Lunds var som sædvanlig særdeles hyggelige gæster. Imidlertid var Sigrid netop denne aften noget "tiljulet". Hun "blev vanskelig" og måtte sendes i seng med et brag, hvorpå vi andre lidt slukørede fulgte efter. Isak Lunds, der jo også selv havde børn, smilede forstående og trak sig tilbage på et sobert tidspunkt med tak for den udmærkede aften.

For grønlænderne var julen jo her som andre steder i verden i virkeligheden begyndt før selve højtidsdagene, nemlig med den

indledende julehandel, hvor befolkningen optrådte tæt sammenstuede og brugte deres surt indtjente penge i den lavtloftede butik, som en overgang efter datidens skik var placeret noget besværligt på loftet i et af pakhusene. Far stod i tykkeste vintertøj og havde travlt. Her var også lidt køligt, men trods alt festligt nok, om end duften fra menneskemængden var mildest talt ubeskrivelig.

Mod slutningen af juleperioden betegnede selvfølgelig også nytårsaftnen et højdepunkt for grønlænderne, vistnok især fordi det gav dem en kærkommen lejlighed til et større skyderi, hvorunder det en gang imellem kunne gå galt nok. Det skete en nytårsaftnen, at en ung pige blev ramt i halsen af et skud fra en haglbøsse, der havde været ladet mod den pågældendes vidende. Situationen var nu den, at da Thala Lund jo kun var fødselshjælper, så var det Far, der måtte være stedets fungerende læge på samme måde som dette tilsvarende fandt sted mangfoldige steder i datidens Grønland. Far måtte altså frem med medicinkasse m.m. og havde held til at pille skudsåret ud på forsvarlig måde.

Vi børn fandt i og for sig dette ganske interessant. Duften fra medicinbeholdningen var noget helt for sig selv. Den var blevet os et manende tegn på, at der forestod noget eventuelt farligt men også vigtigt og højtideligt. Af en eller anden grund hørte man ustandselig tale om karbolvand, så dette blev symbolet på sygdom og sår og om muligt helbredelse. Far måtte til underholdning for den yngste digte en sang om et barn, der blev angrebet og tilredt så vældigt af en bjørn, at dette kun kunne ordnes ved rigelig anvendelse af karbolvand.

Vinterhalvårene i vor tilværelse ved Nanortalik var en overgang præget af, at Mor, men delvis også Far, personligt måtte undervise "de store" i hjemmet, så godt som nu dette lod sig gøre. Sådan gik det, indtil vi omsider 1902 med stort besvær og store omkostninger fik en udsendt privatlærerinde. Det har siden stået klart for os børn, hvilket enormt hovedbrud og hvilke praktiske problemer vore forældre i netop disse år har haft med hensyn til vore skolekundskaber, netop under de isolerede forhold, vi levede. Spørgsmålet drejede sig jo samtidig om vor udvikling som danske børn i det hele.

I ganske særlig grad i vore barneår forelå der her et problem, der har ligget Far og Mor stærkt på sinde, og som måtte løses både med klogskab og forståelse. De havde forstået, hvor unaturligt og usundt det ville have været, hvis de ikke havde givet os lov til at færdes fuldkomment frit mellem vore grønlandske jævnaldrende. Selv om de i denne henseende gav os rundeligt tøjreslag til at tumle os, omtrent som vi ville, var det dog fortsat også vore forældre stærkt om at gøre, at vort indre familieliv blev et lille stykke dansk kulturområde, hvor vi mindst lige så naturligt følte os hjemme. Vi vil altid med tak tænke på, at vore forældre både den gang og siden havde begge sider af problemet for øje.

Foreløbig underviste Mor altså de store, og det foregik i den lille spisestue, hvor Far også undertiden gav timer, når han var færdig i butikken. Imidlertid havde jeg selv stædigt og påtrængende holdt på, at jeg ville være med. Som "fri og dog bundet" og uden i disse timer at ville give mig rigtig tid til at lege udendørs, sikrede jeg mig da i formiddagstimerne at være en slags gæstetilhører under bordet. Her blev der givet mig lov

til at kravle rundt og lytte efter, hvad der behagede mig. Man fandt sig med mærkelig tålmodighed i, at jeg nu og da fra dybet gav mit besyv til kende, hvis der dukkede et spørgsmål op, som jeg mente at kunne svare på, især når jeg kunne gøre mig en sport af at citere videre på nogle af de vers, de store var standset op i.

Blev man ikke desto mindre lidt træt af denne underjordiske skolegang, kunne man efter behag glide ind i den tilstødende dagligstue, hvor jeg kunne træffe "tante Ugle", som i køkkenet eller andetsteds afventede en frikvarterpassiar med Mor. Vi fik os da pludselig et slag kort, begge siddende på dagligstuegulvet.

De to gamle frøkener, henholdsvis Sophie og Elise Lytzen, var døtre af en forhenværende dansk bestyrer ved Nanortalik, der havde været gift med en grønlanderinde. De forblev hele deres liv ved Nanortalik, hvor de hørte til vor omgangskreds. Hvorfor vi i grunden havde givet den ældste af de to søstre det ejendommelige efternavn, tante Ugle, aner jeg ikke, men vi holdt i alt fald meget af hende og hun blev den af det ejendommelige søskendepar, der stod os nærmest.

Vi var da i disse år hyppigt på besøg i frøkernerne Lytzens lille hus, der efter deres død en overgang en årrække fungerede som midlertidigt sygehus. Jeg forstod i min barndom ikke tilstrækkeligt det ejendommelige, der prægede dette hjem, der på sin vis kom til at betyde en del ved Nanortalik. Jeg syntes blot, de var hyggelige at besøge. Jeg studerede ikke deres tidshistorisk interessante billeder, men kun et mægtigt kort af en verdensudstilling i Paris, der optog mig meget. Begge søstre talte flydende både dansk og grønlandsk, og Sophie Lytzen havde både som særdeles vejrkyndig og på anden måde haft lejlighed til

at yde værdifuld assistance for Gustav Holms østgrønlandsekspe-
dition under dennes forberedende ophold ved Nanortalik før den
endelige afrejse til kysten. (Søstrene Lytzen og deres inter-
essante hjem er i øvrigt udførligt beskrevet i Det grønlandske
Selskabs Årsskrift kort efter begges død 1916. Se også G.N.
Bugges artikel i tidsskriftet "Grønland" 1969.)

Tilbage til skoleundervisningen i vort hjem, så sørgede Far
til vor fornøjelse for en friere form for belæring, idet han
øjensynlig havde forskaffet sig et ret rigeligt naturhistorisk
billedmateriale, som blev klæbet op på pap og med periodisk ud-
skiftning blev ophængt på en af dørene. Så kunne vi selv gå og
studere disse billeder, når det passede os. Billederne omfattede
dog udpræget kun danske husdyr, vi ikke kendte. De forekom mig
derfor lovlig fredelige og ikke så eksotiske som mine yndlings-
billeder af afrikanske vilddyr, som jeg endnu en tid kredsede
om, når jeg genoptog min lille papbilledbog.

Der blev både rent umiddelbart, men vistnok også forsæt-
ligt fra Fars og Mors side talt meget om Danmark, og da mine
søskende kunne huske adskilligt fra vort permissionsophold 1897-
1898, fortalte de mig også adskilligt, der tit endte med at ind-
gå i vore indendørs danske børnelege. Jeg selv huskede kun dun-
kelt et par småting fra permissionsvinteren og var meget impone-
ret af mine søskendes rige viden. Især var jeg misundelig, når
de omtalte noget, der hed drosker og droskeheste. Vi forsøgte at
gennemføre noget lignende og konstruerede i alt fald en slags
vogn ved at sætte nogle stole sammen, og når vi krøb "indenfor",
så var vi i droske.

Udendørs blev vore tumletider i fællesskab med de grønland-
ske børn efterhånden et så broget kapitel, at det må udsættes

til senere særskilt omtale. Den egentlige vintertid var også kampenes sneboldens tid, hvorunder Nicolai og jeg fik behørig respekt for de træfsikre og hårde snebolde, som Isak Lunds søn, Louis, forstod at affyre. I samme periode var vor gode lille have et bjerg af umådelige snedriver, der blev vort nærmeste yndlingsopholdssted, når vi ville have hurtig adgang til at rulle os i sneen.

Vi var endnu for meget børn til at følge med, hvor drøj en tid vinteren undertiden kunne være for den halvfattige, men også til tider ludfattige grønlandske fangerbefolkning.

Omsider bliver det et slags forår, ikke synderligt mildt, men de vældige snedriver i haven begyndte trods alt at blive betagende skønne, når solen med eet kastede et vældigt lys over landskabet. Så bliver det råt og vinterligt igen, men midt i det hele er det påske, en iskold påske. Jeg betragter grønlanderne, der trofast og naturligt vandrer til kirke i det lille skolekapel. Vi overvårer Fars og Mors danske husandagt. Mor spiller, og Far står oprejst ved hendes side og synger en meget lang salme. Vi andre sidder lidt i baggrunden. Den lange salme forstår jeg ikke et muk af, men selve vort samvær var godt, og synet af Far og Mor netop ved denne lejlighed har jeg opbevaret som et smukt minde. Vi levede særlig ved Nanortalik langt fra dansk kirkegang, men lidt af dette har dog vore forældre villet bevare på deres egen måde.

Trods alt sidder vi samtidig på spring for at slippe ud. Hønsene er begyndt at lægge æg, og Mor har gemt farvede påskeæg til os rundt omkring i snemasserne, og det gælder om, hvem der først kan finde dem.

Under vor mere stilfærdige og ensomme tilværelse ved Nanortalik, især i vinterhalvåret og i løbet af forsommeren, hvor

storisen lukkede om os, har det i særlig grad været vor nære og værdifulde forbindelse med overkateket Lund, der var os til hyppig hjælp og opmuntring. Indenfor den daværende generation af grønlandere var Isak Lund en mand, der tonede frem som en afgjort førerskikkelse og et hoved højere end folket. Han var en fin personlighed, en værdig fader til den senere grønlandske folkedigter Henrik Lund, og der stod respekt om ham.

Noget af alt dette forstod jeg også, når jeg i følge med mine grønlandske legekammerater nu og da pludselig var havnet i kapellet som deltager i den grønlandske gudstjeneste. Sommetider har jeg dog vist også været i følge med vor barnepige. Skønt der ved den grønlandske gudstjeneste var adskilligt, der af sproglige og andre grunde gik hen over hovedet på mig med undtagelse af den stærke salmesang, befandt jeg mig alligevel godt, når jeg var med. Det begyndte med, at jeg beundrede Isak Lund for hans patriarkalske, store skæg, der klædte ham udmærket. Mine øjne blev ligesom holdt fast ved denne myndige skikkelse, der ledede gudstjenesten, alt imedens jeg i virkeligheden sad lidt ubekvemt på de overfyldte, smalle og rygløse bænke. Far og Mor var vistnok noget usikre om, hvad de ville mene og ønske, når jeg udenfor deres nærkontrol i selskab med mine grønlandske legekammerater pludselig tumlede med en mærkværdig naturlig letthed fra legepladsen ind i kapellet, hvor vi med eet var i kirke. Vi blev altid hurtigt puffet frem til de forreste pladser, hvor grønlanderne altid foretrak de mellemstore og største børn skulle placeres. Her faldt vi da en stund til ro efter at have puffet lidt til hinanden. Bagved sad de mere ærværdige og fuldvoksne grønlandere og mødrene med deres spædbørn, der næsten altid blev taget med i kirken (som det fortsat endnu finder sted i en del af Grønland).

Isak Lund kunne helt godt klare sig på dansk og var præget af den om end noget gammeldags seminarieuddannelse, han havde gennemgået ved Godthåb. Hans undervisning i den grønlandske børneskole fik jeg ikke lejlighed til at overvære. Den grønlandske almueskole stod jo ikke på noget højt niveau i dette tidsrum. Dog burde det måske nævnes som en petitesse, at skolebørnene her som andetsteds i det gamle Grønland havde mærkværdig let ved at tilegne sig en god håndskrift. Vi blev tilfældig opmærksomme på dette gennem en række skriftprøver fra Nanortalik skole, som Mor havde fået fat i og med interesse opbevarede for at sende dem til Danmark.

Isak Lund var en hyppig gæst i vort hjem i forskellige anledninger. Han førte undertiden lange samtaler med Far, der yndede at fortælle, hvad han havde læst i aviserne af udenrigspolitiske begivenheder. Nicolai overværede og opfattede en stor del af disse samtaler på nærhold. Meget drejede sig om boerkrigen, bokseropstanden m.m. Men da Far jo netop samtidig interesserede sig stærkt for Isak Lunds kateketgerning som lærer og sjælesørger, kom de dermed ind på problemerne om folketro og overtro, som dette tegnede sig i den tids Grønland, men også i Danmark. Hvad det sidste angår, kom det også frem, at Isak Lund var stødt an på den meget udbredte danske tale om nisser (formentlig i juletiden?), hvilket øjensynlig generede ham stærkt.

Det skal i samme forbindelse understreges, at også Isak Lunds ægtemage, Thale (Nathalie) Lund, var en fremtrædende skikkelse og var præget af den læretid, hun havde gennemgået i Danmark som fødselshjælper. Hun var en dygtig og fremtrædende kvinde og tilhørte ligesom sin mand en af "storslægterne". Hun var søster til den bekendte Hanserâk, der kom til at spille en

vigtig rolle for Gustav Holm som dennes vigtigste grønlandske ledsager og som styrmand under 1880-ernes konebådsekspedition og opdagelsesrejse til Østkysten.

Med særlig glæde husker jeg vore besøg i Isak Lunds og Thales hjem både ved højtiderne og andre lejligheder. Vi var ikke sjældent inviteret på gedesteg, hvad vi med rette anså for en herreret. Det var et ualmindelig smukt, rent og velholdt hjem, hvor jeg med stor respekt betragtede det fine sand, der efter tidens skik var strøet på det hvidskurede gulv. Isak Lunds søn, den senere så kendte kateket, præst og digter Henrik Lund, traf vi ikke her, da han i dette tidsrum var ansat som medhjælper ved det endnu ret nye missionsarbejde på østkysten. Derimod traf vi blandt andet datteren Mathilde, der endnu i en høj alder lever ved Nanortalik (se også indledningskapitlet) og hendes ældre søster Judithe Lund, der blev ansat i huset hos familien Frederik Balle, den senere provst, og trofast forblev i deres hjem næsten hele resten af sin levetid til sin død her i Danmark 1970 i en alder af over 90 år.

Efter vor forflyttelse fra Nanortalik til Godthåb 1903 stod Far og Mor endnu i en årrække i skriftlig forbindelse med Isak Lunds, som de savnede meget. Der var en vis stil over dette særprægede hjem og en egen fornemhed over disse skikkelser, noget man i øvrigt også kan træffe selv blandt de jævreste dele af den grønlandske befolkning. Isak Lund døde 1920 og Thale Lund året før. Under mine sydrejser for en del år siden har det altid været med dyb taknemlighed, jeg har stået ved deres grav på Nanortalik kirkegård.

5. Besøg i Julianehåb september 1900

Sommeren 1900 modtog Far og Mor en smuk invitation fra kolonibestyrer Brummerstedt ved Julianehåb til at deltage i festligholdelsen af dennes 25-års jubilæum, ligesom Brummerstedt ved samme lejlighed ville afholde sin svoger, assistent Laurits Mathiesens bryllup. Eftersom kolonibestyreren ved Julianehåb ^{var Fars} /tjenstlige overordnede, har der også været adskilligt at konferere, så meget desto mere, som bestyreren ved Julianehåb i alt fald ikke i denne periode kom særligt hyppigt til Nanortalik.

Da invitationen også omfattede børnene, blev det til en udpræget familierejse. Vi var alle særdeles oplagte. Utvivlsomt gjaldt dog dette også, men på sin helt særlige måde, mine forældre. For dem har det skønt beliggende Julianehåb alle dage betydet noget langt mere end selve storbyen i det sydlige Grønland. Deres første og bedste ungdomsminder omfattede dette sted, hvor Far i 1885 som ung volontær (oprindeligt designeret udstedsbestyrer) i Den grønlandske Handel havde begyndt sin mangeårige gerning i Grønland. Her havde han truffet Mor, der første gang som kun 15-årig udrejste til Grønland 1888, først med sejlskib til Frederikshåb og derfra i konebåd til Julianehåb. Sammenlagt varede Mors udrejse til Julianehåb ca. 100 dage.

Ved Julianehåb skulle Mor være ung pige i huset hos sin ældre søster Emilie, der var gift med pastor E. Lützen, der

havde været grønlandsmissionær siden 1883. Han var en af de få, som i denne periode udgav et kirkeligt tidsskrift (Atuagagssiat), som det dog efter hans hjemrejse tog fulde 5-6 år at få trykt ved Godthåb og samlet til en bog.

Under sin meget langvarige udrejse til Julianehåb havde Mor delt kahyt med og sluttet nært venskab med en vordende herrnhuttisk missionærfrue, der, som det hyppigt skete blandt herrnhutterne, nu rejste sin ukendte tilkommende i møde. Det drejede sig om brødremønighedens missionær Albert Schärff, som på dette tidspunkt var ansat ved Igdlorpait. Schärff skulle nu møde sin ukendte tilkommende ved Julianehåb. Ved ankomsten til Julianehåb var det ikke underligt, at Mor på ungpigeagtig vis var stærkt interesseret i, hvordan hendes trofaste røjsefælle, den vordende Anna Schärff nu ville tage situationen. Det melder historien selvfølgelig intet om i de nærmeste enkeltheder. Det gik dog i alt fald sådan, at præsteboligen, hvor Mor jo omgående blev installeret, også blev det samme sted, hvor det forhånds forlovede par skulle træffes i ro, og således at de kunne komme til at tales ved i enrum. Nok er det, at de blev lykkelige, og ægteparret Schärff blev da også i de påfølgende år Fars og Mors nærmeste venner blandt brødremissionærerne i syddistrikterne.

Far var i forvejen flittig gæst i præsteboligen, hvor han desuden som helt ung tidligere havde sluttet et godt venskab med pastor O. Skaarup. Denne var blandt andet kendt gennem sin interesse for Hansêraks dagbøger fra østkysten (senere udg. Thalbitzer).

Far og Mor blev viet 1890 i Julianehåb kirke og tilbragte nogle lykkelige år i den lille assistentbolig, der endnu er beliggende på torvet i Julianehåb tværs overfor det nuværende

springvand. Her fødtes 1891 vor ældste søster Sigrid.

Foruden de minder Far havde fra den skønne Julianehåb sø, hvor det unge par til indledning havde oplevet begivenhedsrige og skelsættende skøjteture, rummede denne sø også en erindring af speciel art:

Da skruebarkskibet "Hvidbjørnen" forliste nordpå ved Nunarssuit april 1895, kom der ekspres kajakpost til Julianehåb, der gav meddelelse om ulykken. Samtidig meddeltes, at skibets to eneste passagerer ønskedes afhentet fra norddistriktet, hvor de ventede ved Kagssimiut. (Selve besætningen hjemrejste over Ivigtut). Der skulle altså afsendes konebåd, og Far havde i opgave at lede dette foretagende. De to forliste passagerer, der måtte afhentes, var den senere kolonibestyrer O. Hastrup og - atter i dette tilfælde - en af herrnhutterne udsendt vordende missionærfrue, Hansine Fogdal. Da konebåden skulle starte, var farvandet imidlertid helt spærret af storis foran kolonien. Man måtte derfor med en del besvær slæbe båden over den islagte Julianehåb sø og derfra videre tværs over land. Det drejede sig om et af de dertil egnede såkaldte "overbæringssteder", og det lykkedes omsider at få konebåden søsat i Munkebugten.

Vi børn, der i årenes løb hørte mangt og meget om dette, interesserede os trods alt i ensidig grad for nutiden, år 1900. De store husker jo meget fra de påfølgende bevægede dage i Julianehåb. Jeg må uanset nogle digressioner nøjes med hovedsageligt at gå ud fra de indtryk, jeg som den yngste kunne modtage ved selvsyn. (Se også de ved G.N.Bugge udgivne artikler)

Når man ikke er meget mere end ca. 4½ år, føler man sig endnu bundet af et skiftevis generende og dog behageligt tilsyn. Jeg var dog så meget karl for min hat, at jeg en stund helt på

egen hånd kunne begive mig ud på sight-seeing i storbyen. Herunder husker jeg i alt fald bestemt, at jeg i lykkelig grad var i enrum under en af mine første, vigtige oplevelser. På kolonivejen noterede jeg nemlig hurtigt med dyb interesse en række køer, der kom venligt og adstadigt marcherende. Jeg vidste endnu intet om koholdet ved Igaliko og Narssak og kendte i alt fald ikke til køer af selvsyn, men havde hidtil kun betragtet dem på billeder. Jeg heftede mig derfor nu ensidigt ved Julianehåbs herlige køer og lod mig ikke distrahere af stedets store bygninger, heller ikke af nogle grupper danske børn, som jeg sky og genert gik udenom, da de ville i lag med mig på en lovlig beskyttende måde. Derimod blev mine oplevelser med køerne særligt righoldige, da jeg i dyb undren bøjede mig og betragtede de kolossale klatter, de efterlod på kolonivejen. Det kunne sige spar-to til de kummerlige små gedebønner, jeg var vant til at iagttage ved Nanortalik. Jeg noterede mig med dyb interesse, at køernes store efterladenskaber var gyldentbrune og kunne minde om pandekager. Hermed var jeg foreløbig mættet af oplevelser under min første rundgang i Julianehåb og gik tilbage til mine forældre og søskende for at berette mine indtryk.

Ved denne og lignende lejligheder blev jeg undertiden afbrudt og afhentet af min p.t. attachedede grønlandske barnepige, der i alt fald skulle have lidt øje med mig. Blandt de "skygger" i vor barndom, der omgav os i denne henseende (hvorom i senere kapitler) er hun den, jeg i senere år har haft mest varig forbindelse med: "Skyggen", der her på nærhold eller fjernhold fulgte mig, var den ganske unge pige Karen Høegh, som jeg i disse dage sluttede mig let og naturligt til. Vi blev særdeles gode venner. Karen Høegh, (senere gift Olsen) bor endnu ved Julianehåb, og vort venskab har varet til dato. Hun hørte til en af de mest

indflydelsesrige grønlandske slægter i syddistrikterne, hvor storslægten Høegh har sat sig spor i flere henseender. Karen Høegh gjorde i den her omtalte periode tjeneste hos kolonibestyrer Brummerstedt. Hun har været "lillepiggen" indenfor tjener-skabet, men også en særlig betroet person, da bestyrerfamilien, hos hvem vi var indkvarteret, havde udkåret netop hende til at tage sig af mig.

Foruden de i forvejen (efter den tids forhold) ret mange danske, der var ansatte ved Julianehåb, var der netop nu i "skibstid" rigeligt med tilrejsende og gennemrejsende. På mit daværende alderstrin lærte jeg dem dog kun meget flygtigt at kende. Vedrørende pastor Frantzen, der i sin tid havde dåbsbekræftet mig i Julianehåb kirke, forstod jeg senere, at denne nu skulle afrejse med sejleren "Nordlyset", der lå på havnen. Han blev nu afløst af pastor Vibæk (oprindelig Sørensen), der vil være nogle af læserne bekendt fra sin lærebog: 100 timer i grønlandsk.

Den unge pastor Frederik Balle befandt sig også i Julianehåb. Jeg lærte ham dog bedst at kende under hans besøg ved Nanortalik. Det var nu i denne sommer, han overtog de herrnhuttiske menigheder ved Lichtenau som den dansk-grønlandske kirkes (missions) hovedrepræsentant ved et særskilt afskedsmøde. Om alt dette senere. I øvrigt var endnu den gang præsterne i Grønland officielt betegnede som "missionærer", hvilket først rigtigt ophørte ved kirkeloven 1905.

Vi var som sagt installerede i den særdeles smukt beliggende gamle bestyrerbolig ved Julianehåb. Jeg vil håbe, at denne kønne bygning sent vil blive slettet af bysbilledet. - Af alle danske profiler, der ved denne lejlighed passerede forbi mine øjne, har jeg ubetinget den klareste erindring af vor vært, kolonibestyrer

Brummerstedt. Han var en høj og statelig mand og dertil udstyret med et flot skæg, der til min interesse var kløftet og viftede til flere sider, Senere forstod jeg, at Brummerstedt hørte til dem blandt Handelens folk, der interesserede sig virkeligt for det grønlandske sprog. Han har også villet drage omsorg for, at Far studerede det grønlandske og forærede ham Kleinschmidts ordbog med sin dedikation, som jeg også selv langt senere fik glæde af. I øvrigt var Brummerstedt formentlig blandt nogle af de første, der virkede for oversættelse til grønlandsk af H.C. Andersens eventyr. Ikke mange år efter det her omtalte udkom Brummerstedts oversættelse af nogle af eventyrerne i et lille trykhefte. Om end oversættelserne har haft deres mangler, var dette dog en af begyndelserne. Senere fulgte andre og bedre bearbejdelser. (Dog har Thalbitzer ~~dog~~ muligvis ret i, at H.C. Andersens-oversættelserne aldrig er slået helt rigtigt igennem hos grønlænderne, hvorfor ved jeg ikke, men det er en anden historie)

Festlighederne tog altså deres begyndelse, og der skulle jo blandt andet være bryllup. Når jeg - trods det, at Mor spillede ved denne lejlighed - ikke husker selve brylluppet så tydeligt, må det sikkert have været, fordi min opmærksomhed pudsigt nok har heftet sig ved noget helt andet i Julianehåb kirke.

Kirken ved Julianehåb, der siden den gang både udvortes og indvortes har gennemgået mange betydelige og indgribende ændringer, stod i 1900 omtrent i samme skikkelse, som da den i 1832 blev indviet. Gennem Bone Falch-Rønne, formanden for det nystiftede "Dansk Missionsselskab" var denne kirke en menighedsgave fra Danmark til Julianehåb og blev udsendt med næsten endeløse transportvanskeligheder og enorme omkostninger. Alt dette var det mig først langt senere forbeholdt at forstå, hvorfor jeg under kirkegangen/drømte om at sende nogen tanker til min højt ærværdige

tip-tipoldefader Falch-Rønne og al hans møje. Hans billede hænger i Julianehåb kirke.

Julianehåb kirkes indre, som man endnu så det dengang i 1900 og indtil nogle få år senere, kendetegnedes blandt andet ved et pulpitur i den ene ende af kirkerummet. Skønt der var festgudstjeneste, tiltrak denne sære ordning med pulpituret mig mere end brylluppet. Det, der optog min opmærksomhed mest, var nemlig, at festgudstjenesten jo også var skibsgudstjeneste, og at det i særlig grad var den menige del af skibsmandskabet, der var blevet anvist siddepladserne under pulpituret, hvor jeg syntes, de sad så underligt skubbet til side i det halvmørke, der herskede under pulpituret, hvorfor de da også så lidt triste og duknakkede ud. Da kirken ikke mange år senere blev ombygget og restaureret, blev da også pulpituret afskaffet.

Under den påfølgende vældige festaften i bestyrerboligen, (bryllupsfest og bestyrerens jubilæum) var jeg så komplet tilgjort af de brogede indtryk fra denne store dag og de forrige, at jeg hen på aftenen rendte fuldkommen fortumlet rundt midt i et bølgende hav af dansende. Jeg blev et øjeblik standset og trøstet af en i mine øjne feagtig skønt påklædt skikkelse. Det var selveste bruden, der et øjeblik talte venligt til mig. Da jeg imidlertid var stærkt i vejen, blev jeg nu snarest lagt til køjs, hvortil jeg var fuldmoden. Jeg husker derfor intet af det pompøse fyrværkeri, der siges at have sluttet den store aften. -

Trods vor noget forvirrende og urolige tilværelse i disse dage, modtog jeg dog eet enkelt og meget specielt indtryk, og dette af varig og historisk værdi. Karen Høegh stod atter ved min side og vogtede mig midt i en pludselig stærkt voksende stimmel af grønlændere og danske. Alle stod de og spejdede ud over

Julianehåb-bugten. Det var før den omtalte store fest og altså i god tid før skibets afrejse. Det viste sig, at man alle betragtede en vældig flotille af konebåde og kajaker, der tegnede sig tydeligere og tydeligere. De kom sydfra, og under indsejlingen til kolonien gjorde de sig øjensynlig umage for at ankomme med værdighed og i den rigtige gruppering. Det var brødre-menighedens missionærpersonale fra syddistrikterne, der nu skulle tage endelig afsked fra Grønland og deres menigheder. Missionærerne stilede ind mod Julianehåb, hvorfra de om få dage skulle udskibes. Også fra andre egne af Sydgrønland forlod nu i denne sommer brødremissionen Grønland for stedse.

Som bekendt havde brødre-menigheden i 1733 indledt deres virksomhed i Grønland ved (tæt ved Godthåb) at anlægge Ny Herrnhut, hvorfra de da også virkede videre i andre enklaver i Godthåb distrikt. I Julianehåb-distriktets sydlige del, hvorfra nu deres missionærer kom for at indskibe sig, havde de startet med at anlægge Lichtenau 1774, hvorefter senere fulgte Igdlorpait og Frederiksdal. Ikke mindst her i syddistrikterne betød brødre-menighedens endelige afrejse en af de vigtigste skelsættende begivenheder i den derboende grønlandske befolknings historie. I alt fald står det fast, at da Herrnhutterne forlod Sydgrønland i 1900, begyndte kirkeligt set et stykke af den virkelig gamle tid i Grønland at gå på retur.

Vi stod altså nu og betragtede den store konebådsflotille, der stævnede ind mod Julianehåb. Man begyndte opmærksomt at lytte, og samtidig kunne man skimte de blinkende basuner fra nogle af konebådene. Det endte da med, at vi stod og lyttede til koralerne, der voksede i styrke og lød betagende.

Store dele af de sydgrønlandske menigheder, der havde hørt under brødremissionen, havde udtrykkeligt ønsket at ledsage deres missionærer til udskibningsstedet i Julianehåb. De havde i

en række generationer været under disse på samme tid kærlige, men også tit ensidigt strenge ledes varetægt. Deres hengivenhed for disse deres ledere var ikke til at tage fejl af, og grønlanderne kunne vanskeligt have valgt en mere smuk og højtidelig måde at tage afsked med dem, end det skete ved denne lejlighed.

Den helt endelige afsked fandt sted nogle dage senere ved skibets afrejse, om hvilket der berettes en del, som jeg selv ikke personligt kan huske. Det oplyses, at skibet stak til søs under behørig kanonsalut fra land, men også under stor deltagelse, salmesang og koraler fra de trofast forsamlede grønlandere. De mange tilrejsende indfødte fyldte endnu nogle dage op ved kolonien, hvor det lige til festlighedernes afslutning var svært at skaffe husly. Adskillige grønlandere ordnede sig da med efter den tids skik at overnatte under deres konebåde. -

Endnu står den store konebådsflotille og dens ankomst til Julianehåb særlig tydeligt for mig som et af mine mærkeligste og smukkeste grønlandsminder.

6. Yngste passager på konebådsrejse

Efter de bevægede dage ved Julianehåb var det særdeles velgørende for en stund at vende tilbage til konebåden, som et foreløbig fastere punkt i vor tilværelse. Som den yngste blev jeg puttet ret solidt ned i båden mellem kasser, bylter og i læ af en vældig skindpose med sengetøj. Det var ikke ensidigt for at forkæle mig, men sikkert lige så meget for at sikre sig imod, at familiens yngste ikke pludselig skulle blive lidt for frimodig til at kravle rundt eller spille badut ovenpå bagagen. Det meste af tiden var jeg lunt anbragt, men samtidig så fast, at der skulle en lille ekstra anstrengelse til for at kigge op over rælingen. Hernede i dybet kunne man nu og da bevæge fødderne så meget, at spidsen af mine kamikker kunne række ned mod bundskind nr. to, nemlig det stive bundskind, der, næsten så stift som et brædt, adskilte os fra tremmerne i bundstilladset og fra det allernederste og vigtigste bundskind nummer eet, der skilte os fra vandet.

Dette allernederste og vigtigste bundskind var noget, der skulle tages visse hensyn til, ikke blot henover undersøiske skær, men også henover den (i indledningskapitlet) allerede omtalte lumske undersøiske isfod fra drivisen, der kunne rive båden op og gøre ulykke. Det skete f.eks..... og så kom historierne om den gang og den gang o.s.v.....

Det var dog en slags betryggelse, at man havde godt med solide spækstykker rede til at stoppe en flænge i farten, nemlig før man kunne nå at få flængen syet rigtigt sammen.

Når man sad og så fremefter, kunne øjet i timevis hvile ganske roligt ved at betragte vore flittige og tålmodige roersker. Hvad selve årerne angår, hedder det sig, at disse var rød-farvede, når det drejede sig om en tjenstlig rejse. Ved ankomst og afsked var der også flag agter. - Der skulle vist meget til at trætte vore roersker, og i grunden har jeg altid både i konebåd og senere i min barndom og ungdom i robåd haft på fornemmelsen, at det eneste, der virkelig for alvor kunne trætte et godt grønlandsk rohold, så det endte med helt at tage pippet fra dem, var støt og silende dagregn.

Under roningen i konebåd, og vistnok langt mere udpræget end i robåd, foregik det hele i et støt og jævnt glidende tempo, hvorunder roerskerne rejste sig mærkværdigt højt op for hvert tag for derpå at glide op og atter ned. Det foregik i en rytme, der samtidig for mig som yngste passager gradvis virkede behageligt søvndyssende.

Jeg fik dog rent ubevidst god tid til at iagttage de roende og lære dem at kende. Det er i alt fald givet, at et af mine første helt klare og bevidste indtryk af, hvordan de grønlandske arbejdende kvinder så ud (samt lidt af deres væremåde) stammer fra sådanne rejser.

Når det ikke gik særligt stærkt på, kunne både de ældre og yngre kvinder ind imellem både pludre, nynne og småsnakke hyggeligt under roningen. Hvad de ældre manglede i robuste kræfter, erstattede de rundeligt ikke blot ved deres veltalenhed og småhistorier, men også ved deres erfaring og praktiske klogskab.

De havde simpelthen charme, og det forandrede ikke noget, at de, især når de var i arbejdstøjet, tonede lidt mærkeligt frem med slidte og fedtede sælskindsbukser og en gråsprængt hårtop, der daskede lidt frem og tilbage. I øvrigt afslørede det sig siden den tid gradvis for mig, at det ikke var de rene småting, en ældre arbejdende grønlanderinde fra disse år kunne have gemt i hårtoppen. Blandt andet havde de ikke sjældent/nogle synåle ^{på dette sted} til rede, som hurtigt og let kunne nuppes, når det gjaldt om i en fart at sy et par ekstra sting med senetråd, enten i et par kamikker, eller hvor det, som her, pludselig kunne dreje sig om en flænge i bådsskindet.

Når de roende var glade og oplagte, var det de rene småting, der kunne sætte hele rækken i godt humør, som f.eks. hvis en af dem "fangede ugler" med åren, og rotakten måtte afbrydes nogle sekunder. Særligt vigtigt blev det at afbryde rytmen for et lille dyrebart øjeblik, når det kom over en af de ældre, at nu skulle og måtte hun skaffe sig tid til at tage sig en pris. Det skete ud af nogle nydelige snustobaksdåser, som jeg i smug beundrede. Disse smådåser var stærkt farvede og dekorerede med blomstertegninger, og de kunne som så meget andet dyrebart fås i butikken.

Strengt taget skulle man under denne omtale af konebåden have fastholdt den ikke blot grønlandske, men også "paneskimoiske" betegnelse: umiak. Det ville dog virke lidt kunstigt, og hertil kommer, at den danske betegnelse i tilgift har den fordel, at den udtrykkeligt og klart understreger, at dette fartøj fra urtiden og til konebådens ophør i Grønland (ikke mindst i syddistrikterne) praktisk talt altid, og som det "normale" (næsten) kun blev roet af kvinder. Jeg husker kun et rent forbigående mindretal af unge mænd, der undertiden har roet med i

denne befordring. De yngre "mandlige roersker" (!) var fortrinsvis vel nok sådanne, der endnu ikke havde råd til en kajak, og derfor som nødhjælp blev optaget i den kvindelige besætning. Formentlig kan det også i enkelte tilfælde have drejet sig om nogle, der led af den kendte kajaksvimmelhed. Hvor disse mandlige enkeltfænomener lidt sjældnere dukkede op i konebådsbesætningen, blev de øjensynlig ret stærkt underkastet det kvindeherredømme, der overvejende gjorde sig gældende blandt roerne.

Agten for vore roersker var vi søskende vel anbragte. Far og Mor sad lidt til højre og havde god oversigt over os. Den bedste udsigt til alle sider havde vor styrismænd, der i en vis forstand måtte være manden for det hele, så længe sejladsen stod på. Han sad lidt ubekvemt allerøverst og var næsten altid det eneste virkeligt voksne, grønlandske mandfolk i båden. Han brugte almindeligvis styreåre, kun sjældnere et lille primitivt ror. Styrmanden var som regel en vel respekteret og erfaren grønlandsk fanger, ikke sjældent en ældre gubbe med visdom og praktisk klogskab. Han skulle have et øje på hver finger og blev afgjort respekteret, når han dirigerede konebådens til tider indviklede fart mellem småøer, skær og isstykker.

Derimod stred det afgjort mod sæd og skik at udtage rent almindelige roere blandt de noget ældre og erfarne kajakfangere. Det ville for den pågældende virke som en slags latterliggørelse og et smerteligt "tab af ansigt". Denne opfattelse holdt sig også delvis hen i det senere tidsrum, hvor konebådene var på retur, og hvor robådene en overgang (før motorbådstiden) blev mere dominerende. Jeg har ved en enkelt lejlighed, nogle år senere end det her omtalte tidsrum noteret på nærhold, hvordan en ældre erfaren kajakfanger skar de frygteligste grimasser og var bundulykkelig, da man fra dansk side og uden at forstå den

pågældendes prestige absolut ville hverve ham som rent almindelig roer i et lille jagtfartøj.

Skønt jeg som omtalt var klemt et godt stykke ned mellem den righoldige bagage i konebåden, lykkedes det mig dog at komme til at kigge så meget over rælingen, at jeg kunne gøre mine iagttagelser. Længe og til slut næsten i halvsøvne betragtede jeg de efter skik og brug eskorterende kajakmænd for at se, om de foretog sig noget af interesse. De gled støt og roligt af sted, om end jeg havde på fornemmelsen, at vore roersker inderligt ønskede, at de skulle være så heldige at få chance til en sæl, hvad der ville betyde et velkomment plus til provianten. Mere og mere sløvet fortsatte jeg at betragte vore eskortefolk og var for uudviklet til at interessere mig for deres kajakredskaber, harpun, fangeblære m.m. Min opmærksomhed blev fanget af noget komplet uvedkommende. En af vore kajakmænd røg nemlig på en mellemstor og ret imponerende pibe, som han lod til at have svær glæde af i det sindige tempo, vi bevægede os. Piben daskede stilfærdigt frem og tilbage i munden på ham i takt med kajakken og havets bevægelse. Det så helt godt ud, syntes jeg, og dette så meget mere, som jeg opdagede, at der på pibens porcellænshoved figurerede et mægtig flot billede af en statelig kronhjort, gevir og det hele. Dette var da endelig værd at betragte.

Omsider lægger vi til land for et kortere hvil. Det er godt at strække benene og indånde duften af de lyngbål, der straks bliver tændt ved stranden. Vor madkasse, som det ikke var let at komme til imellem konebådens bagage står nu solidt anbragt mellem kampesten og nogle brune knolde i lyngmarken. Vi sidder en stund og stirrer ud over den lille, blanke bugt, hvor vi har søgt læ og fortøjningsplads. Bugten er indrammet af en stejl, sort klippe side. Der kommer pludselig en stor havørn til syne,

og den er imponerende skøn. Jeg var ellers dybt interesseret i madkassen, men nu betragter jeg samtidig roligt gumlende den majestætiske ørn, der i jævn glideflugt, men også skarpt undersøgende glider langs den store, sorte fjeldside. Dog husker jeg nøjagtig fra dette tidspunkt, hvor jeg sad vel til pas, stirrende og gumlende, at jeg blev afbrudt af en barsk bemærkning fra min fars side, sandsynligvis fordi jeg i dybe tanker har gjort et uhæmmet stærkt indgreb i madkassens indre. Jeg ved det ikke, men det lød i alt fald hen over mit hoved: "Nej, nej, det går minsandten ikke, hvordan skal det dog gå dig til sin tid"

Hvad drejede dette "til sin tid" sig mon om, andet end det, som vi senere forstod var den svære tanke, næsten ~~som~~ et slags kompleks, vore kære forældre netop gik rundt med i disse år, nemlig tanken om, hvordan det mon ville gå os, hvordan vi ville klare os, og hvordan vi mon ville opføre os og udvikle os, når forholdene om få år ville skille vor familie, måske endog efter datidens forhold for en længere årrække, for at vi kunne komme i en "rigtig" skole i Danmark. Dette dukkede op med visse mellemrum, og disse tanker har pint dem meget.

Efter denne lidt ubehagelige afbrydelse fortsattes vores i øvrigt meget hyggelige og fornøjelige rejse. Det er herunder sket, at vi indenfor en sådan dag ikke kunne komme til et beboet sted, hvor vi kunne komme i hus og overnatte. Efter en næsten endeløs sejlads ud og ind mellem de utallige isstykker og de små øer, sker det da, at vi må lægge op på et eller andet fredfyldt sted og slå telt. Der sænkede sig en velgørende nattestilhed over det store skærgårdsøde. Vi børn sov godt efter det lange ophold i frisk luft, men det skete dog, jeg vågnede og så, der brændte et ensomt stearinlys, omhyggeligt anbragt på en af kasserne. Far lå og læste løs, frygetelig længe syntes

jeg, af en umådelig stor bunke af det sidste halve års "nyeste" aviser. Den slags dukkede jo op med ret store mellemrum og i store masser og måtte altså tyres igennem i tide.

Vor yngste søster Ragnhild - der på det her omtalte tidspunkt endnu ikke var født - plejede i øvrigt senere, når hun omtalte sine/^{egne}indtryk fra teltrejserne (hovedsagelig i Godthåbsfjorden) at udmale for mig, at det bedste og skønneste af alt ved overnatningen i telt, var at vågne op, når solen berørte teltet i den tidlige morgenstund. Jo, forklarede hun, for så sætter småfuglene sig på den øverste teltstang og småpipper, hvorpå de hyppigt triller ned ad teltsiden som nogle sjove små klumper. -

Det kan i forbindelse med omtalen af den tids rejser her være på sin plads at omtale nogle af konebådens fordele og ulemper. Den var ikke blot i besiddelse af en vis smidighed, der kom den til gode under issejladsen, men det bør også fremhæves, at den i flere situationer ikke alene lod sig bære et stykke over land, men derfor også havde den fordel for den grønlandske fangerebefolkning i syddistrikterne, at den lettere end en tung robåd eventuelt om nødvendigt kunne transporteres over de store flager i storisen, hvis disse altfor absolut spærrede vejen.

Omvendt frembød konebåden den ulempe, at man i modsætning til en robåd nødig overgav den til sin skæbne ved at fortøje den for natten. Man foretrak i udpræget grad at hale den på land. Dette har sat sit spor ved anlægget af brødremissionens stationer i disse egne, der ikke frembyder særlig gode bådohavne, men derimod et stykke god strandbred, hvilket udpræget skyldtes hensynet til konebådene. En anden ulempe ved konebåden var, at den efter flere dages sæjlads i et nogenlunde sammenhængende tempo begyndte at gå lovlig tungt, **efterhånden** som sølskindene

blev vandmættede. Den måtte i så fald helst på land et stykke tid til tørring, hvorpå den atter for en passende periode bevægede sig frisk og oplagt gennem vandet.

Hertil kom også, at i krap sø eller strømhvirvler er en fladbundet båd jo altid lidt vanskelig at navigere, og i disse tilfælde kunne det være ubehageligt nok at mærke daskene af de hårde bølgeslag under bundskindet. Anvendelse af sejl i en konebåd var ikke udelukket og har vel altid været anvendt, hvor man havde en virkelig god vind agter. Jeg ejer personligt et smukt gammelt billede fra fortidens Labrador, hvor konebåden er fremstillet med et stort latinersejl. Men selvfølgelig måtte sejladsen i dette fartøj i modsætning til føbådsrejserne gives en vis begrænsning, da konebåden nu een gang var fladbundet og derfor ikke kunne udnytte vejret til at sejle bidevind.

Personlig husker jeg nogle gange, hvor vi havde sat sejl i konebåden, og hvor det var morsomt at se den hyggestemning, der bredte sig mellem de undertiden noget udasede roersker, der nu for en stund kunne slange sig lidt på tofterne, medens tiden behageligt gik med, at de småsang eller sludrede.

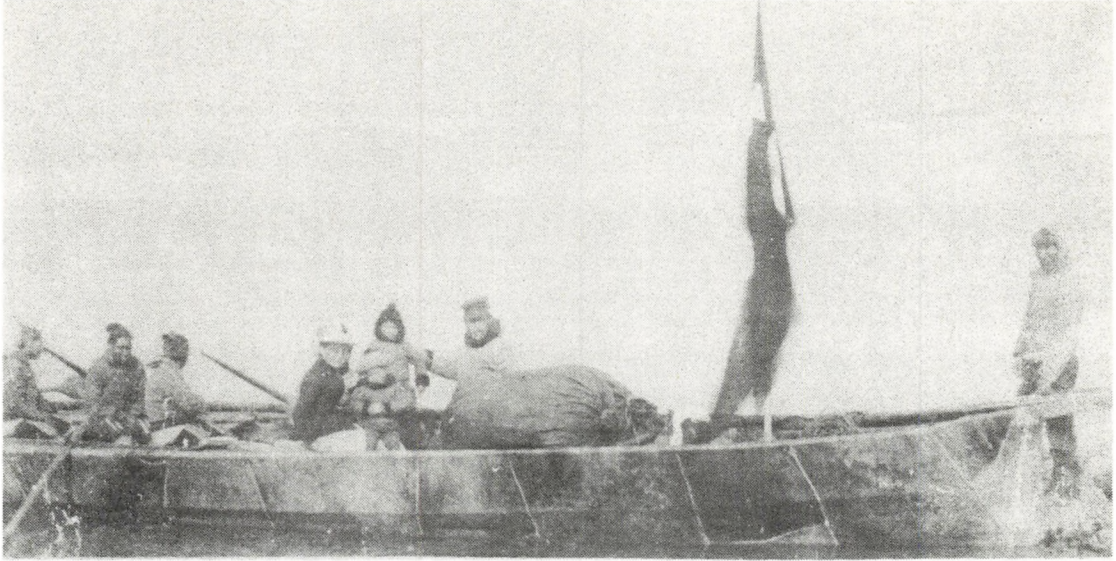
Under omtalen ikke mindst af tjenestemændenes konebådsrejser i disse distrikter og dermed også under planlægning af vore egne rejser var der eet ord, der ustandselig svirrede mig om ørerne, og det var omtalen af de såkaldte "overbæringssteder", hvor konebåden med fordel kunne bæres et større eller mindre stykke over land, næsten altid gennem en dalsænkning. Det havde den fordel, at man kunne slippe over i en anden fjordarm og undgå et stykke vanskelig eller ubehagelig sejladse udenskærs.

Disse overbæringssteder var talrige og benyttedes meget af både grønlandske og danske rejsende. De repræsenterede hyppigt de overgangssteder fra fjord til fjord, som nordboerne kaldte et "eide.

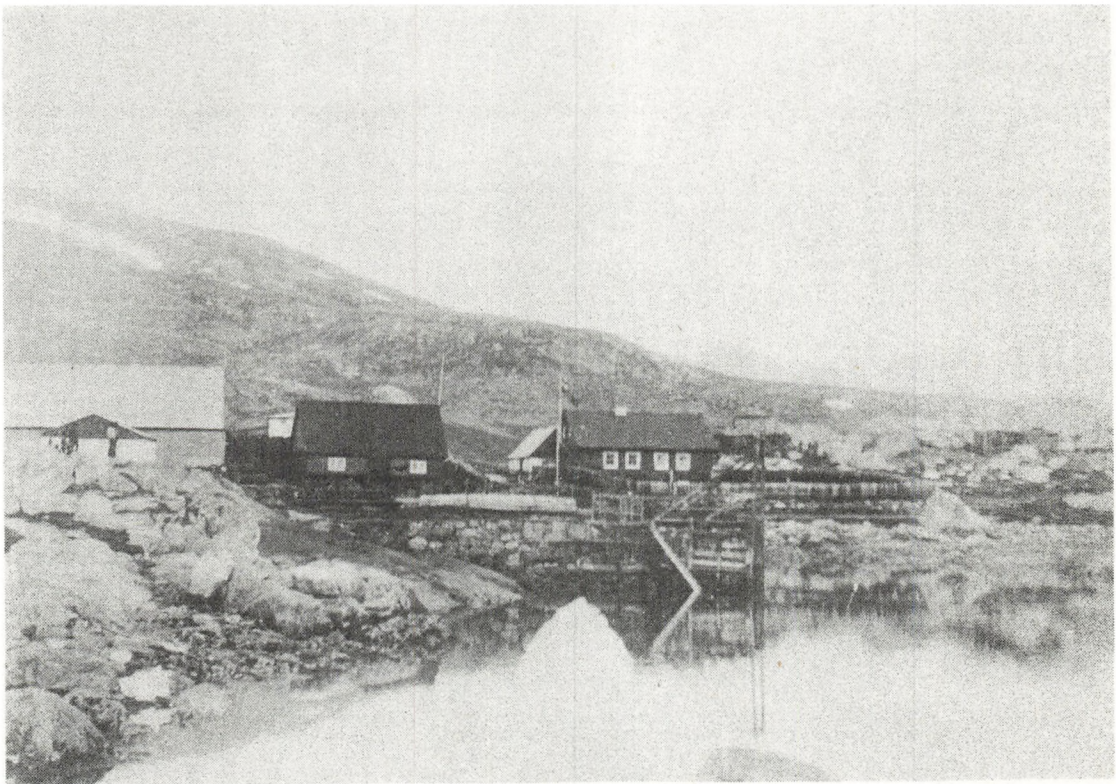
Nicolai har siden omtalt for mig, at vi på rejsen mellem Julianehåb og Lichtenau selv benyttede et af disse steder. Hvor ofte det skete for vort vedkommende, husker jeg ikke. Dog husker jeg i det mindste en overbæring, hvor vi i vort lille rejsefølge bevægede os gennem et dalføre. Der var nok af bagage at slæbe på for os allesammen, og båden måtte i det undertiden ujævne terræn bæres af stærke folk, for hvem det i virkeligheden har været et svedigt stykke arbejde. Men det betalte sig godt, og for os børn var det trods alt en fornøjelig afveksling i rejsen.

Nu er konebådene ikke blot i syddistrikterne, men også andetsteds på vestkysten helt forbi. Dette hyggelige og i sin tid så vigtige og gavnlige fartøj er og bliver passé og er reduceret til en musæumsgenstand. Selvfølgelig var der helt op til 1920-erne og endnu lidt senere nogle enkelte konebåde i nord og syd (lidt længere tid har konebåden holdt sig på østkysten). Men da nedgangen i sælfangsten gjorde det umuligt at skaffe tilstrækkeligt med skind til disse store både, og da en (kortvarig) forøget brug af robåde derpå ret hurtigt afløstes af motorbåde, blev resultatet, at ophøret af anvendelsen af konebåde i syddistrikterne rundt regnet kan sættes til kun lidt efter 1920-erne.

Det forhindrer ikke, at mine tanker hyppigt går tilbage til den tid, hvor konebåden endnu ved århundredskiftet var en nyttig og naturlig ting og hørte fuldstændig med til billedet. Det sker, at jeg endnu i tankerne befinder mig på en af disse rejser og overværer, at man bærer vor bagage ned i konebåden, mens Far går en sidste runde på den forladte teltplads og småbrummende formaner os/^{børn} til at forrette, hvad vi skal, i kløfterne

Familien Bugge, Lichtenau d. 17/7-1895.

Nanortalik 1899. Bestyrerboligen - med fire vinduer - ses midt i billedet.

eller andetsteds, for i konebåden var der selvfølgelig ikke mange facilities for den slags.

Af sted igen, og atter synker man ned i bagagen i bunden af båden. Ret hurtigt bliver man noget døsigt, og dog husker jeg fra en sådan døseperiode i en af konebådene et af mine smukkeste indtryk fra disse rejser. Solen er brudt frem gennem det gråvejr af en sur og kedelig tåge, der har lejret sig over ismasserne, og nu skinner den pludselig ind til mig i bunden af båden. Den lyser voldsomt stærkt gennem de gyldenbrune og tranfedtede sælskind, der omgiver mig. Pludselig opdager jeg til min fornøjelse, at jeg kan følge skyggeridsene af de små bølger, der omgiver og følger os. De tegner sig fuldkomment skarpt og klart for mig gennem konebådens sider. De er så levende. De følger med!

7. Indskud. Den lille mand på isflagen. De selvfølgelige kajakroere.

En forsommermorgen omtrent i nutidens Grønland stod jeg på dækket af m/s "Kista Dan", der langsomt, sejt og med yderste forsigtighed arbejdede sig gennem storisen på vej ind mod syddistrikterne.

Endnu et godt stykke til søs fik jeg pludselig øje på noget lodret på en af isflagerne. Midt i den hvide ørken stod der her med eet en lille solid mand. Det var en almindelig grønlandsk sælfanger, der med behændighed havde manøvreret sig selv med samt sin kajak og sine redskaber op på en lille, svagt duvende isflage, som han mærkeligt nok havde foretrukket frem for de mange store solide isflager. Tæt ved ham lå hans tilbehør nok så pænt ordnet på den snævre plads, han havde valgt sig. Det drejede sig slet ikke om en nødstedt mand. Han vinkede et øjeblik til os, men blev i øvrigt stående komplet uimponeret af skibet og kun optaget af at spejde efter jagtbytte.

Manden på isflagen, der ligesom med eet var skudt op af ismasserne, tonede altså frem og passerede os langsomt, som var han selv kun et stykke af drivisen. I øvrigt ville han med sin medfødte adræthed og sin lette, smidige kajak have mindst lige så gode betingelser som vi, eller bedre, for at slippe til land, når det passede ham at benytte de snoveje gennem isen, der nu og da frembød sig. Vi andre stod på dækket af et moderne skib

med alle dets bekvemmeligheder og tekniske hjælpemidler. Også vi havde gode chancer, men i øvrigt var en sammenligning umulig.

Ved frokosten ombord ville der nu muligvis falde et par ord om vort møde med denne mand. Nogle ville måske tilføje, at dette var vel snart en af de "sidste mohikanere", da man ikke kan vente, at stenalderens erhvervskultur fortsat kan vedvare i Grønland. Denne sandhed skal dog her ikke forhindre^{os}/i at tage afsked med den svindende kajakkultur og dens repræsentanter, store og små, med fuld honnør. De har båret det grønlandske folks eksistens og dets slidsomme og farlige kamp for tilværelsen i en fortid, som det begynder at blive vanskeligt for nutidens nyankomne danske i Grønland at sætte sig ind i. I alt fald står den lille mand og hans kajak uudryddeligt indgraveret i min bevidsthed som en hilsen fra min barndom, som et synbol på fortiden og som en mindestøtte over de fordums grønlandske kajakroere, en slags billedstøtte, udhugget af en ukendt kunstner, hvorpå den er blevet sendt til havs for at blive stående i drivisens store øde.

Kajakker var der jo rigeligt af i Grønland omkring århundredskiftet og dette i udpræget grad ved Nanortalik og andetsteds i syddistrikterne. For os, der som danske børn, men på nærhold af grønlænderne kunne iagttage kajakernes eksistens fra dag til dag, blev der let noget lovligt selvfølgerligt ved kajakkerne, der hørte med til vor udendørs synskreds. Finesserne i kajakens brug kom vi derimod ikke ind i, ligesom vi på barnlig vis levede uden virkelig forståelse af det slid, de besværligheder og farer, kajakerhvervet nu een gang måtte indebære. Grønlændernes egne fortællinger om de dramatiske sider af kajakfangernes oplevelser var den gang endnu en halvvejs lukket bog for os. I modsætning til vore grønlandske legekammerater forstod

vi først lidt mere af dette på et senere tidspunkt. Vi var og blev nu een gang danske børn, og visse vigtige sider af grønlandernes tilværelse kunne vi ikke forstå med samme grundighed og naturlighed, som selve de indfødte grønlandere.

Dog kunne det ske, at den dramatiske side af kajakfangernes eksistens med eet i en eller anden situation rykkede os ind på livet. Eksempelvis skete dette en gang under vor barndom ved Nanortalik, hvor vi fra stranden og sammen med talrige grønlandere pludselig på nærhold kunne betragte kajakfangerne i storisen under deres jagt på tre bjørne, der sprang rundt og flygtede over og under isflagerne, indtil de omsider måtte lade livet. Herom nærmere siden. Men dette var det første tidspunkt, hvor jeg allerede som barn blev mig fuldstændig klart bevidst, med hvilken lynsnar hurtighed og rappe bevægelser kajakfangerne kunne gå i aktion under en jagt som denne.

Kajakmanden færdedes jo i en hård natur og kunne komme ud for det ene og andet de forskellige årstider. Vi forstod undertiden lidt af dette som børn. Det kom nu og da i små glimt, som når vi et par år senere ved Godthåb kort før jul iagttog "julekajakkerne", når disse nærmede sig, hyppigt som nogle mærkelige spøgelsesagtige væsener, der dukkede ud af den meget tætte froståge, der lå lavt over fjorden i stærk kulde. De steg omsider i land, og vi betragtede dem på nærhold. Det var stærke mandfolk, vejrbidte og slemt tiltrådte i ansigtet af frostsår, som de ikke selv skænkede synderlig interesse. De var blot juleoplagte og glade og havde travlt med at handle færdig i butikken, hvor vi atter med æresfrygt studerede deres ar i ansigterne og deres frostsår. Senere var der genlyd af deres besværlige hjemrejse til det indre af Godthåbsfjorden, hvor isen lagde sig tidligt

på denne årstid. De måtte til slut gå over land og bære deres kajaker på hovedet med den tunge julelast. Det blev en solid, lang vandring i høj sne hen over den langstrakte og bjergrige Bjørneø. Det var hårdt for dem at nå hjem før jul til Kôrnok, men det lykkedes.

I årenes løb begyndte imidlertid indtrykkene af kajakfanernes liv, færden og tankegang at fæste sig for mig, og dermed hvad de havde været i fortiden, selv om de nu var på retur. Det skete hyppigt ved andenhånds beretninger og i samtaler. Selv lærte jeg meget i det par år i 1920-erne, hvor jeg kunne have dygtige fangere som ledsagere på mine tjenstlige kajakrejser i distriktet. Det var beundringsværdigt, hvad disse mænd kunne lære fra sig under hyggesamtaler mellem kajakerne i al slags vejr, om hvad der under denne slags rejser var at gøre i den og den situation. De gjorde det naturligt og dog grundig pædagogisk, og meget er utvivlsomt på sådan måde gået i arv fra slægt til slægt gennem generationer af grønlandske kajakroere.

Gennem en mængde blandede fortællinger kunne de ikke undgå at tone frem for os, kajakroerne i syd, nord og øst i de isfyldte omgivelser eller i åben sø i Midtgrønland. Meget af dette burde om muligt kendes og huskes i vore dage. Blandt andet har den danske udstedsbestyrer Hannibal Fencker i nutiden holdt et fortrinligt og instruktivt foredrag i dansk fjernsyn om de fremragende fangere ved Sarkak i Nordgrønland, et af de bedst kendte af de mange tidligere så vigtige kajakcentrer langs kysten.

Vigtige var også den type, der gjorde sig udpræget gældende i Midtgrønland (men også andetsteds), nemlig de kajakroere, der boede så tæt ved det åbne hav, at de blev mestre i kajakroning i høj sø, så det spurgtes vidt omkring. Her som andetsteds krævede dette dog utallige ofre. Under en orkan ud for Mangâmiut i

Sukkertoppen distrikt forsvandt i denne ene stormnat op mod en halv snes kajakfangere. Det var omkring år 1908, og det siges, at befolkningen op til vore dage stadig har været samlet til minde om disse borteblevne, når denne dato melder sig.

I Godthåb distrikt var det eksempelvis Kangek og Narssak, der lå tæt ved det åbne hav i Davisstrædet, og her fostredes der i mange år ypperlige kajakroere. Måske særlig kendt var stormfangeren Ivar Mathæussen, en stout og stærk skikkelse, som jeg blandt andet lærte at kende i 1921, da han var kåret af grønlandere og danske til at holde den grønlandske befolknings velkomst-tale ved kongebesøget i Godthåb. Med udgangspunkt i Ivar Mathæussens egne personlige optegnelser har den grønlandske forfatter, Hans Lyngé i tidsskriftet Grønland (1964, nr.3) givet en særdeles læseværdig beskrivelse af denne stormand og hans fremragende teknik i høj sø. Det beskrives herunder udførlig, med hvilken næsten ubegribelig præcision og sikkerhed han forstod at læne sig dybt ind i de højeste styrtsøer, der rullede hen over Kajakken, således at han med en bestemt anvendelse af kajakåren forblev på ret køl og atter kunne dukke ud af styrtsøen og ro videre

Som følge af alt dette var der da også en gruppe, man kunne kalde kajakenkerne. Dem traf man tidlig og silde, og de kunne fortælle værdigt og med sindsro om, hvor og hvordan de havde mistet deres forsørger. Det kunne også "kajakmødrene", der havde mistet deres unge lovende sønner. I min barndom sydpå, hvor Frederik Balle var præst ved Lichtenau, fik han besøg af en kajakenke, der ville vide nøje besked om bibelens ord, at havet en gang skulle give sine døde igen, thi atter og atter havde hun grundet over dette.

Organist Jonathan Petersens søn, overkateket Pavia Petersen, har med baggrund i et landskab fra Sukkertoppen-egnen malet

et billede af en fattig og aldrende kvinde, der står ved stranden og venter og venter og øjensynlig er på vej til at blive kajakenke. Hun står med ryggen til og skygger med hånden for øjnene, mens hun anstrengt stirrer ud over et oprørt hav. I Baggrunden skimtes nogle stærkt drivende stormskyer, der hist og her hager sig fast på de spidse fjeldtinder. Man betragter denne sølle kvindeskikkelse med den krummede ryg, og man skimter bagdelen af de udslidte og sjattede sælskindsbukser. Man forstår af billedet, at hun i virkeligheden håber forgæves på at få sin forsørger igen.

I øvrigt er livsfaren på havet så velkendt for den jævne grønlander, at det store flertal imødeser, hvad der atter og atter kan ske, og som regel ender med at tage det hele med stoisk sindsro og et stærkt islæt af ældgammel grønlandsk fatalisme.

Mine forældre, som var helt godt inde i alt dette, og derfor med bekymring lagde mærke til, at min interesse for kajakroningen voksede i årenes løb, fandt en gang senere på at skræmme mig ved at bede daværende overkateket (senere præst) Niels Lynge vise mig kirkebøgernes dødsliste. Han mødte da også en dag op hos mig med et solidt arkiv af den slags materiale og udpegede i dødelisterne det (endnu den gang op til 1920-erne) rystende antal navne på omkomne kajakfangere.

I øvrigt, når havet endnu den gang tog så dyr en told af sælfangerne, drejede det sig ⁱ utallige tilfælde om det, grønlanderne udtrykker ved "nusugtisimagame", d.v.s. han er blevet rykket ned, idet den harpunerede sæl i dødskampen kan rykke så voldsomt i minen, at den (især hvis linen er i uorden) kan rykke kajakmanden omkuld og kæntre ham, så sælen slæber kajakmanden til døde. -

En passant kunne herunder nævnes, at visse helt specielle sæler synes at være ganske særligt aggressive overfor deres angriber. Først på et meget sent tidspunkt hørte jeg eksempelvis om de mærkelige og halvmystiske "puissaussat" = "en slags sæler", "en helt særlig sælart", en slags "rovsæler". (jeg kender ikke deres zoologiske navn). De siges at være af et specielt ydre, rødbrune og med særligt formet hoved. De svømmer fæbelagtig hurtigt og siges at angribe kajakmanden ved at bide hul i kajakken nedefra, så han synker eller kæntrer, hvorpå sælen kradser (og bider) og maltrakterer kajakmanden til døde. Dette jfr. en beretning fra Fiskesnæsset og omegn.

Den lille mand på isflagen, der står der så tilsyneladende tryk og sikker med sine redskaber og med dette som udgangspunkt vil fortsætte sine operationer, også han kan jo komme ud for det helt uventede, og dette på mere eller mindre forklarlig måde. I nyere tid fortalte en fanger mig, at en af hans venner på denne måde havde stået opmarcheret på en lille vippende flage, hvor han på stærkt generende vis var blevet langvarigt indkredset og belejret af en flok spækhuggere. Hvordan han slap fra dem til slut, husker jeg ikke, men det blev berettet, at spækhuggerne stædigt havde holdt ham fanget i et længere tidsrum, øjensynligt i sikkert håb om et godt bytte, og at de med en uhyggelig grad af forståelse og præcision havde indkredset flagen på allernærmeste hold og nærmet sig særligt betænkeligt, hver gang de kunne iagttage, at flagen begyndte at vippe.-

Det mere uforståelige, som den ensomme kajakfanger kan komme ud for, og derunder også mellem storsens endeløse masser, der kan omgive ham og udmatte ham fra flere sider, alt dette udgør et grænseområde, som fortællingerne undertiden berører i ret vage og mystiske vendinger, noget som det i virkeligheden er

umuligt at komme til bunds i. Jeg havde en gang anledning til at drøfte dette med afdøde folketingsmand Augo Lynge, der havde tilbragt sin barndom i syddistrikterne. Spørgsmålet interesse-rede ham øjensynlig, men han kom ved denne lejlighed ikke sagen nærmere end til at antyde, at de ensomme fangere i storisen undertiden berettes at have mødt de mest mærkværdige sødyr, "og så ...", "og det var måske....." og så standsede Augo og virrede lidt med hånden og ville ikke sige mere, sådan som han plejede at gøre, når han ikke helt ville udlevere sig. Han ville øjensynlig understrege, at man jo ikke interesserede sig for dette spørgsmål af overtroiske grunde. Han var derimod ikke for intet lærer i naturhistorie. Det spørgsmål har nok optaget ham, om der mon ikke sommetider i drivisens masser, der bliver tilført over så vældige strækninger, nu og da skulle dukke nogle virkelige zoologiske sjældenheder op, som det kunne have været værd at få undersøgt for alvor, - men hvordan? Selv om man ville foretage et rundspørge mellem de allermost erfarne storfangere, vil der dog altid blive et/^xtilbage. En fanger kan jo være ret sky og tilbageholdende overfor et ukendt sødyr, og grænsen mellem dette og de syner, som kan fostres i en dødtræt kajakmands hjerne, vil altid være meget vanskelig at udrede. Der ligger undertiden en tæt tåge over drivisen, men derfor også over spørgsmål om, hvad der gemmer sig bag den slags uklare beretninger.

8. Små pust fra den nærmere omverden

Grønland udgjorde i disse år endnu en delvis lukket verden. Der var i tilgift endda mange afkroge indenfor disse vældige områder, hvor dette periodisk kunne gøre sig ret stærkt gældende. Også ved Nanortalik levede vi faktisk i en af afkrogene i landet, skubbet meget langt mod syd og tæt op ad de allersydligste og såre lidet påagtede dele af landet. Endnu omkring århundredskiftet brugtes stadig de gammeldags grønlandske kommunikationsmidler på nogle undtagelser nær omtrent som i Egedernes dage. Det meste af dette er nu passé med undtagelse af kørselen med hundeslæde i nord, som man i alt fald har svært ved at tænke sig nogensinde skulle helt forsvinde. Det var endnu i overvejende grad sejlskibenes, robådernes, konebådernes og kajakkernes tid, og hvem drømte om telegraf eller radio som en uundværlig hjælp til kontakter med det øvrige Grønland eller den store verden derhjemme og endnu længere bort.?

Tilværelsen måtte uundgåeligt blive præget af dette. Selvfølgelig for de danskes vedkommende savnedes dog i det daglige ikke civilisationens større velsignelser nær så meget, som man skulle tro senere. Endnu mere gjaldt dette de jævne dele af den grønlandske befolkning. Man kunne for de sidstnævntes vedkommende som overskrift til det hele sætte Peder Lolles gamle ord om, at "den græd aldrig for guld, som aldrig guld aatte!"

Selvfølgelig kunne man kort efter hist og her i Grønland notere nogle begyndende rørelser, der foreløbig kun meldte sig som små skvulp i det endnu eksisterende dødvande, noget der herefter tog fart ^{fra} lidt ind i vort århundrede og siden skulle vokse til det råb på en gennemgribende fornyelse, der i dag lyder fra og om Grønland. Men endnu lå alt for danske og grønlandere stort set i tranlampens skær, og der var så stille, så stille.-

Vi børn i alt fald, der til daglig hørte forskelligt om den lidt nærmere omverden, vidste f.eks. i de her beskrevne år faktisk uhyre lidt om det øvrige Grønland, der lå nord for Julianehåb og Ivigtut. De voksne kunne følge lidt med i besejlingen af helt andre og dem uvedkommende distrikter gennem Direktoratets årligt trykte besejlingsplaner m.m., og de anede vel nok lidt om, hvem der var deres kolleger o.a. der "langt nordpå", men med undtagelse af, hvad der kunne ske ved tjenstlige omplaceringer fra nord til syd o.lign., lå der tågeslør over størstedelen af det øvrige Grønland.

Vor "omtale-horisont" strakte sig til Ivigtut samt til nød til Frederikshåb, hvor Far og Mor havde været 1891-92. Via Ivigtut var der en vigtig forbindelse både med post til Julianehåb og videre samt ret hyppige forbindelser for passagerer, f.eks. også for vor familie, der tilbagerejste ad den rute efter vor permission 1897-1998.

Vedrørende Danmark og den øvrige fjernere omverden fik man en del at vide gennem Fars og Mors omtale af forholdene, men en masse af dette forstod jeg ikke endnu. De store forstod meget mere, da de jo selv huskede en del af dette fra permissionsåret. Hvad man i øvrigt fik at vide, skete selv for de

voksne nu een gang kun gennem brevene og aviserne, der nu og da kom i store mængder, men med solide mellemrum. Ud over dette opsnappede man dog også adskilligt af tilfældig "høren-sagen" fra de sidste permissionstilrejsende, når de optrådte på besøg, fra skibenes besætning og fra de danske skonnertførere, der skulle fragte varer fra Julianehåb til Nanortalik på de små dæksbåde og kom i vort hjem som gæster, der også kunne fortælle. Det blev dog hyppigst kun til "kamikpost" af meget lokalt nyt fra Julianehåb.

Når samtalerne i hjemmet kom til at dreje sig om skibsforbindelserne, gik Far og Mor hyppigt et lille stykke tilbage i tiden, især til ulykkesåret for den grønlandske besejling, som de endnu havde i meget frisk minde. Man endevendte herunder situationen omkring skruedamperen "Hvidbjørnens"s forlis april 1895 i Julianehåb norddistrikt, samt den samme sommer påfølgende ulykke, da sejleren "Ceres" stødte på grund og kæntrede i indløbet til havnen ved Julianehåb. Den blev først rettet op efter et par ugers forløb, men med meget store dele af lasten i ødelagt tilstand, hvilket affødte en såre prekær forsyningssituation for Julianehåb og sydover, indtil der nåede ny forsyninger frem senere på sommeren. Efteråret 1896 forlod skruebarkskibet "Castor" Julianehåb. Man kunne iagttage, hvordan den søgte at arbejde sig ud gennem storisen, hvor den må være forsvundet med mand og mus. Man hørte aldrig om den senere.

Fra Julianehåb plejede posten at blive sendt med kajak til Nanortalik, når den var ankommet til kolonien med skibet eller tilsendt fra Ivigtut. Der blev efter et par dages forløb noget interessant og halvfremmed over vore stuer. Efterhånden som pakkerne blev åbnet, var det ikke alene selve indholdet, der

fulgtes med spænding, men det hele duftede af noget sælsomt, næsten eksotisk og tillokkende. Man åbnede videre, og der var jo som regel også noget til børnene. Far og Mor fortabte sig i et bjerg af breve. Selv stod jeg en dag og stirrede på en æske tinsoldater, som bedstemor havde sendt mig. Hvad skulle jeg med den slags? Der var englændere med fine stanleyhatte, og der var nogle helt andre, som man skulle kalde "boerne". Jeg fik et og andet forklaret om den store og meget fjerne verden, som Far havde fortalt om, og hvorom Nicolai, der aflyttede den slags samtaler, senere fortalte mig noget. Men hverken englænderne, boerne eller tinsoldaterne kom til at optage mig særligt. De kunne i alt fald ikke konkurrere med romanhelte, der spøgede i min hjerne fra familiens højtlæseaftener eller senere med min så småt begyndende ælvtæsning. Romanheltene var mig foreløbig langt mere virkelige end tinsoldaterne og alt deres væsen.

Disse pust fra den meget fjerne verden i Danmark og andetstede optog i længden ikke nær så meget mine barnetanker som de besøg, vi fik fra vor nærmere omverden. I sommerhalvåret, når storiens blot nogenlunde tillod det, modtog vi en række tjenesterejsende fra Julianehåb, bestyrer, læge, præst o.s.v. De var vore gæster i nogle dage, og der var da også et brugbart gæsteværelse i det lille såkaldte fhv.mandskabshus, der lå mellem de små, gamle bygninger i gården bag vor bolig. De tre værelser, vi selv havde, gav ingen gæsteplads. Når de tilrejsende herrer havde endt dagens forretninger, var der et godt samvær i vore kønne stuer, hvor der mod slutningen af aftenen blev spist en fin middag, og derefter blev der spillet whist ved nogle smukke høje lysestager.

Hvis jeg prøver at grave op i mine allerførste bevidste erindringer fra sådanne besøg, der jo også skete fra helt anden side end den officielt tjenstlige, så husker jeg en dag, hvor jeg som meget lille blev ført ind i dagligstuen for at sige goddag til et par venlige, men noget fremmedartede damer, der var mørkt klædte og lidt alvorlige. Jeg sætter (forsøgsvis) dette i forbindelse med den herrnhuttiske missionær Bohlmanns besøg hos os i efteråret 1899, og har formentlig skullet sige pænt "goddag" til et par af hans ledsagere. Bohlmann tog det velkendte udmærkede billede af vor familie i haven plus vore grønlandske husmedhjælpere. Det var også ved Bohlmanns besøg, at Nicolai hilste ham ved landgangen med at istemme "Når tysken kommer her o.s.v.", men hurtigt blev bragt til tavshed. Bohlmann skal have taget det meget venligt, og uden at det kom til at gøre skår i samværet. Han indskød en lille venlig bemærkning om, at "ach ja, der kleine Junge, der kann ja singen!"

Som tidligere omtalt havde Far og Mor det i det hele godt med de omboende herrnhutter fra stationerne ved Frederiksdal, Lichtenau og Igdlorpait. Missionær Schärff's hørte som også tidligere beskrevet til deres særlige venner indenfor brødremissionen. Brødremissionærerne var rørende trofaste i dette venskab og skrev senere til Far og Mor helt nede fra Sydafrika.

På dette og en række andre områder var i det hele "fronten stivnet" med hensyn til de fra tidligere tider undertiden så ensidigt beskrevne uoverensstemmelser mellem brødremissionen og den danske mission, samt i det hele med den verden, der lå udenfor brødremenighedens stationer^{nes} ret indelukkede enklaver. Det er mit afgjorte efterindtryk, at afslutningen af den lange periode, hvor brødremissionen virkede i Sydgrønland, var ret

fredelig, og at man respekterede flere af de både venlige, udholdende og stoute personligheder, der fandtes blandt brødre-missionærerne. Man anerkendte dem også de facto fra de danske missionærers side, havde hyppigt gode venner iblandt dem og kunne godt ved visse lejligheder "komme sammen med dem". Alt dette er da også senere blevet mig til hjælp, da jeg som voksen læste om brødremissionærernes historie i Grønland. De synes hyppigt at være blevet unødigt undervurderet i den herom eksisterende historieskrivning, ikke mindst i den meget, meget ensidige beskrivelse af dette samfunds faktiske betydning, som Ostermann giver i *søn Grønlands Missions og Kirkes Historie* (1921). I samme tidsrum (se Ludwigs red.: 1721-1921) har et par andre danske præster, der foruden det historiske også kunne tale ud fra personligt kendskab til brødremissionærerne i Grønland, givet en kortere og mere forstående omtale af dem på tryk (omkring det grønlandske missions- og kirkejubilæum). Det var henholdsvis Fr. Balle og C.W.Schultz-Lorentzen, af hvilke især sidstnævnte under sin omtale af pro og contra har søgt at give en retfærdig og saglig vurdering. -

Mellem de især i sommerhalvåret ret mange besøgende ved Nanortalik, som der her ikke er plads til alle at omtale, kom dav. "missionær" (se vedr. Julianehåb side 33 om denne betegnelse) Frederik Balle og kort efter også hans hustru, Astrid Balle, under deres besøg ved Nanortalik til at spille en særlig rolle. Bekendtskabet fra disse år kom til at lægge grunden til et livsvarigt nært venskab mellem vor familie og slægten Balle.

Fr. Balle var født i Grønland som søn af den velkendte pastor Nicolai Edinger Balle, der havde virket som missionær i Grønland i det lange tidsrum 1865-1900, og som ikke mindst

som seminarieførstander ved Godthåb kom til at øve vidtrækkende indflydelse. Fr. Balles moder tilhørte den dansk-grønlandske blandingslægts Fleischer i Nordgrønland. Hun var derigennem bl.a. moster til Knud Rasmussen. - Fr. Balles yngre broder var den velkendte provst Knud Balle, død ved Godthåb 1928.

Under sine studieår i Danmark havde Fr. Balle været ganske særligt knyttet til de stærkt amerikansk påvirkede kristelige studenterkredse, der virkede lidenskabeligt for ydre mission. Det blev da også hans livs store oplevelse, at det i vinterhalvåret 1900-1901 blev ordnet, så han midlertidigt kunne ned-sætte sig ved Frederiksdal, hvor han fik mulighed for at under-vise de sidst indvandrede østgrønlandere og sluttede med at dæbe dem om foråret. Under dette mere specielle ophold ved Fre-deriksdal blev han trofast og dygtigt assisteret af den senere overkateket Pavia Lynge, far til den kendte grønlandske folke-tingsmand Avgo Lynge. Fr. Balle blev i øvrigt senere placeret ved Julianehåb og atter nogle år senere ved Godthåb, hvor han afsluttede sin virksomhed som seminarieførstander og til slut samtidig var provst i Sydgrønland.

Under sin (delvise) placering ved Lichtenau omkring århun-dredskiftet synes Balle i det hele at have haft mandat til at varetage en række specielle opgaver, derunder også at være vej-ledende for de tidligere herrnhuttiske grønlandere, der nu efter brødremissionens afrejse skulle tilpasse sig den øvrige grøn-landsmissions kirkeformer. Balles besøg ved Nanortalik på gen-nemrejse i denne og andre anledninger husker jeg som noget meget oplivende og fornøjeligt. Han var i øvrigt, ligesom en del af de afrejste brødremissionærer, en habil kajakroer og ankom i alt fald ved en lejlighed til Nanortalik med denne befordring.

Da Balle var barnefødt i Grønland og hans moder desuden var af halvgrønlandsk slægt, talte han det grønlandske sprog flydende, hvad der i betydelig grad lettede hans arbejde blandt grønlænderne. Han var den gang i sine bedste ungdomsår, slank og rørig og levende og vandt sig også interesserede tilhængere mellem grønlænderne gennem sin store sportsinteresse, der medførte at en del af hans fritid under disse præstebesøg også bestod i at drive både nye og gammeldags sportslege med grønlænderne. I det hele virkede hans besøg som et frisk pust i vor indelukkede verden, hvorunder også vi børn var optaget af at følge den "unge præst" og havde glæde af hans besøg i hjemmet.

A propos sportslege kan der i samme forbindelse gøres opmærksom på, at den danske missionær Rüttel, der efter at have op hørt at virke på Østkysten tilbragte nogle af sine sidste år i Grønland som ansat ved Lichtenau, hvor også han på samme måde som Balle var blandt de præster, der opfordrede befolkningen til genoplivelse af de gamle sportslege.

Der kom herunder en søndag morgen, der gjorde særligt indtryk på mit barnesind, idet Balle stod i vor dagligstue et øjeblik, før han skulle hen i kapellet og holde grønlandsk gudstjeneste. Han var i præstekjole, hvad det morede mig at inspicere på nærhold, da vi på dette tidspunkt ikke havde så ofte besøg af pastor Frantzen ved Julianehåb, under hvem vi ellers sorterede. Desværre var Balle hæs og forkølet, hvorfor mor skyndsomst lavede en æggesnaps til ham, som han til min undren og måske også til min misundelse fortærede i præstekjole lige for mine øjne. Det bevirkede, at jeg gennemgik en kortfattet omvendelse, hvorunder jeg absolut ville være "den unge præst".

Kaldet var stærkt, men kortvarigt, og romanheltene fik snart efter påny overtaget i minde tanker, næret gennem højtlæsning og min så småt begyndende selvlæsning.

Under disse småbesøg vi modtog fra omverdenen, blev der også hyppigt spillet og sunget om aftenen. Fr. Balle gav herunder et af sine bravournumre, mens Mor spillede dertil. Det var den uforglemmelige Fille du Roi, der genlød i vore øren længe efter gæsternes bortrejse, så vi morede os med at rende rundt i stuerne og råbe langtrukket *fijdyroa*, så man til slut måtte holde sig for ørerne.

En enkelt gang modtog vi fra den sydlige omverden et helt andet, men også meget oplivende besøg. Pastor Jens Chemnitz (senior) var fra 1901 blevet ansat ved Frederiksdal. Det skete da, at han en skønne dag steg i land ved Nanortalik på et kortere besøg, fulgt af sin store, børnerige familie. Ligesom Høgherne, den tidligere i forbindelse med Julianehåb omtalte grønlandsk-danske storslægt, udgjorde Chemnitz et slags grønlandsk-dansk dynasti, der har fået stor betydning, ikke mindst i syddistrikterne. Foruden dennes families stærke indgifte i danske slægter, er disse to store grønlandske blandingslægter, Chemnitzerne og Høgherne også indbyrdes så stærkt indgiftede, at det undertiden kan være svært nok at finde ud af for udenforstående. Pastor Jens Chemnitz (senior), der nu ankom var af dansk-grønlandske forældre. Blandt hans sønner var også den senere pastor Karl Chemnitz, der i øjeblikket var på seminarieuddannelse ved Godthåb og altså den gang ikke medfulgte. Derimod traf jeg blandt hans mange medfølgende børn hans søn Jens, der også senere blev præst og endte som stifter og mangeårig leder af det kendte børnehjem Gjertrude Rasks Minde ved Lichtenau. Det blev altså en af mine kommende mangeårige medarbejdere, der var med i flokken.

Familiefaderen, Jens Chemnitz (senior) ville lige gå en tur for at bese Nanortalik, før familien gik på visit hos os. Han tog mig venligt ved hånden og talte hyggeligt med mig på en måde, jeg svært godt kunne lide, en pudsigt lille samtale, som jeg altid har syntes dannede begyndelsen til mit mangeårige kendskab til denne slægt.

En helt anden ting er, at Jens Chemnitz (senior) ikke mange år efter det her omtalte tidspunkt blev kendt på særlig måde som foregangsmand for og grundlægger af fåreavlen i syddistrikterne.

Under denne families besøg havde jeg noteret mig, at grønlænderne kaldte familiefaderen, Jens Chemnitz, for ilingassok = den krølhårede. Denne krølhårethed er i øvrigt også gået i arv til flere i slægten. Da den store familie kom ind til os og fyldte morsomt og velgørende i vore stuer, satte de ældste sig ind i dagligstuen til kaffedrikning, mens vi børn samledes til et traktement i spisestuen. Jeg var helt beruset af glæde over det store børnebesøg, ville pludselig dirigere det hele, hvorfor jeg i min pjankethed tiltvang mig en plads for enden af bordet, ville agere familiefader, og for at det kunne virke bedre gav jeg mig navn af den krølhårede (udråbende: uvangagôk ilingassok), hvilket jeg syntes lød helt imponerende. -

Et helt andet besøg i hjemmet af helt anden art og et af de mærkeligste oplevede vi, da en af de for ikke lang tid siden indvandrede østgrønlandere stod i vore stuer, hvor han slog på tromme og sang nogle af sin østgrønlandske hjemstavns mærkelige sange.

Autdlârutâ, der i dåben var blevet kaldt Kristian **Poulsen** var nu bosiddende ved Frederiksdal, hvor han var blevet døbt

af Fr. Balle sammen med de andre østlændinge. Som nogle af sine andre landsmænd har han også undertiden følt en vis trang til at bevæge sig et lille stykke længere nordpå, i dette tilfælde til Nanortalik for at se lidt mere af alle de helt eller halvt mærkelige ting, som den grønlandske vestkyst bød på. Ifølge senere oplysning fra Mathilde Sørensen boede han under sine besøg ved Nanortalik hyppigt hos hendes forældre (Isak Lunds), der vistnok gerne ville protegere ham under den skyld, som befolkningen nærede overfor de halvfremmede østlændinge. Sigrid, der hørte mere blandt grønlænderne end vi andre, har siden fortalt mig, at luften var ladet med de mærkeligste, mere eller mindre pålidelige historier om disse østlændinge og deres tidligere tilværelse på Østkysten. Der var for så vidt ikke noget mærkeligt i, at mødet mellem disse indvandrere og den hidtidige vestkystbefolkning måtte medføre en periode, hvor begge parter fandt hinanden mærkelige. Forskellene mellem østkystens og vestkystens befolkning på dette og det tidligere tidsrum, var jo geografisk, historisk og religiøst så oplagte, at det er tilstrækkeligt herom at henvise til grønlandslitteraturen. Derfor her kun et par småtræk fra denne gensidige tilpasningsperiode, der netop fandt sted op mod og omkring århundredskiftet.

Når folk fra de sydligste dele af østkysten hen imod slutningen af forrige århundrede ved en række lejligheder rundede Cap Farvel og ville kigge lidt på tingene et stykke nordover på vestkysten, dels for at tuskhandle, dels af almindelig nysgerighed, skete det, at de kun tilsigtede et par kortere indkøb f.eks. ved det senere nedlagte udsted Pamiagdlok. Enkelte vovede sig lidt længere nordpå, hvor de traf brødremissionærerne ved Frederiksdal, der i forrige århundrede døbte nogle af de ind-

vandrere, der virkelig ville blive, mens andre returnerede. Allerede ved Pamiagdluk var der for de næsten helt primitive og hedenske østgrønlandere både det ene og andet at se. Mange af de småtræk, der hyppigt med et vist grundlag omtaler østgrønlandernes forbavselse over, hvad de så på vestkysten, kan være næsten helt pålidelige, andre er i folkemunde blevet fordrejet til det svagt molbohistorieagtige. Det var vel ved et af disse kortere "sight-seeing"-besøg, at en nyankommet østlænding fandt vej ind i et lille kapel, hvor kateketen tilfældig sad i det tomme rum og spillede. Den besøgende lyttede med undren til disse toner fra det lille harmonium, men hele situationen voldte ham rædsel og uhygge, hvorfor det endte med, at han flygtede, da han forstod det sådan, at kateketen sad og trakterede en kasse, hvori der boede hylende ånder, der ville forfølge ham.

De nyankomne østlændinge kendte for et flertals vedkommende ikke til spejle eller havde svært ved at vænne sig til den slags, skønt et spejl let blev genstand for deres forundring og morskab. Nicolai fortæller om en af de østlændinge, der var på besøg i ^{ovennævnte} vort hjem, (muligvis/Autdlârutâ?) at han undrende standsede op foran et ret stort spejl, der hang i vor spisestue, hvor han betragtede sit billede, som han (ubegribeligt nok) påstod lignede et isfjeld.

Efterhånden som der både før og omkring århundredskiftet var blevet indflettet et sådant fremmedelement af østfra tilflyttede grønlandere, blev spørgsmålene omkring deres tilpasning et led i de mange/^{andre}problemer i Cap Farvel-egnen og kom til at farve forholdene i dette vilde og vanskeligt tilgængelige distrikt.

Mange har været fristet til at give efter overfor den fattigdom, der i en årrække prægede store dele af befolkningen i

disse egne. Nogle har nøjet sig med at notere, at det grønlandske ord, en "kavak", egentlig blot = en sydlænding, var en godmodig spottende betegnelse for de allersydligst boende grønlandere, der som sagt blev ofre for en række molbohistorieagtige skildringer i folkemunde. Adskillige tjenestemænd havde mange betænkeligheder ved at rejse helt til landets sydspids, og i en årrække var der "langt til Zaren", også overfor den fjerntbående kolonibestyrer ved Julianehåb.

Nutidens reformer har på enkelte områder kommet det endnu altfor isolerede Cap Farvel-distrikt til gode. Nogle dele af disse sydlændinge (d.v.s. syd for Nanortalik) klarer sig efter sigende bedre end før, og efter. at nogle af de mest vanskeligt stillede bopladser er blevet nedlagt, er visse dele af befolkningen blevet flyttet nordpå til mere gunstigt beliggende steder.

9. Vore legepladser. Lidt om fjeldgangsmændene, kiviút

Det måtte ligge i sagens natur, at der måske ganske særligt under den del af vor barndom, der faldt ved Nanortalik, måtte blive en meget stor forskel mellem vor indendørs og uendørs tilværelse. Ud over den tid, de store gik i skole hos Mor, kunne vi indendørs også beskæftige os med papir eller bøger, som fritidssyssel. Nicolai granskede f.eks. i Fars leksikon.

Helt anderledes var derimod den uendørs verden og de uendørs legepladser, der omend ikke altid så dog hyppigt og naturligt kaldte på os i voksende fællesskab med grønlanderbørnene. Dette var en ganske anden verden.

Fra mine første år ved Nanortalik var jeg imidlertid periodisk stærkt optaget af et slags mellemlid, der åbnede sig mellem de omtalte to verdener. Det drejede sig om noget så håndfast som en lille korridor, der førte fra vor spisestue, hvor jeg hyppigt sad og så billeder eller lod, som om jeg læste i enrum, og derfra videre ud til et par trappesten udenfor yderdøren. Her yndede jeg at sidde til indledning et øjeblik for at orientere mig lidt om, hvem af de grønlandske legekammerater, der kunne tænkes at optræde i nabolaget.

Der var i lang tid noget specielt, der i særlig grad tiltrak mig og dog skræmmede mig ved den lille korridor, som lå i halvmørke. Den gav mig et "behageligt gys". Det var udpræget

højtlæsningen af Ingemanns romaner, der bevirkede, at jeg på vej gennem denne korridor uvilkårligt repeterede, at det jo var sådanne skumle steder, at en frygtelig modstander stod på lur o.s.v. Det kunne være ret spændende at forestille sig. Imidlertid var jeg ikke altid helt vel til mode i korridoren, for Sigrid havde med frodig fantasi og uden barmhjertighed udmalet for mig, at der på det sted i korridoren, hvor der på vejen ud også fandtes et lille vinterkloset, huserede en grimme herre, som hun kaldte anak-djævelen. (anak = ekskrement). Det gjorde mig i alt fald beklemmt, når turen gennem korridoren uundgåeligt måtte kombineres med et påtrængende ærinde.

Hvad der var betydeligt mere opmuntrende, var imidlertid, at mens jeg sad i spisestuen, kunne jeg undertiden høre det pusle ude fra den samme korridor på en måde, der ikke gjorde mig synderlig forskrækket. Jeg listede mig derud, foregav for mig selv i tankerne at være vel bevæbnet, hvorpå jeg greb mig i at råbe urostifteren derude an med et udtryk fra Ingemanns romaner: "Ha! din blodhund!", hvorpå jeg i al venskabelighed slog følge udefter med blodhunden, som var en af de grønlandske kammerater, der var kommet forsigtigt ind for at hente mig.

Når man efter denne eller andre passende indledningshilser havde anbragt sig på trappestenen, kunne man nu og da gumle på en mellemmad i fri luft og dele noget af den med "blodhunden" eller andre venligsindede. I øvrigt var her god udsigt fra dette sted. Man kunne omtrent kigge ned mod stranden og den lille anlægsbro for at iagttage på afstand, om der her rørte sig noget af væsentlig interesse, om fangerne kom med særligt mange sæler på slæb, om der på anlægsbroen eller udenfor de nærliggende pakhuse lå noget, som børneflokkene fandt værd at undersøge o.s.v. Man

havde også overblik over gårdspladsen, der lå indrammet af gamle småbygninger, nogle endda meget gamle, men stadig i brug i "Handelen"s tjeneste. Deriblandt var også vor privatbrugte gede- og hønsestald. Man kunne samtidig følge, hvad der rørte sig på selve pladsen af legende børn, geder eller høns, altsammen værd at følge med i.

Foran huset lå vor lille fortrinlige have. Tidligere er den omtalt som snedriver, men ved sommertid gav haven godt med grøntsager, deriblandt de fortrinlige majroer, som altid forhen var stærkt yndede over hele Sydgrønland, og som jeg endnu kan savne mange år efter. Hertil kom radiser, rhabarber m.m. Der var også drivhus i haven, og den beskrives allerede i Rinks Grønland I-II fra 1870-erne som en have, der var velkendt og agtet allerede i 1850-erne, hvor der meldes om, at man med held også kunne dyrke jordbær i drivhuset.

De tæt omkringliggende pakhuse omfattede også den bygning, hvor butikken efter hyppig skik var installeret på loftet, i alt fald i de år, jeg bedst husker. Man kom derop ad en stejl trappe, og når man omsider slap derop, tegnede butikkens indre sig i og for sig ikke imponerende med et meget lavloftet rum, hvor duften fra køberne plus salgsvarene i sammenblanding kunne blive simpelthen ubeskrivelig, ikke mindst under den store handel ved juletid, hvor Far stod og dirigerede den travle, men meget fornøjelige handel ved dårligt lys fra en lille lygte. Der var iskoldt om vinteren med undtagelse af menneskevarme, men det var jo dengang og næsten op til vor tid overalt i Grønland og af hensyn til brandfare absolut forbudt at fyre i butikken.

Pakhusene indbefattede selvfølgelig også det for den tids handelspladser og endnu op mod vor tid helt uundværlige tran-

kogeri. Vigtige for vore grønlandske kammerater var imidlertid nogle helt eller omtrent tømte trantønder, der som brugt fade-gods lå op ad en af handelsbygningerne. Dem kunne nogle af dem godt lide at slikke lidt af. For mit eget vedkommende foretrak jeg ved disse lejligheder nogle dito, færdigbrugte sirupstønder, som jeg undertiden kravlede lidt ind i. Det smagte godt, men jeg husker i øvrigt ikke, hvad Mor mente om mit tøj efter sådanne operationer.

Fra min allertidligste barndom husker jeg meget vel - også omtrent sådan som det er omtalt fra vort besøg ved Julianehåb - at jeg i min egenskab af den yngste af børnene havde grønlandsk barnepige, ikke sådan, at denne stadig gik med mig ved hånden, men dog var den, der mellem Mors grønlandske hjælpere var udset til nu og da at se efter mig, ikke mindst når det drejede sig om min tilbøjelighed til at lege altfor længe og eventuelt alene ved klippestranden. Jeg blev altså i bogstavelig forstand "skygget", og det er siden gået mig sådan, at jeg uvilkårlig, men med rette har kaldt disse mine forskellige og noget vekslende grønlandske barnepiger for "skyggerne", hvilken betegnelse da også vil blive brugt i det følgende. Disse skygger var i virkeligheden mit første halvbevidste bindeled med grønlænderne. De fik efterhånden en vis realitetskarakter, som jeg kom til at sætte pris på og lærte at regne med. De var altid gode mod mig og rørende tålmodige. De rettede sig næsten altid efter ens ønsker, undtagen når det begyndte at knibe med at få mig hjem hen mod aften.

I mine yngste "huskeår" påhvilede det også nu og da en af skyggerne at være med for at være klar til at hjælpe, når jeg skulle på det/^{store}udendørs kloset ude i gården. Atter var her Skyg-

gen rørende tålmodig. Hun var selv vel anbragt ved siden af mig, hvor jeg sad og skulle forrette mit ærinde, hvad jeg unægtelig tog mig tid til. Jeg havde nemlig fået den idé, at nu ville jeg "læse aviser" eller i alt fald lade, som ^{om} jeg kunne læse. Mens dette stod på, indhøstede jeg i rørende grad højlydte lovord fra Skyggens side, og der blev ikke sparet på stærke, grønlandske udbrud som "tænk dog"! (ila tupingnak), "du kan jo læse" o.s.v. Når min forfængelighed som læsekyndig var nogenlunde tilfredsstillet, overgav jeg mig dog til slut til mit egentlige ærinde, hvorunder Skyggen kunne hjælpe mig med avisernes rette brug.

I modsætning til dette og lignende, husker jeg en aften, hvor mit udendørs samvær med Skyggen unægtelig havde et mere poetisk tilsnit. Hun var vist ude for at få mig halet ind. Det var lidt svært at få mig med hjem, og Skyggen overgav sig for en stund, hvor vi blev enige om at sidde lidt på en trappesten og betragte solnedgangen. Skyggen røgtede i virkeligheden sin gerning meget samvittighedsfuldt, idet jeg sad indeklemt mellem hendes meget store grønlandske kamikker, der ikke ville slippe mig af deres klotang. Til slut var Skyggen så klog og så pædagogisk, at hun holdt en lille blid formaningstale til mig om, at mine øjne vistnok dårligt kunne tåle, at jeg stórrede så længe på aftensolen, hvorefter hun omsider fik mig halet hjem.

Det ene med det andet, så kom Skyggerne til at spille en vigtig rolle i min tilværelse. De figurerer stadig meget stærkt i mine erindringer fra grænseområdet mellem det halvhuskede og det helhuskede. De store (Sigrid og Nicolai) vænnede sig til Skyggerne under andre former end jeg, talte både fornuftigt og ufornuftigt med dem og kunne finde på at give dem små gaver,

hvad jeg senere fik lejlighed til at erfare, at de satte stor pris på. (Se bl.a.kap. 14). Sigrid var i øvrigt en særlig interesseret iagttager af Skyggernes færd i og omkring vort hjem. Hun har blandt andet beskrevet, at jeg efter gammel grønlandsk skik som barn i ca. 3-4-års alderen fik bryst hos en af dem uden Mors vidende. Jeg var så ivrig efter at få min vilje (fortæller Sigrid), at jeg stampede i gulvet af arrigskab, når det ikke gik hurtigt nok. Mor var imod den slags. En anden ting var, at Far og Mor under deres ophold ved Frederikshåb (1892-1894) i en periode, hvor mælken gik fra Mor, havde måttet antage en regulær grønlandsk amme til Nicolai som spædbarn.

Hvad angår den skik, der i alt fald hen imod vor tid har hersket blandt flere af grønlænderne, nemlig at ret store børn indtil ca. 3-4-års alderen frit og gerne får bryst hos deres Mor, og dette hyppigt efter eget udtalte ønske, så har jeg senere ved mere end een lejlighed længe efter det her omtalte tidspunkt og andetsteds nordpå iagttaget, at f.eks.en ret stor dreng pludselig gik tværs over gulvet for at få bryst hos sin mor. Omtrent det samme forhold gjorde sig eksempelvis også gældende andetsteds end i sin tid hos grønlænderne, nemlig blandt hebræerne i fortiden.

For vort vedkommende i Grønland har Skyggerne i vort hjem altså også givet anledning til denne praksis i ny og næ, i alt fald for mit vedkommende. Skyggerne holdt jo meget af børn, så hvorfor skulle de så ikke også bruge dette blandt datidens grønlændere så almindelige middel til at glæde en af de yngste i børneflokkene?

For at vende tilbage til vore mange forskellige udendørs legepladser, så var det ikke alene ved stranden, vi mødtes med

grønlanderbørnene, når fangerne kom hjem, og når det gik livligt til under flænsningen af sælerne, men vore tumlepladser strakte sig ved sommertid også hyppigt et godt stykke ind i landet. Her havde vi stor glæde af de ret vidtstrakte lyngmarker og stenede sletter, der omgiver Nanortalik. At "gå til fjelds" (i dette område) betød i og for sig ikke her noget med fjeldbestigning, da der var et stykke hen til de mere egentlige klippehøjder, der naturligt afgrænsede det lavland, som ved sommertid udgjorde vore legepladser.

På grænsen af den daværende bebyggelse af Nanortalik (nu delvis indenfor) og længere ud i lyngmarkerne er der en række forbavsende store klippeblokke, der synes at være planløst strøet ud over visse dele af landskabet med en rundhåndethed, som om en fortidskæmpe af gigantisk format har moret sig ved at strø ud af den slags til højre og venstre. De er af højst forskellig størrelse, nogle er af et meget grotesk og næsten forvredet udseende, andre er på samme tid både grove og dog fintskåret i omridsene, som f.eks. den velkendte klippeblok, der nu ligger indenfor det beboede Nanortalik og kaldes Knud Rasmussens sten, da den fra naturens hånd næsten fuldstændig præcis udviser polarforskerens kendte ansigtstræk i profil.

Strandkanten, der strakte sig hovedsagelig som klippestrand langt længere, end vi kunne nå at følge på dagture, udgjorde som sædvanligt også lidt længere borte et af områderne for rævejægerne, der færdedes både her og der for at sætte fælder, ligesom rypejægerne jo også nåede betydeligt længere omkring på Nanortalik-øen, end vi børn kunne nå på vore sommerudflugter. -

Der ligger i øvrigt ud imod strandkanten et område, der benævnes kamajarterfik, stedet, hvor man ligger på lur. Dette sted ligger indenfor det nuværende Nanortalik, men det har i vor

tid udgjort et af de steder, hvor fangerne undertiden fra land drev jagt efter de sæler, der trak nærmest ved stranden. I vor tids Nanortalik ligger nu sygehuset tæt ved dette område.

Lyngmarkernes eller rettere fjeldmarkernes herfra og et stykke videre med deres kun ubestemmeligt afgrænsede, noget ensomme og ensformige område, blev en vigtig tumleplads på de noget længere udflugter, vi i fællesskab med undertiden endda ret store flokke af grønlænderbørnene foretog, især hen imod slutningen af sommerhalvåret. Det skete fortrinsvis efter, at børnene med deres forældre var vendt tilbage fra den store fangsttid på yderøerne og mellem storisen. Når der begyndte at komme bær, var det oplagt, at man drog ud i lyngmarkerne og dermed faktisk tog et helt lille område af disse halvt ødemarksagtige strækninger i vor besiddelse som vort foreløbige domæne. Jeg husker derfor bedst disse egne i sommerdragt. Om vinteren forekom de os at være rævejægernes og rypejægernes affære.

Vel var der både ensomt og i en vis forstand øde, og dog udgør denne vor i virkeligheden storslåede tumleplads noget af det skønneste, jeg erindrer fra min første barndom. Det drejede sig for den sags skyld kun om et stykke tundra af næsten nøjagtig samme slags man finder overalt i de arktiske egne både i Grønland og andetsteds. Ud og ind mellem de forvirrede og forvirrende klippeknoide lå fjeldmarken og fortabte sig videre i det ubestemmelige og næsten altid helt mennesketomme øde. De stenede lyngsletter var gennemvævede af et virvar af små muntre elvløb, sumpe, moser og blinkende småsøer. Lidt længere borte lå nogle sorte, stejle klippesider og de højere dele af Nanortalik-landet, som vi kun sjældnere nåede på vore børneudflugter. Nanortalik-halvøen ender i alt fald med at skyde sig ud som en

lavt liggende landtange. Dette ligger vel til grund for den gamle stedsbetegnelse Iluilek, der på grønlandsk betyder et stykke land, der indrammer en indskæring. I øvrigt er den nuværende stedsbetegnelse, Nanortalik, (stedet med bjørne) også en gammel betegnelse og siges at strække sig helt tilbage til nordbotiden.

Både tæt ved datidens bebyggelse af Nanortalik, men også længere borte i fjeldmarkerne standsede vi under vore udflugter med grønlænderbørnene hyppigt op ved en del ældgamle grave. Vore grønlandske kammerater var ret bange for disse grave og kunne ikke lide, vi kiggede for langt ind i mellem de tit åbne gravrester. Vi indsugede ikke blot måske lidt af den overtro, med hvilken vore kammerater nærmede sig disse steder, men også den sky og ærbødige forsigtighed, med hvilken de foretrak at gå udenom gravene.

Far og Mor gav os i virkeligheden ret frit slag til at deltage i børneflokkenes udflugter til disse steder. Det skete dog, at der "faldt brænde ned", når vi kom altfor tilsølede hjem efter et vildt afsluttende kapløb skiftevis langs klippestranden, eller når vi havde skudt genvej tværs over moserne. Men Far og Mor har trods alt følt en vis betryggelse ved, at vi var flere i følge og næppe gik vild. I øvrigt drejede samværet sig udpræget om bærplukning for pigernes vedkommende, mens nogle af drengene, deriblandt også Nicolai, havde travlt med at fange gundestejler. Hist og her fandt man frem til brogede fjeldblomster og kvaner, men særlig festlig blev afslutningen, når nogle af børnene badede og pjaskede i småsøerne eller vi kogte te i læ af de mange mærkelige, store klippeknolde, der forefandtes overalt på sletterne. Karakteristisk og glædeligt ved disse ophold langt fra Nanortaliks bebyggelse var det, at vi ikke følte os trykket eller truet af den mulighed, der undertiden var blevet beskrevet for

os, at vi kunne træffe en af/^{de}landgående isbjørne, hvilket kunne være sket, men øjensynlig ikke bekymrede os. Heller ikke følte vi os - måske så længe, vi bevarede flokinstinkt - truet af noget af det troldtøj, som grønlanderne undertiden mente kunne pusle i ødemarkerne. Noget helt andet var, at hvis vi blev ladet helt alene eller kun på tomandshånd i disse omgivelser, kunne vor glæde over den store fred i ødemarkerne blive afløst af en panisk skræk, der kunne ligge på lur midt i den dybe stilhed og ensomhed omkring os. Det var frygten for, hvad jeg vil kalde "det store intet", der da også gav mig et stærkt chok ved en enkelt lejlighed.

En skønne dag blev jeg nemlig pludselig ladet alene med kun een enkelt af vore grønlandske legekammerater. Selv om der faktisk ikke har været overvældende langt tilbage til husene, og vi kunne skønne retningen så nogenlunde, så kom det hele bag på os i generende grad. Dette så meget desto mere, som det uden at vi havde tænkt over det, pludselig var ved at blive aften og halvmørke. Der var nemlig sket det, at vi to i følgeskab havde begivet os ud til et af de steder, hvor fangerne lå på lur ved stranden efter sælfrækket, muligvis kun til Kamajarterfik, muligvis lidt længere. Vi havde blot villet ligge nogenlunde gemt lidt bag strandkanten for ikke at forstyrre fangerne, som vi af ren nysgerrighed ville iagttage under fangsten. Der kunne jo altid ske noget spændende. Netop fordi vi havde gemt os, har fangerne ikke opdaget os, da de gik hjem, og vi stod nu alene i det begyndende halvmørke. Så kom med eet skrækken over os. Det blev en skræk, som vi var fælles om uden ord og uden at kunne give hinanden nogen som helst forklaring. Det var det store intet, som pludselig sprang på os og virkede uhyggeligt og truende.

I de få sekunder, hvor vi med eet opfattede dette, og hvor jeg et øjeblik så ud over omgivelserne, før vi styrtede hjem-
efter som besatte, opfattede jeg, at alle omgivelserne ligesom
havde skiftet karakter. Det havde været en stærk og smuk sol-
nedgang, for hele fjeldmarken omkring os, som jeg fortsat meget
nøje husker, tegnede sig endnu smukt og ejendommeligt nok i et
slags brandrødt skær fra det sidste af aftensolen. Der lå et
gyldenbrunt lys over lyngmarkerne og småklipperne. Dog var dette
skær netop også uhyggeligt og mærkeligt, thi omgivelserne havde
jo netop nu, og ligesom med eet skiftet karakter. Dette gjaldt
især de allerede omtalte talrige klippeknolde, som tidligere
blot havde været groteske, men samtidig fornøjelige. Nu så de
med eet helt anderledes ud. De kastede sære slagskygger, og det
var, som om de vred sig og krummede sig og blev halvtlevende.
Nok er det, at vi stak af hjemefter, og efter aftale uden ord
i vildt løb, stærkere og stærkere, jo mere mørket bredte sig.

Vi talte ikke sammen under løbet. Vi havde begge fået et ~~shok~~
chok, hvad enten der var virkelig grund til det eller ikke. Dog
opdagede jeg efterhånden, at vi begge nu og da ganske svagt
mumlede noget i farten, og det gik op for mig, at det var Fader-
vor, der var blevet det sidste værn mod det store intet, der
var stik i hælene på os. Jeg husker dog fra en^{senere} del af vort
hæsblæsende løb ud og ind mellem lyngmarker, moser og sten en
lille pudsighed. Da vi omsider standsede op et par sekunder,
indskød min lille grønlandske ledsager helt stakåndet en for-
bavsende snusfornuftig bemærkning "mon det ikke er bedst, at
du beder på dansk og jeg på grønlandsk?" - Jeg har sandsynligvis
anvendt et sammensurium af dansk og grønlandsk, hvorpå vi stor-
mede videre. Vi nåede upåagtet hjem, og jeg var så forskræmt,

at jeg intet turde betro til andre om min forskrækkelse. Hvad flygtede vi i grunden for? Hverken for landgående isbjørne, fjeldånder eller de ensomme og lidt uhyggelige fjeldgangsmænd, som grønlænderne kalder kivitut. Vi flygtede for det ubestemte og truende af det store intet, der ligger på spring i ødemarkens ensomhed, ligesom man allerbedst indånder fred og glæde.

Hvad angår fjeldgangsmændene, så har jeg hele mit liv været fyldt med de såkaldte kivitok-historier, disse fjeldgangsmænd, der ifølge fortidens grønlændere undertiden blev udstyret med mystiske evner for at klare sig i den barske natur. Grønlænderne er ikke i helt så ensidig grad et altid leende og smilende folk, som det er skik at omtale dem. Selv ved de steder, man gerne ville kalde "De glade smils boplads" kan man komme ud for enkelte mennesker med voldsomme depressioner. Bag ved det hele ligger vel i første række det faktum, at grønlændernes glade og praktiske optimisme undertiden, når en speciel ting går ham ganske særlig stærkt på nerverne - modarbejdelse af hans giftermålsønsker, tab af ansigt i en eller anden situation o.s.v. pludselig kan medføre et dybtgående anfald af melankoli, hvorunder han, som en af vore bedste grønlænderkendere, afd. provst Knud Balle beskriver det, begynder at lytte efter og længes mod ensomheden i ødemarken. Med uhyre styrke oplever han da, hvad Knud Balle kalder "the call of the Wild", der bogstaveligt suger ham til sig, hvorpå han vælger at straffe det samfund, der er gået ham imod, med at forsøge sig som eneboer i fjeldene. I almindelighed vil han, efter hvad jeg har hørt utallige erfarne grønlændere fremhæve, ikke kunne eksistere ret længe og vil, som flertallet vil hævde, kun overordentlig sjældent kunne overleve den barske grønlandske vinter. Går han i sig selv og vil

vende hjem, er han som regel en fredløs mand, der kun vækker overtroisk skræk eller anses for komplet sindsyg, så der kan blive skudt efter ham. Mellem de talrige kivitok-historier har jeg efter pålidelig beretning kun hørt om eet tilfælde, hvor det lykkedes en sådan mand efter en kivitok-vinter at vende nogenlunde uskadt tilbage og blive genoptaget i samfundet. - Den menneskeligt set mest betagende kivitok-historie hørte jeg af den grønlandske pastor Niels Lynge (der var en fremragende fortæller). Det drejede sig om en fredelig kivitok, der traf et ensomt barn i ødemarken og fuld af hjemve tog det til sig et øjeblik og betragtede det kærligt og nøje, hvorpå han forsigtigt viste barnet hjem, men selv måtte vælge at trække sig tilbage til ensomheden og det store intet i ødemarkerne, der var blevet dette ulykkelige menneskes skæbne.

10. Isbjørnen, mit totemdyr

Under denne måske noget drastiske overskrift skjuler der sig i og for sig ikke andet, end at jeg periodevis var stærkt optaget af tanken på de isbjørne, der vitterligt ret hyppigt optræder i omegnen af Nanortalik, der jo ikke for ingenting hedder "bjørnestedet". Uden at jeg, som allerede omtalt, led af særlig skræk for de eventuelle landgangsbjørne, interesserede jeg mig en overgang stærkt for disse dyr, hvilket i øvrigt udgjorde en gavnlig modvægt overfor den fantasiverden, jeg gradvis blev spundet ind i gennem min stærkt voksende danske morskabslæsning.

Når vi havde en del isbjørne på nærhold, var det, fordi vi jo ikke boede ret langt fra det egentlige Cap Farvel-distrikt og østkysten. Når storisen øst fra driver omkring hjørnet og videre et stykke op langs Vestkysten, følger bjørnene med og ernærer sig ligesom grønlænderne med stor rundelighed og glæde af de sæler, der følger med drivisen. Længere nordpå langs vestkysten bliver isbjørnene langt sjældnere, og herved fremkommer da også den pudsighed, at et flertal af grønlænderne aldrig har set en isbjørn, før de en dag kommer til Danmark og ser denne mærkværdighed i Zoologisk have. De "klassiske bjørnedistrikter" i Grønland er nemlig i særlig grad østkysten og Thuledistriktet og dertil Nanortalik og dets nærmeste egne.

Ved Julianehåb, hvor Frederik Balle kort efter det her omtalte tidsrum også en tid var præst, oplevede familien en aften, hvor de havde gæster, at man, da selskabet skulle hjem, pludselig så tydelige bjørnespor/^{og}aftrykket af en bjørn, der havde hvilet sig en stund i en stor snedrive tæt ved udgangsdøren. Længere nordpå, hvor den kun sjældnere dukker op, skal jeg nøjes med at notere, at der i årenes løb (både den gang og senere) nu og da ses eller nedlægges bjørn i Godthåbs omegn. Et sted ved den lille boplads Kârusuk bag Saddelen gik der en dag en bjørn mellem de sommertomme småhuse og snusede til nogle kasserede aviser. Værre var, at også i dette samme distrikt har en bjørn en gang i vor tid slået et barn ihjel ved en angmagssætplads i Godthåbsfjorden. Den grønlandske fotograf og særdeles jagtskyndige John Møller ved Godthåb har desuden fortalt mig, at han en gang i det indre af Godthåbsfjorden havde haft lejlighed til at undersøge maveindholdet af en nylig nedlagt "landgangsbjørn". Han havde konstateret, at den, som en sjældenhed, havde levet i udpræget grad af renskød og mente, at den havde ernæret sig af de svagere eller sårede dyr, da man ellers i almindelighed ikke kendte til, at bjørnene kunne drive landjagt på rensdyrene.

Bjørnehistorier kan man for så vidt lige så godt eller bedre læse om hos Knud Rasmussen eller i litteraturen om Østgrønland. Men i Nanortalik udgjorde det nu en gang et stykke af vor tilværelse, at vi havde den slags ret nær på livet. Det skete både gennem almindelig høren og sagen, også når denne lidt større fangst blev annonceret ved, at der blev "råbt bjørn" fra hus til hus. Det kunne da betyde, enten at der var en bjørn i nabolaget (og jagten hastede), eller at den var nedlagt, og

at man nu var på vej hjem med den. Det skete imidlertid også hyppigt, at vi blev orienteret nærmere om jagten gennem Far, der fik lejlighed til at tale med den, der solgte skindet, hvilket betød en vigtig kontantindtægt for de fattige fangere.

En af de beretninger, jeg fik at høre på sidstnævnte måde, men som jeg også siden har kontrolleret, giver et godt eksempel på den grønlandske fangers hårdførhed i visse situationer. Han var kommet ind i butikken til Far for at sælge skind, men havde et stort og grimt ar over panden. Han var under sin kajakfangst gået i land et øjeblik og havde efterladt sin kajak, men desværre også sin bøsse ved stranden. Kort efter mødte han en landgående bjørn, der aggressivt forfulgte ham, og da han endnu ikke kunne nå sin bøsse, måtte han vælge den farlige udvej at "lægge sig død", fordi det siges, at bjørnene ikke altid så gerne fortærer, hvad de ikke selv har dræbt. Bjørnen snusede lidt til ham og forlod ham et øjeblik, hvorpå han løb et stykke videre ned mod stranden. Bjørnen kom igen, og han måtte gentage sin risikable manøvre med at ligge død, hvorpå bjørnen blev lidt utålmodig og med et kraftigt dask rev et stykke af pandehuden af ham. Den veg nu atter et øjeblik til side, hvorunder det omsider ~~lykkedes~~ ham at nå frem til sin bøsse og nedlægge bjørnen

Da der en gang blev "råbt bjørn", og dette som sædvanlig var lidt ud over det helt dagligdags, følte jeg mig atter både spændt og lidt højtidelig til mode. Man oplyste, at dyret var nedlagt, og at man vidste, de nu var på vej hjem med den. Det var i øvrigt ikke for selve kødets skyld, at vi følte os engagerede i sagen. For mit vedkommende gjaldt det ^{for} mig om at minde Mor om, at vi skulle prøve at købe tungen, der smagte godt. (Det gav mig en 2-øre i min sparebøsse). Vi brød os derimod mindre

om kødet, som jeg heller ikke siden har kunnet vænne mig til. Ved den her omtalte lejlighed blev det mørk aften, før de fik bjørnen i land, og den blev undtagelsesvis parteret og flænset indendørs. (I øvrigt er synet af den udendørs aftenflæsning ved et stort og flammende spækbål en festlig affære, men det skete ikke den aften.)

Samme aften tog Far os børn med på besøg i den lille tørvehytte, hvor flæsningen foregik i selve hjemmet. Luften var tyk og kvalmende, og gulvet var fedtet og drev af blod og kødstykker. Bjørnen fyldte hele det indre af husrummet og var selvfølgelig imponerende. For ikke at komme for stærkt i vejen, måtte vi bakke ud i tide, men det interesserede mig ellers svært at iagttage de fangstglade og travle grønlandere. Det var også gavnligt nok for os, da vi i almindelighed bedst kendte grønlanderne gennem vore udendørs legekammerater og "Skyggerne". Den eneste af os danske børn, der på naturlig måde forstod at færdes i grønlanderhusene, var Sigrid. Hun var ubetinget den af os, der talte bedst grønlandsk, og dette i en velklingende cap-farvel-dialekt, en sprogform som hun siden til sin sorg måtte aflægge, da hun kom til Godthåb. Sigrid fik let adgang i grønlandernes hjem ved at interessere sig for deres småbørn, hvorunder hun blev gode venner med nogle af mødrene. Det skete også, hun fik lov at få et af småbørnene med hjem til storvask og fin omklædning, hvad der vakte stor glæde hos moderen.

Mellem Nanortalik og den ældre, den gang allerede forladte bebyggelse af Sigssarigsok, hvor handelspladsen oprindeligt havde ligget, formede den mellemliggende bugt sig som et mindre og halvtlukket farvand, hvor det ikke så sjældent skete, at bjørnene optrådte. Ved det gamle Sigssarigsok i den periode, hvor

dette endnu var beboet, var det en gang sket, at en bjørn overfaldt et barn på strandisen, slog det ihjel og fortærede barnet, medens de ulykkelige kvinder, der hverken havde mændene eller nogen af bøsserne hjemme, forgæves forsøgte at jage bjørnen væk ved stenkast. I den omtalte bugt mellem Nanortalik og Sigssarigsox har Mathilde Sørensen beskrevet mig en bjørnejagt, hun selv har overværet fra sine forældres hus, der lå (og endnu ligger) tæt ved stranden. Bjørnen svømmede rundt, ikke langt fra land, men var indkredset af en række kajakker, mod hvilke den kraftigt forsvarede sig, blandt andet ved at det lykkedes den at trække en af kajakmændene under vandet, indtil det trods alt endte med, at den måtte overgive sig. - Fra Mathilde Sørensen har jeg også fået kontrolleret og beskrevet, hvordan en bjørn en gang kradsede hul på Isak Lunds sommertelt under deres ophold i Tasermiut. Den flygtede dog kort efter, og før de kunne nå frem til deres bøsser uden for teltet.

En af de data, hvor der blev "råbt bjørn", kan jeg tilfældigt nok tidsfæste. Det var på Mors 29-års fødselsdag den 27. februar 1902. Jeg var den gang kun lidt over 6 år. Jeg husker, at jeg syntes, Mor så så forbavsende ung og køn ud trods sin efter min mening ret høje alder. Det var en smuk og festlig dag med klar vintersol over de store snedriver ude i haven, så der for en gangs skyld blev virkelig klart lys i vor lille, snævre spisestue. Der var dækket fint fødselsdagsbord, og chokoladekanden med den lille forgyldte løve på håndtaget stod midt i al herligheden. Jeg ejer den kande endnu, og den minder mig samtidig ikke blot om Mors fødselsdag i det år, men den erindrer mig også om, at der blev "råbt bjørn" midt i det hele. Jeg husker i dette tilfælde intet om, at jeg blev småtosset og rendte min vej i den

anledning. Måske har jeg syntes, det var synd for Mor, at jeg løb ud for at høre nærmere. Det var en stor dag, og den glædelige fødselsdag betog mig for en gangs skyld så stærkt, at dette gik frem for alt andet.

Det eneste virkelig dramatiske møde med isbjørnene på nærhold, som jeg personlig oplevede, fandt sted en dag, hvor der blev "råbt bjørn", og hvor der samtidig blev et ualmindeligt voldsomt postyr. Det drejede sig i dette tilfælde om tre dyr, en bjørnemor med sine to store unger, et trekløver af den slags grønlanderne kalder pingajorkat (af pingasut =3). I den allerede omtalte lille bugt var de blevet opdaget og blev nu jaget af en del velbevæbnede kajakmænd. Bjørnene forsøgte med fabelagtig dygtighed at springe ud og ind over isflagerne og gjorde deres bedste for at redde livet. Det hele skete ret tæt ved stranden og lige for vore øjne. På land var alle myldret ud af husene for at følge med i det hele. Atter var der en af "Skyggerne" til stede med en venlig beskyttende og beroligende hånd. "Skyggen" skulle nok passe på mig, men hun ville samtidig være med i det hele. Der var jo en svag mulighed for, at dyrene ville prøve at flygte over land, men også langs stranden stod der nogle skytter, der var klar til at gøre det af med dem.

Endnu den dag i dag kan jeg ikke holde op med at beundre den tapre bjørnemor, der skiftevis sprang for livet over isflagerne og i næste øjeblik dykkede under med sit følge for at forsvinde tilsyneladende spurløst. Samtidig fik jeg dog også et stærkt indtryk af den lynsnare hurtighed, med hvilken kajakkerne kunne manøvrere ud og ind mellem isflagerne (se også kap. 7 "Den lille mand på isflagen" o.s.v.). Jeg plejer med en vis ret at datere min beundring for den grønlandske kajakfanger

nøjagtigt fra denne dato. Nok om det, trekløveret var og blev prisgivet og endte selvfølgelig med at blive nedlagt.

Det blev for os børn en mærkelig dag, og det blev svært for os at komme til ro efter det meget stærke indtryk, som dette syn efterlod i vore tanker. Da vi hen imod aften fik et lille øjeblikks hyggetime hos Mor, mens vi ventede på Far til aftensmaden, var vi da også endnu så optaget af dagens begivenheder, at vi endnu var let ophidsede og talte i munden på hinanden. Som den yngste sad jeg nærmest ved Mor, og midt under samtalen kunne jeg glæde mig over det smukke skarpe lys fra kakkelovnen, hvor der almindeligvis i disse egne kunne fyres med birkebrænde. Mor havde i lang tid intet sagt, men afbrød os pludselig med en lille tør bemærkning om, at det vigtigste var vel nok, at nogle fattige grønlandere nu havde tjent nogle tiltrængte penge og havde fået godt med mad i huset til børnene. Det var første gang, jeg hørte noget om fattigdom i verden, derunder også om fattigdom blandt grønlanderne, som jeg hidtil ikke havde skænket en tanke.

Hvad angår reglerne for, hvilken person, der skal have indtægt af bjørneskindet, varierer dette vist noget i de forskellige bjørnedistrikter. Bedst husker jeg den ejendommelige vedtægt grønlanderne indbyrdes, at det er den, der først opdager bjørnen, og altså derfor ikke altid den, der skyder den, som får ejendomsret til og indtægt af skindet, selv om det skulle være et barn eller en gammel kone.

Senere under vor barndoms ophold ved Godthåb og Frederikshåb, hvor bjørnene var langt sjældnere, begyndte disse minder gradvis at blegne. Det blev en noget mager afslutning på det hele, - for at gøre et lille afsluttende spring frem i tiden -, at Knud Rasmussen i 1921 ved sin tilbagekomst fra Thule til

Godthåb (og kort før den store V. Thuleekspedition) forærede Far og Mor en bjørneunge, som han forgæves havde forsøgt at få de forskellige skibskaptajner overtalt til at medtage til Zoologisk have. Vore forældre modtog gaven med blandede følelser, og vi havde da i vinteren 1921/22 en bjørn i bur i bestyrerboligens have. Den blev fodret godt med spæk, sælkød og søfugle, men var og blev jo i længden besværlig. Lidt uskyldig morskab havde vi af, at den brølede æventyrligt stærkt, når den vejrede sin føde eller kunne lugte maden fra vort køkken. Når nyankomne skibsgæster spurgte efter disse rovdyrlyde, forklarede vi, at de kom fra en bjørn, vi havde i haven, hvorpå de lige fra Danmark ankomne blev tilpas rædselsslagne. Men til sidst måtte den jo slås ned.

En gang i min studietid, da vi havde Lauge Koch på besøg i bestyrerboligen, prøvede jeg at interviewe ham om bjørnejagt nordpå, men han var helt afvisende og nøjedes med at erklære, at bjørnejagt ikke var noget overdrevent spændende i disse egne, for når slædehundene først havde indkredset bjørnen på nært hold, var den jo lovlig let at skyde. I de samme år og lidt senere ~~hørte~~ hørte jeg tit direktør Daugaard-Jensen fortælle om sin "eneste bjørnejagt" nordpå, hvor man havde belært ham om, at man "bare" skulle skære skaglerne over, så hundene snarest kunne indkredse bjørnen. Det gjorde han da også pligstskyldigst, da de omsider, flere slæder ifølge, fik chance til at forfølge en bjørn. Der skete til hans store ærgelse blot det, at de andre ikke skar deres egne hundeskagler over, men kørte hen og skød bjørnen, da den blev omringet af Daugaards hunde, medens han selv sad temmelig slukøret tilbage på sin slæde og så til på afstand.

11. Skelsættende omkring 1901 - 1903

Under vor rolige tilværelse ved Manortalik i disse år forefaldt der trods alt et par skelsættende begivenheder, især fra 1901 o.v. Familiens yngste, vor søster Ragnhild, kom til verden den 6. juli 1901. Vi "store" overnattede i denne periode i "mandskabshuset", der ellers tjente til gæsterum m.m. Far kom en morgen meget tidligt ind til os og kaldte os med stor højtidelighed og glæde over i dagligstuen, hvor der stod en vugge. Det blev et stort øjeblik, da vi kiggede ned i vuggen, men samtidig blev min opmærksomhed stærkt fanget af, at Far havde stivet vuggen omhyggeligt af med nogle bøger, og jeg var straks nysgerrig efter at få at vide hvilke? Jeg opfattede kun, at en af dem var Aladdin, ganske vist kun i en billig udgave, men dog en bog, som jeg på forhånd havde en vis respekt for, selv om jeg først lidt senere kunne læse den rigtigt. Det var for så vidt pudsigt nok, eftersom Ragnhild, der blev et kært og godt menneske, men altid med en fast og praktisk jordforbindelse, aldrig kom til at minde det mindste om Aladdin og fader Oehlen-schläger.

Mor havde haft et stort blodtab under fødslen, men ligesom tidligere ved min fødsel havde vi dygtig og efter omstændighederne kyndig assistance af Thale (Nathalie) Lund, der var til

ypperlig hjælp tidlig og silde. Det var også til hjælp for Mor, at fødselen faldt på et tidspunkt, hvor vi havde rigeligt af den gode og nærende gedemælk, hønseæg og rigeligt med grønsager fra haven. Jeg selv kredsede nysgerrigt omkring den nyfødte, og brevene hjemefter udviser, at jeg var stolt og patroniserende og aflagte dyre løfter ved hendes vugge om, at jeg nok til sin tid ville værne hende mod "hunde og gedebukke".

Ragnhild og jeg kom nu efterhånden til at danne den yngre gruppe i søskendeflokken, og forholdene kom siden til at medføre, at vi begge kom til at tilbringe en lang årrække i Grønland, hvor Ragnhild både grønlandsksprogligt og på anden måde kom til at føle sig godt hjemme. Hun blev senere gift med den unge lovende grønlandske redaktør, Kristoffer Lynge. Deres hjem kom både for min hustru Anna Valborg og mig, men også for mange andre til at betyde meget som et gavnligt mellemlid mellem danske og grønlændere, og Ragnhild røgtede sin særprægede opgave i dette hjem med en for hende rent selvfølge trofasthed, som jeg sent vil glemme. Hendes mand, min grønlandske svoger Kristoffer, blev mig også i flere henseender en særlig vigtig medarbejder, og har været den grønlænder, der i årenes løb bedst har sat mig ind i finesserne i det grønlandske sprog og den grønlandske psyke. -

Så blev det da højsommer, og en dag husker jeg, at Mor endelig var begyndt at komme op, og at hun sidder bleg og endnu afkræftet ved sit sybord ved det gavlvindu, der nu vender ud mod den ny bestyrerbolig. Jeg stod der og ville gøre mig nyttig eller i det mindste lidt underholdende, og jeg stod da lidt usikkert og fægtede med en udpræget småbørnsudgave af Robinsom Kruso med rigeligt billedstof og store bogstaver.

Noget måtte der gøres, og så begyndte jeg da at læse højt for Mor eller lod i alt fald, som jeg gjorde det. Når jeg senere som voksen på de lange tjenesterejser nåede frem til Nanortalik, gjorde jeg altid et kig hen ~~xxx~~ i den gamle og nu så halvforladte bestyrerbolig, der i sørgelig grad var blevet et altmulighus og et pølterkammer for det ene og andet. Borte med blæsten var vore kønne og hyggelige stuer. Men der er altid ligesom en magnetisk kraft, der drager mig hen mod det vindu i gavlen, hvor Mors sybord stod i sin tid. Det sker et øjeblik, at tiden står stille eller rettere rykker tilbage, og at jeg endnu engang får lov at stå ved Mors sybord og læse højt for hende.

Senere samme sommer blev Ragnhild døbt af Isak Lund i kuppet ved Nanortalik. Vi sad der på de spartanske og rygløse bænke, som jeg kendte fra min kirkegang med kammeraterne, når vi "legede os ind i gudstjenesten". Vi var nu hele familien i kirke med den grønlandske menighed, og jeg overværede dåbshandlingen med særlig interesse, herunder også det helt specielle punkt i handlingen, som Isak Lund (i øvrigt til Fars forbavelse) tilføjede på eget ansvar, nemlig da han sluttede med at forklare de tilstedeværende grønlændere, hvordan navnet Ragnhild skulle udtales på grønlandsk: "På grønlandsk lyder dette navn kalâtdlisutdlo imáipok: Aláne". Grunden dertil var, at grønlænderne i ældre tid mere udpræget end i vore dage reagerede over det indledende R i de officielle danske navngivninger. Det var f.eks.tidligere langt mere almindeligt end nu, at navnet Regine blev omskrevet og anvendt af grønlænderne som Alîgît o.s.v. Se i øvrigt herom i Kjer og Rasmussens Dansk-grønlandske ordbog 1893, hvor der i et særligt afsnit er givet omhyggelige anvisninger i den henseende. Også navnet Kristian udtaltes i

ældre tid med større forkærlighed end nu som Kalistiât, hvilken omskrivning af det officielle navn i en årrække figurerede på tryk selv i forbindelse med kongenavnene, så man selv på tryk anførte kongenavnet som: kúnge Kalistiât.

Udviklingen på dette område tenderede derimod på et tidligt tidspunkt mod, at man strøg det indledende A i flere af disse grønlandiseringer af bogstaver, mens man beholdt l-lyden, som - også til indledning - er behagelig for den grønlandske tunge. Den af Isak Lund lancerede grønlandisering af navnet Ragnhild blev derfor ikke fulgt helt nøjagtigt, som han navde dekretet. Man strøg straks det indledende a og kaldte blandt grønlanderne Ragnhild for Láne for hele resten af hendes levetid. Hun selv brugte dette navn som selvbetegnelse allerede som lille, ligesom denne form også i flere tilfælde er blevet anvendt overfor hende fra dansk side.

Sommeren 1902 var Frederik Balle atter på besøg og kom denne gang ikke alene. Han havde været en kort rejse i Danmark og var blevet gift. Fru Astrid Balle, som jeg senere fik lov at kalde tante Adda, kom som et særligt oplivende moment mellem de forskellige andre besøgende, og det var til stor opmuntring for Mor, at den livlige unge præstekone interesserede sig stærkt for børnene og vor tilværelse og gerne snart ville se os på besøg i Lichtenau. Der skete som sædvanlig en del under Frederik Balles besøg, og da vor kok og trofaste hushjælp, David Abelsen ved denne lejlighed havde barn i kirke til dåbsbekræftelse, var vi med Balles inviteret til stor kaffedrikning i deres hjem. Først måtte David dog have udløsning for sin festglæde ved at kaste figner og svedsker i grøms til en stor og festglad folkemængde. Nicolai og jeg var også med i folkemængden, hvad der

gjorde Far og Mor lidt urolige, men hvad tante Adda, der havde et rigt lune både den gang og siden altid har moret sig over at beskrive.

Sommeren 1902 medførte som skelsættende begivenhed for dette år, at vor længe ventede danske lærerinde omsider ankom i konebåd, og efter at Far og Mor havde gjort et stort og dyrt forberedende arbejde for at få det ordnet. Hun hed Gerda Sebbelov, og hendes Far var godsforvalter på Saltø i Sydsjælland. Hendes brødre gik på Sorø Akademi, hvad hun tit omtalte, og det blev det første Nicolai og jeg kom til at høre om vor fremtidige skole.

I en alder af 6 år måtte jeg nu ophøre med mine egne forsøg på at læse, hvad jeg dog var kommet et stykke frem med, så jeg undertiden stavede mig gennem Andersens eventyr. Jeg måtte også forsage min tidligere barnlige underholdning med at lytte mig til min viden, siddende under bordet, mens de store blev undervist. De var i øvrigt nået et godt stykke frem og var vist mere selvstændige og kritiske overfor den nyankomne lærerinde, end hun fra først havde regnet med.

Frøken Sebbelov boede i det allerede omtalte lille "mandskabshus", og her modtog jeg da min første regulære skoletime. Det blev højtideligt forklaret mig, at dette billede forestillede en "jættestue", en fortidsgrav, men det kedede mig, da jeg hellere ville høre om de levende kæmper fra fortiden end om deres begravelsesskikke, ligesom jeg også syntes, at graven så lovlig indholdsløs ud sammenlignet med de mystiske grave, jeg havde kigget ind i på vore udflugter omkring Nanortalik, hvor jeg havde iagttaget en del gravrester om end kun med en vis sky interesse.

Hundreder af kajakmænd tager afsked med de herrnhutiske missionærer, Lichtenau d. 5. august 1900.

Med hensyn til dette og de fire foregående billeder står jeg i gæld til min broder, G.N. Bugge, se dennes fortrinlige artikler: Nanortalik og omegn ved århundredskiftet, tidskriftet Grønland 1969, og Koloniliv i Godthåb 1903-1914 I-II, samme tidsskrift 1970 s. 239-270.

Selvfølgelig havde jeg godt af at få regelmæssig undervisning for fremtiden. På eet punkt huede det mig pludselig ikke at være under skoletvang, nemlig da frøken Sebbelov lagde stærkt pres på mig, for at jeg skulle lære lange salmer udenad. Det ærgerlige ved det var, at jeg både den gang og siden ellers altid holdt af at lære vers udenad, men helst på min egen måde, således at jeg noterede mig et eller flere vers, f.eks. et sammenhængende digt, jeg virkelig brød mig om, hvorpå jeg kiggede til det i ny og næ, indtil jeg pludselig kunne huske det for lange tider. Da frøken Sebbelov en skønne dag holdt mig ret upædagogisk og unødvendigt strengt til ilden med, at jeg absolut skulle lære hele den lange "Lyksalig, lyksalig..." reagerede jeg, så denne salme endte med at blive mig en sand plage. Det generede mig til slut så længe, at jeg endte med at indanke sagen for selveste Vorherre. Jeg klemte mig ind bag døren mellem spisestuen og dagligstuen og bad oprigtigt om, at jeg dog måtte blive forskånet for den ulyksalige salme. Det hjalp øjensynligt. Far og Mor, der jo trods alt var de næsthøjeste autoriteter i en sådan sag, fandt mig bag døren og forstod ikke et suk af det hele, før jeg rykkede ud med sproget. Det endte da med, at de henstillede til min nidkære lærerinde, at hun ikke overbelastede mig med alt for mange og lange salmevers til udenadslæren. Resten forløb fredeligt. -

Under alt dette nærmede vi os imidlertid et helt særskilt og skelsættende år, der skulle komme til at danne afslutning på vor glade barndomstid i de sydligste distrikter, der siden den gang altid har stået i et særligt skær for mig. Vi bevægede os hen mod 1903, og selv om jeg ikke kunne følge med i det hele, forstod jeg, at det gradvis trak op til vor forflyttelse. Vi skulle dog endnu opleve nogle vigtige måneder af en sidste

dejlig sommer ved Nanortalik og i omegnen. Men når jeg lyttede til de voksnes samtaler, forstod jeg, at der var stærkere og stærkere tegn til, at der snart for alvor ville være opbrud i luften.

12. Den fjernere omverden bryder ind. Hvad er Godthåb?

Det skete jo med visse mellemrum, at den nærmere omverden brød ind i vor stilfærdige og isolerede tilværelse ved Manortalik, men her havde vi i hvert fald hjemme i nogle lykkelige år omkring århundredskiftet. Den verden, der mødte os, når vi var på kortere eller længere rejser, især i konebåd, lå i alt fald inden for Julianehåb distrikt. Det øvrige, med undtagelse af Ivigtut som poststation (og eventuelt afrejsested til Danmark) lå for os børn i en tåge. De andre egne i Grønland omtaltes kun meget lidt og vakte derfor heller ikke vor forhåndsinteresse i disse år.

Med forårsposten 1903 dukkede der imidlertid et og andet op, som angik en fjernere omverden, vi selv som børn måtte begynde at regne mere med end tidligere. Nordpå lå jo blandt andet også Frederikshåb, hvor Far og Mor havde været ansat i kortere tid først i 1890-erne, og hvor Nicolai var født. Endnu længere nordpå lå der efter sigende noget, der hed Godthåb, og som hyppigere og hyppigere kom på tale. Men hvad var i grunden Godthåb?

Dette var efter vor foreløbige forståelse et sted "langt mod nord", men da det samtidig på en for os børn uforståelig måde var et administrationscentrum, hørte vi da også nu og da tale om noget, der hed "inspektoratspost", noget tilpas højtide-

ligt, som kolonibestyreren ved Julianehåb nu og da blev beæret med. Ved Godthåb boede inspektøren for Sydgrønland, som vi i disse år ikke fik at se, da inspektørbesøg fra Godthåb til syddistrikterne endnu i dette tidsrum var en lang og besværlig affære. Ved Godthåb må det i det her omtalte tidsrum blandt andet have været inspektør Stephensen, der var ansat, men vi lærte ham ikke at kende, og hans afløser Bendixen, traf vi først senere ved Godthåb.

Hvad der nu begyndte at tælle med i vore forældres våg-
nende interesse for Godthåb, var ganske foreløbig simpelt
spørgsmålet om hvilke danske, der for tiden var ansat ved Godthåb. Deres navne blev hyppigere omtalt end tidligere, hvorfor det da også fremgår af brevene, at navne som Schultz-Lorentzen og Koppel hermed dukker op af tågen og kommer os nærmere på livet. Begge disse navne skulle da også få en vis betydning for os i vor senere tilværelse nordpå.

De moderne grønlands-politiske diskussioner af nyeste dato, som Schultz-Lorentzen og Koppel var dybt inde i, berørte dog foreløbig ikke Far og Mor synderligt, og de nåede aldrig at blive så stærkt engageret på disse områder som de to ovennævnte.

Nok er det, at forårsposten 1903 bragte den afgørende meddelelse om, at Far var blevet udnævnt til kolonibestyrer og skulle placeres ved Godthåb mod slutningen af samme sommer. Dermed var terningerne kastet, og samtidig dannede dette indledningen til et vigtigt afsnit af vor kommende fremtidsskæbne, om end vi, hverken store eller små, kunne ane, hvor stor betydning Godthåb ville få i vor senere tilværelse.

I visse henseender betød den hermed trufne afgørelse en lettelse for Far og Mor. Vi ville nu gerne bo ved et sted, hvor

der var læge. Men ikke mindst på børnenes vegne har de også haft en fornemmelse af, at vi trods vore efter omstændighederne ret gode skolekundskaber, nu begyndte at trænge til en milieuforandring som forberedelse til det tidspunkt, hvor den svære afgørelse måtte tages med hensyn til vor kommende skolegang i Danmark.

Endnu havde vi dog en væsentlig del af sommeren til gode i syddistrikterne, og før vi gik ind til den meget store forandring, vor forflyttelse ville betyde, oplevede vi da også et og andet, vi kunne have glæde af både ved Nanortalik og ved de omliggende steder.

13. Familierejser m.m. i omegnen. Lichtenau sommer 1903

Under de mere afsluttende Nanortalik-perioder er det ikke helt muligt at rede de forskellige smårejser i den lidt nærmere omegn helt ud fra hinanden. Et og andet er omtalt i brevene, men ikke nær det hele. Far og Mor havde en gang hen imod afslutningen af det omhandlede tidsrum den glæde at foretage en rejse med dæksbåd (jfr. brevene) til de allersydligste distrikter altså ned mod Cap Farvel og omegn. Vi børn var for en gangs skyld ikke med. Desværre efterlader brevene intet spor om, hvor denne rejse nærmere betegnet gik hen, og deres indtryk fra den netop særlig særprægede sydligste del af distriktet husker jeg ikke at have hørt omtalt i almindelighed.

Ved en helt anden lejlighed fik Nicolai en uventet fin rejsechance, som jeg med rette misundte ham, idet han blev inviteret med på Isak Lunds og families sommerrejse i konebåd til det ikke langt borte beliggende overordentlig skønne Tasermiut. Det gik mig så mærkeligt, at jeg for mit vedkommende først rigtigt fik Tasermiut-egnen og den skønne Kinguadal med omgivelser rigtigt at se så sent som i 1938. Det skete da i fællesskab med min hustru Anna Valborg og vor søn Eyvin og som udflugtsgæster sammen med vore værtsfolk under et ophold ved Nanortalik, nemlig pastor Karl Chemnitz og familie.

Tilbage til tiden omkring ca. 1902-1903: Da Isak Lund

vendte tilbage fra sommerrejsen til Tasermiut har det i dette som i andre tilfælde, når grønlænderne kom hjem fra den slags udflugter, været et festligt syn at betragte de hjemvendende konebåde, der ved sådanne lejligheder ikke, som i storfangstperioden var lastet med spæk og skind, men havde et helt andet udseende. I den slags situationer husker jeg tydeligt at have betragtet det festlige stærkt sommerlige ~~op~~præg, der var over konebådene. De var langs rælingen flankeret af grønne grene, og deres indre flød ikke blot af laks og masser af brændsel, men også af bær, kvaner, duftende fjeldblomster og meget andet. Betragtede man en sådan båd, kunne man komme i en næsten Sct. Hans-agtig stemning ved dens ankomst.

Hvad angik kvanerne, var der jo også nogle i omegnen af selve Nanortalik, og hvad enten vi fik dem herfra eller fra frodigere egne, så tillagde vi dem som børn altid meget stor betydning som velsmagende sommerspise. De bedste af kvanerne udnyttede vi på en særlig tillokkende måde, idet vi sneg os til - om muligt - at fylde puddersukker indeni de store rørformede ~~sten-~~ger, hvad der gav en fortrinlig spise. I øvrigt brugte Mor også kvanerne i husholdningen og syltede dem. Hun fabrikerede også en fin kvanlikør, der var yndet blandt kendere.

Indskud bl.a. om grønlænderne og naturskønheden:

Grønlændernes sommerture af den omtalte slags havde dog absolut ikke til hovedformål, at man slet og ret ville beundre naturskønheden i sådanne egne. De havde, som næsten altid for den jævne grønlænder et reelt og håndfast formål. Grønlænderne er et praktisk anlagt folk, og uanset at man undertiden beskylder dem for letsindighed, forstår de alligevel hyppigt stærkt

belært af en hård kamp for tilværelsen, at man skal udnytte tiden. Dette ikke, fordi grønlænderne er uden sans for naturskønhed, hvad man også kan læse og synge sig til ud af de bedste af de indfødte digteres produktioner. Men for den jævne grønlænder er naturskønheden vel nok noget, han mere ubevidst glæder sig over og kan føle velbehag ved, lige så vel som en dansk bonde ret ubevidst kan glæde sig over synet af kløvermarken m.m. midt under sit arbejde. Den jævne grønlænder falder i alt fald sjældent for den turistiske fristelse, som jeg en gang senere blev gjort udtrykkelig opmærksom på under en højfjeldstur i Norge, at en vis type mennesker kan risikere at "tale skønheden væk".

Selvfølgelig kan der i samvær med grønlændere komme tilfælde, hvor den danske glæder sig direkte over det skønne i naturen, selv om det er "unyttigt", men hvor den jævne grønlænder pludselig kan virke næsten apatisk i den henseende. Under en rensjagt senere nordpå undrede min grønlandske ledsager sig - svagt utålmodigt - over, at jeg, alt imens vi jo skulle spore dyrene, pludselig kunne bukke mig og tage en lille blomst op af fjeldmarken. "Hvad vil du dog med den", spurgte han mig. "Ja, jeg ville dog blot kigge på den," svarede jeg. "Kan den da spises???" faldt det næste spørgsmål. Det kunne den altså ikke, måtte jeg bekende. "Så kast den dog væk, vi må se at komme videre", lød den ivrige grønlandske jagers afgørelse.

Da vi 1938 kom til det her omtalte Fasermiut og omsider var landet på stranden inde ved selve Kínguadalen, der er en perle indenfor disse egne og bekendt for sine smukke småskove, faldt der et begejstringsudbrud fra grønlandsk side. Vi var lige landet efter at have sejlet i robåd over den lille skovsø, der fører op til dette sted, fortsat omkranset af småskove og højt

krat, et syn der mindede mig stærkt om Norge. Det grønlandske begejstringsudbrud lød under vor landgang kort og godt "nej, hvor er her dog dejligt meget brændsel".

De fleste grønlandske udflugter til disse steder gjaldt nemlig dengang foruden laksefangsten, der også var vigtig nok, at man - i disse år - skulle hjemføre og udnytte en masse af det rigelige brændselmateriale, der her fandtes. Noget lignende skete i øvrigt også i denne periode fra Handelens og de danske tjenestemænds, samt fra herrnhutternes side. Der blev afhentet og fyret med birkebrænde i massevis i de her omtalte år og tidligere. Det var i lang tid en godkendt praksis, indtil det med rette blev kendetegnet som rovdrift, så der blev sat stop for det i nyere tid. (Se også Oldendow: Naturfredning i Grønland, 1935, hvori der bl.a. er optrykt nogle oplysninger, som Far efter forfatterens ønske har stillet til rådighed om dette forhold.

* Det grønlandske Selskabs Skrifter IX.

I løbet af sommeren 1903 kom vi på besøg hos Balles i Lichtenau. Da vi langsomt arbejdede os gennem isflagerne for at komme i land, stod en mængde grønlandere opmarcherede på de små klippeknolde, der omgiver stedet. De fægtede med armene og forkyndte hylende og råbende af glæde, at præstens havde fået en søn. Grønlanderne var som sædvanlig i disse tilfælde levende optaget af denne store begivenhed. Barnet, som vi nu kom ind for at beundre, fik navnet Nicolai ligesom sin farfar. Også han blev senere en tid præst i Grønland, hvor han efter at have virket nogle år ved seminariet blev ansat i en årrække ved Julianehåb.

Ved vor ankomst var vore værtsfolk imidlertid også optaget af, at frøken Sebbelov, der fulgte med, var brandrød og stærkt hævet i ansigtet, så hun med tugt at melde så ud som en skoldet gris ... Det var nemlig højsommer, hvilket bevirkede, at de store masser af drivis gav voldsomme lysreflekser, så man under en dags sejlads i godt vejr og klart, skarpt solskin let kunne blive forbrændt i ansigtet. Hun kom sig dog langsomt. Rejsernes rækkefølge denne sommer husker jeg ikke præcis. Men en anden gang måtte vi dele os således, at Far, der havde presserende afleveringsforretninger ved Nanortalik og samtidig også skulle varetage en væsentlig del af vor indpakning, returnerede til Nanortalik med Sigrid og Nicolai, og frøken Sebbelov, medens Mor skulle forskånes for det værste af indpakningen og blev nogle dage længere hos Balles med Ragnhild og mig. Sigrid skrev kort efter et fornøjeligt brev til mig fra Nanortalik, hvor hun midt under indpakningen dog også havde haft tid til store udflugter med sine grønlandske kammerater.

Senere samme sommer mødte vi vistnok alle endnu en gang op hos Balles under den endelige nordrejse til Julianehåb og videre. Nu var det altså Mor og Ragnhild og mig, der blev ^{her} ~~ven~~ stund endnu, og jeg fik derfor god tid og ro til at gå omkring og se på omgivelserne, så jeg lærte visse dele af Lichtenau at kende ude og inde.

Balles havde fået indrettet sig et smukt hjem i den gamle missionærbolig, som herrnhutterne for kun 3 år siden havde forladt, og som stod praktisk talt uændret, ligesom det i det hele også siden har været svært at modernisere denne meget gamle to-etages bygning, der går helt tilbage til ca.1774. Den har siden det her omtalte tidspunkt været præstebolig fortsat i en

del år, men har senere først næsten helt og senere i alt fald delvis også været børnehjem, (nemlig kun delvis efter at børnehjemmet i årenes løb fik sin egen bygning). Beboelseslejligheden i missionærboligen lå væsentlig ovenpå, hvortil man kommer ad en ret stejl og snæver trappe. I stueetagen var der et lille skolerum i den ene side, der også fortsat har været brugt, men hertil kom de fra brødremissionens bygninger så vel kendte mange praktiske rum til alt muligt. Masser af år senere, da jeg under min Labradorrejse 1960 vandrede op og ned og ud og ind i brødremenighedens gamle og endnu anvendte missionærboliger ved Hopedale fandt jeg nøjagtig det samme system, der trods det delvis fortidige og halvforladte for nogle af disse rums vedkommende fortsat frembyder en meget anskuelig interiør af brødremissionærernes tilværelse i en periode, hvor man har skullet være stærkt på tærne for at have gode forsyninger opstallerede i betragtning af de tidligere mere sjældne forbindelser hjemefter.

Fra spisekammervinduet i bagsiden af beboelseslejligheden på første sal havde man en særdeles smuk udsigt ind ad fjorden (Agdluitsok). Her stod jeg tit i halvdrømme og gumlede på en eftermiddagsmellemad, som tante Adda havde stukket til mig. Den udsigt, jeg havde, vendte ind til den længere borte liggende meget smukke del af fjorden, som jeg først mange år senere besøgte. Herinde lå blandt andet den med rette beundrede tæt kratbevoksede store fjeldgryde ⁱAm_tsuarssuk, hvor man i robådssejlad over en smuk fjeldsø kan nå omtrent frem til et af Grønlands allerstørste (største?) og mest imponerende vandfald.

På fuldt nærhold kunne man derimod fra min yndlingsplads i spisekammeret kigge ret ned på den anden af Lichtenaus landings- og ankerpladser, der dog mest benyttes, når man vil sikre

bådene i mere upålideligt vejr. Særlig vigtig var, nemlig af historiske grunde, den jævnt skrånende lille strækning, der fører fra bagsideankerpladsen op mod missionærboligen. Her havde i sommeren 1900 det store afskedsmøde fundet sted mellem de denne sommer bortrejsende herrnhuttiske missionærer fra syddistrikterne og deres menigheder, som de ved denne lejlighed i ro og på mere officiel måde - før deres endelige udskibning fra Julianehåb, hvorom kap.5 - havde overgivet til den dansk-grønlandske menighed. Det var Frederik Balle, der repræsenterede på denne missions- og kirkeafdelings vegne og officielt bekræftede de grønlandske herrnhutters overgang til de øvrige grønlandske menigheder. Han omtalte senere hyppigt dette møde, der havde været både højtideligt og betagende. Der var blevet talt fra begge sider, og udgangspunkterne havde blandt andet været "kom eders vejledere i hu" til påmindelse om ikke at glemme de nu bortrejsende missionærer og deres indsats. Der blev også talt over "Guds ord bliver til evig tid", som påmindelse for de tilbageblevne menigheder om, at evangeliet, trods en række stærkt forskellige kirkeskikke m.m., fortsat skulle og burde være det samme.

Ved mødet havde der været en masse deltagere, hvoraf en meget stor mængde, der ankom i kajaker. En del af disse kan iagttages på det kendte smukke billede af kajakerne, der i samlet trop har lagt sig tæt ind mod stranden. På billedet kan man se et par af de herrnhuttiske missionærer og Frederik Balle. De var alle habile kajakroere.

Omkring missionærboligen lå ikke blot den gang men fortsat i vore dage nogle småbygninger, der indeholdt gedestald m.m., der nu anvendes i andre øjemed. Foran hovedbygningen

var en god have med de sædvanlige gode rhabarber og andre af de grønsager, som der kan dyrkes ret rigeligt sydpå.

Under vort gæsteophold havde Balle lovet at tage sig lidt af min skoleundervisning som foreløbig forberedelse til Godthåb. Det var hyggelige og fornøjelige timer. Balle var venlig, men samtidig også faderlig. Han var vistnok nu i det hele præget af det patriarkalske islæt, der var blevet tilbage og lå i luften endnu lang tid efter brødremenighedens afrejse. I det hele gjaldt det nu for ham at komme de nyovertagne grønlandske menigheder på nærhold. Da han som allerede omtalt havde fået det grønlandske sprog i vuggegave, gik meget af dette vistnok godt for ham, og grønlænderne henvendte sig da til ham i stort og småt.

Mod syd (ca.) udviser Lichtenau en særdeles smuk og fin sandstrand, der ikke blot var en yndet legeplads, men også har kommet konebådene i særlig grad til gode, sådan som jo herrnhutterne altid havde plejet at tilsigte det. Op under de lave småfjelde kunne man glæde sig over de smukke grønne skråninger. I det hele udviser Lichtenau et så blidt og smilende landskab, at der er en væsentlig forskel på dette sted og det ikke langt borte beliggende handelssted, Sydprøven, der virker barsk og lidt trist fra naturens side (undtagen den smukke udsigt mod syd) sammenlignet med Lichtenau. Op over de grønne skråninger ved Lichtenau kommer man til de i tidens løb forskelligt anlagte kirkegårde, der også med de karakteristiske og beskedent ensartede gravsten omfatter herrnhutternes begravelsespladser og udviser minder fra personalets langvarige virke i disse egne.

Ikke langt fra hovedbygningen ligger kirken, som den gang (1903) endnu ikke havde undergået nogen væsentlig forandring. Der har dog formentlig ret tidligt efter 1900 været anbragt et

alter m.m. i kirkesalen, hvor brødremenigheden jo ikke anvendte alter, og hvor man derfor i sin tid modtog sakramentet siddende. Ikke så mange år senere har der dog fundet en ret omfattende restaurering sted af brødremenighedens kirker. Det blev for syddistriktets vedkommende den kendte og særdeles dygtige indfødte grønlandske tømrermester, Pavia Høegh, der blev lederen af og sjælen i dette foretagende.

I Lichtenau kirke nåede jeg under mit ophold at overvære en gudstjeneste, hvor Frederik Balle prædikede, og hvorunder jeg fik et meget tydeligt førstehåndsindtryk af hans prædikemåde, der bestod i at indflette rigeligt med småfortællinger i sin prædiken for derved at gøre evangeliet lettere tilgængeligt for de enfoldige, samt for, som han yndede at sige, at lette det lidt for menigheden, når det gjaldt om at holde opmærksomheden ved en længere prædiken. Ved denne lejlighed talte Balle foruden over selve evangeliet forsætlig ret længe om H. C. Andersens "Verdens dejligste Rose", som han grundigt genfortalte. Da jeg kendte fortællingen i forvejen, var dette da også en betydelig lettelse for mig, (som for andre af de enfoldige) til at følge med i det vigtigste af prædikenen. -

Tæt ved kirken og op imod præsteboligens (missionærboligens) have lå en dejlig grøn plæne, hvor vi også tit legede. Her skete det imidlertid en gang, at jeg kom i vild strid med en af mine ellers meget gode grønlandske legekammerater. Vi blev hidsige begge to, og det endte med, at vi tog alvorligt livtag. Vi tumlede rundt over hinanden ret længe, og jeg måtte gradvis indrømme, at det rak op til et nederlag. Det hjalp ikke, at jeg midt i det hele fremmanede en række frygtelige navne på de værste af de israeliter, jeg havde hørt omtale i religionstimerne

hos Frederik Balle ("den onde konge .. den og den o.s.v.) Dette gjorde ikke det fjerneste indtryk på min modstander, der fortsat tævede løs på mig af et godt hjerte. Det hele så noget sort ud, og jeg slap kun fra det på ufortjent lempelig måde, derved at døren til hovedbygningen gik op, og Balle plus Mor trådte frem som alt andet end begejstrede tilskuere. De fik os da også skyndsomst adskilt.

Mange år senere lykkedes det mig under en tjenesterejse at få opsporet min imponerende dygtige modstander. Vi røg da en fredspibe i form af et par cigarer og talte fredeligt om vore trods alt gode minder. Ved samtidig at betragte den særdeles solide skikkelse, som den grånende fanger udviste, undrer det mig i øvrigt ikke, at jeg jo praktisk talt havde måttet bide i græsset. -

Den noksom omtalte dag for vort slagsmål fik imidlertid et lille Nachspiel, idet Frederik Balle, (der undertiden underviste mig), i den næste skoletime tog mig faderligt og strengt i rette og forlangte, at jeg skulle give min modpart en undskyldning. Balle forstod vist ikke, hvor fladbundet min anger var, og at jeg i alt fald helst ville slippe for al den slags på billigste måde. Jeg spurgte, om jeg kunne bede modparten om forladelse på dansk, hvad Balle ikke havde noget imod, (idet han formentlig tænkte: når det "ret kom fra hjertet".) Min meget overfladiske bodfærdighed gav sig da udslag i, at jeg ved næste frikvarter for den grønlandske børneskole posterede mig afventende udenfor døren. Da samtlige børn stormede ud over hals og hoved, muntre og frikvartersoplagte, kom min modpart også farende forbi mig uden at skænke mig den fjerneste interesse. Jeg fremhvislede da mit danske "om forladelse" i største skynding, hvad

der altså heller ikke blev hverken forstået eller påagtet af den pågældende. Som bodfærdighedshandling lod det unægtelig meget tilbage at ønske, men bedre var jeg altså ikke.

Resten af vort ophold ved Lichtenau forløb i øvrigt i fred og glæde, og få dage senere returnerede Mor, Ragnhild og jeg i konebåd sammen med Fars afløser, Mathiesen, til Nanortalik, hvor vi genså den øvrige familie. Men alt i huset var nu tomt og indpakket, og jeg lo lidt forceret, idet jeg dog kun halvvejs forstod, at jeg aldrig siden skulle gense vore kønne stuer ved Nanortalik. Vi afrejste da igen nordover, gjorde (vistnok, jfr. brevene) atter ophold ved Lichtenau nogle dage og stilede derefter mod Julianehåb, hvorfra vi skulle indskibe os til den lange rejse nordpå til Godthåb.

14. Efterskrift: Gensyn med Nanortalik 1934. támajuitsugssat

Under vort senere mangeårige ophold ved Godthåb hørte vi, sålænge far og Mor var der, nu og da i brevform lidt skriftligt nyt fra gamle venner ved Nanortalik, hvilket sted dog efterhånden endte med at blive os noget meget fjernt. Under min forstandertid ved seminariet i Godthåb kom jeg kun i begrænset omfang ud at rejse. Først da jeg som begyndende provst for Grønland 1934 lagde ud for en årrække på de mange og lange motorbådsrejser langs kysten, medførte min første tjenesterejse en god og rimelig lejlighed til at genbesøge Nanortalik.

Ved ankomsten dertil med motorbåd var det selvfølgelig helt uundgåeligt, at det var med stærkt blandede følelser, jeg havde nærmet mig stedet. Jeg kiggede op mod anlægsbroen efter nogle kendte ansigter, men foreløbig var alt mig uendelig fremmed. Der var ikke for ingenting gået 31 år, siden jeg sidst var her. Jeg så dog pastor Karl Chemnitz, der nu var præst ved stedet, med hvem jeg havde forretninger, og i hvis gæstfri hjem jeg skulle bo de nærmest følgende dage (som også hyppigt senere). Omsider opdagede jeg pludselig eet såre velkendt ansigt, som i virkeligheden ikke havde forandret sig gennem årene. Det var David Abelsen, vor forhenværende trofaste hushjælp, kok m.m. Han var ved et højst ejendommeligt tilfælde iført nøjagtig samme dragt som i vor tid, og således som han også figurerer klart og tydeligt på missionær Bohlmanns gode billede fra efteråret 1899.

Han var nemlig ubegribeligvis fortsat udstyret med hvidt forklæde, eftersom han i de senere år var blevet forfremmet fra kok til bager, hvorfor han havde beholdt embedsdragten.

David bød mig overordentlig hjerteligt velkommen. Jeg kunne mærke på ham, at han med rette følte sig kaldet til på særlig måde at tage imod mig. Der behøvedes ingen ord til at forklare dette. Da jeg tog ham i hånden, glemte jeg nogle sekunder alle de andre omkringstående halvfremmede, og det var et øjeblik, som om tiden stod stille, og jeg havde svært ved at tale. Da jeg kort efter var kommet i hus i præsteboligen og havde ordnet det foreløbig vigtigste og mest presserende, var det da også hos David, jeg allerførst gik på husbesøg.

Vi drak kaffe, og David, der altid havde holdt meget af os børn og så vidt muligt havde forsøgt at følge os på afstand, spurgte mig grundigt ud for fortsat at være 5 år. I øvrigt havde David, foruden den på dette tidspunkt afdøde Isak Lund, været blandt de få, der nu og da havde skrevet til Far og Mor ved Godthåb. Det var ham især magtpåliggende ved een enkelt lejlighed, han trængte til at berette om, at han som vandhenter tæt ved Nanortalik havde skudt bjørn. Han udmaalede dette meget dramatisk gennem nogle meget morsomme tegninger, han havde vedlagt.

Medens vi sad og småsnakkede om gamle dage, havde jeg været så optaget af situationen, at jeg mærkværdigt nok ikke havde tænkt synderligt over, at der i en lidt halvmørk krog af stuen sad en skikkelse, der i lang tid intetsomhelst sagde, hvorfor jeg havde troet, det var en rent tilfældig besøgende, der havde fået svært ved at sige farvel og gå ved min ankomst.

Efter nogen tids forløb hørte jeg imidlertid skikkelsen derhenne i hjørnet rømme sig ganske svagt. Jeg lagde mærke til,

at det var en ældre kvinde, let gråsprængt, men med kønne brune øjne. Hun sad ganske stille og betragtede mig velholdende. Det var mærkeligt nok overhovedet ikke faldet David ind at fortælle mig, hvem hun var. Han forklarede mig da omsider, at det var jo vor gamle forhenværende barnepige Dina, der havde været i huset hos os i en ret lang årrække. Hun har altså været (hvad jeg senere endnu udførligere har fået at vide gennem Sigrid) en af de vigtigste af de barnepiger, der tog sig af mig. Dina, der i øvrigt netop også figurerer på nævnte billede fra 1899, var gift med storfanger ved Nanortalik, Jens Hansen, også populært kaldet Jenna. Dina selv gik, efter oplysning fra Karl Chemnitz og Magga C. hyppigt under navn af Dinarujukssuak, frit oversat den meget solide Dina. Hun figurerer også på det omtalte billede (1899) som en stout, særdeles solid yngre kvinde. Jenna havde i øvrigt een gang besøgt Far og Mor ved Godthåb i sin senere egenskab af, at han senere var landsråd for Nanortalik. Han benyttede den gode lejlighed til at bringe os en personlig hilsen fra Dina og de andre ved stedet.

Den meget diskrete Dina var kendelig lettet ved omsider at blive halet ud af sin forsætlige tilbageholdenhed og var godt tilfreds med, at jeg lovede snart at besøge hende. I hendes hjem hvor jeg et par dage senere kunne tilbringe nogen tid i ro, fik jeg lejlighed til at hilse på hendes mand, men i øvrigt tog Dina nu herefter ordet, ikke højmålt, men indtrængende. Hun havde slet ikke så lidt på hjerte, som hun gerne ville benytte denne sjældne og sandsynligvis eneste lejlighed i disse dage til at udtale sig om.

Det begyndte da med, at Dina ville forevise nogle vigtige småting, som hun omhyggeligt havde opbevaret fra vor barndom som **támajuitsugssat**.

En *támajuitsugssak*, (flt. med slut t) betyder for grøn-
lænderne ikke blot altid i ren almindelig betydning noget, der
er bestemt til ikke at måtte blive borte, men ordet anvendes
samtidig i udprøget betydning om erindringsgaver, dette med en
biklang af, at det pågældende bør opbevares som noget vigtigt,
som det er magtpåliggende at passe ganske særligt omhyggeligt
på.

Som en særlig nydelig erindringsgave opbevarer jeg et ser-
vietbånd af hvalrostand, som jeg modtog af selveste Isak Lund
i året for vor afrejse fra Nanortalik. Mit fornavn står indgra-
veret og er endnu svagt læseligt. Isak Lund var nemlig kendt
som en fin udskærer. Da han var landskendt som sådan, fik han
da også hvalrostand tilsendt langt nordfra, da der som bekendt
ikke forekommer hvalros i syddistrikterne.

Nu var det altså her, at Dina med en blanding af både
højtidelighed og en vis stolthed, der klædte hende, fremdrog
et par småting, *támajuitsugssat*, som henholdsvis Nicolai og
Sigrid i sin tid havde skænket hende. Fra Nicolai opbevarede
hun et lille meget primitivt, men omhyggeligt indrammet kolo-
reret billede, som han har haft fra et af de illustrerede blade.
Rammen var af groft umalet træ, men smukt og præcist sømmet
sammen. Derpå fremdrog hun, hvad hun havde opbevaret fra Sig-
rids hånd, en gave hun havde modtaget fra denne i form af en
lille aflang broderet klud, også svagt koloreret, men selvfølge-
lig nu noget falmet. Denne *támajuitsugssak* var anvendt som bog-
mærke i hendes salmebog gennem årene. Det morede mig at iagt-
tage Dinas ~~salme~~salmebog, der som sædvanlig hos ældre og flittige
grønlandske kirkegængere var godt slidt og stærkt fedtet, og
netop derigennem virkede smuk og ærværdig. Da hun havde forevist

mig begge dele, gemte hun dem skyndsomt og omhyggeligt på deres plads igen. Jeg nænnede ikke at bede hende, om jeg måtte tage dem med mig.

Under alt dette sad jeg og ærgrede mig halvbevidst over, at jeg ikke i sin tid for mit vedkommende havde ydet bidrag til Dinas lille mindesamling. Dels har jeg ganske simpelt ikke tænkt over hvor glad hun ville blive for sådanne småting, dels har jeg alle dage været en klodrian på fingrene, så jeg aldrig har brudt mig tilstrækkeligt om at lave småarbejder af den slags. Der var ikke andet end at tage min chance nu og på helt anden måde søge at gøre lidt for Dina i øjeblikket.

Der faldt nu også en søndag i den korte tid, jeg kunne afse til Nanortalik. Få timer efter gudstjenesten, hen på eftermiddagen, fik jeg en god lejlighed til at give kaffe til den samlede befolkning. Det skete udenfor det gamle skolekapel, hvor Ragnhild og jeg i sin tid var blevet døbt, og som nu var udelukkende skole og gradvis på vej til at blive foreløbigt forsamlingshus. Vejret var strålende til friluftskaffen, hvorunder David og Dina præsiderede som ganske særlige hædersgæster. Dina var smukt placeret ved min side, men jeg kunne snart mærke, at hendes tanker var andetsteds henne. Hun var nemlig først og fremmest optaget af, at jeg snart skulle rejse, og hun selv skulle i øvrigt også på en lille fangstrejse med sin mand. Det var hende derfor i særlig grad magtpåliggende, at vi fik endnu et par samtaler, og helst i ro, før vi skiltes, sandsynligvis for ikke at ses mere.

Det lykkedes så nogenlunde en af de sidste dage, hvor jeg hos pastor Karl Chemnitz havde ordnet nogle små udbetalinger o.lign., som herefter skulle komme Dina tilgode i vinterhalvåret. Det skulle være en lille fortsat hilsen fra undertegnede. Dina

mødte i den anledning op i præsteboligen, for at hun i præstens nærvær kunne få bekræftet, hvordan disse småting kunne ordnes. Hun gjorde sig hurtigt færdig, men da hun skulle hjemover, så hun gerne, at vi fulgtes et stykke. Vi passerede herunder nogle af de i det foregående så hyppigt omtalte meget store sten eller rettere klippestykker, der er karakteristiske for visse dele af Manortalik og omegn. Dina begyndte nu at tale ivrigere og ivrigere og turde øjensynlig ikke slippe den chance, hun nu havde til samtale med mig på tomandshånd.

Det viste sig, at Dina hørte til den slags mennesker, der taler sagtere og sagtere, jo mere de har noget vigtigt på hjerte. Hendes stemme blev undertiden til en lav, hurtig hvisken. Her-til kom, at jeg endnu ikke havde nået at venne mig helt til hendes dialekt, (da jeg ikke havde været i syddistrikterne i en menneskealder). Jeg måtte da undertiden anstrenge mig for at følge godt med i det hele. Både ved denne lejlighed og senere under vort slutsamvær ved den fangstplads, hvor vi tog afsked, var der een ganske bestemt ting fra min allerførste levetid, hvor hun havde passet mig som spædbarn, hun ganske særligt ville forklare.

Hendes tanker kredsede mærkværdigt længe om noget, jeg måtte have lidt tid til at forstå, idet hun hyppigt kom tilbage til, at hun ved en bestemt lejlighed havde "reddet" mig. Hun var listet ind i vor dagligstue, hvor min vugge eller seng stod, og ^{havde} på et risikabelt tidspunkt opdaget, at dynen alt for længe var gledet op over mit hoved, hvorfor jeg lå og savlede mærkeligt og så mildest talt uhyggelig ud, hvorefter hun skyndsomst rettede på dynen og underrettede Mor. Godt et par år senere under påfølgende permissioner i Danmark fik jeg bekræftet af Mor, at der var noget om det. Dina var i alt fald overordentlig optaget af at beskrive denne situation, som jeg altså - har hun ment - absolut burde vide noget om.

Vi vandrede videre, men Dina var ikke helt færdig endnu. Vi passerede herunder et par af de meget store klippeblokke, der lå tæt ved vejkanten. Dina rykkede mig i armet og pegede ivrigt på en af de største klippeblokke: "Derhenne, der omme bag ved den store sten, var det, at vi hyppigt sad og hvilede os lidt, når jeg fik lov at gå ud med dig. Jeg ved ikke, om din Mor rigtigt kunne lide det, for jeg måtte aldrig gå for langt bort med dig." Herefter kom noget, der gik ud på, at her kunne man dog sidde i ro med mig og - var det meningen - her kunne hun da have mig et øjeblik helt for sig selv.

Det må øjensynlig have været dette, hun ganske særligt trængte til at sige til mig, hvad jeg blandt andet kunne mærke derved, at hendes stemme blev svagere. Men nu havde hun dog fået sagt noget af det, der for hende var det vigtigste. -

Kort efter skulle jeg en uges tid længere sydpå til egnene omkring de meget ensomme og fattige bopladser tæt omkring Cap Farvel. I det samme tidsrum var det, at Dina for sit vedkommende

måtte røgte sine nuværende pligter som hustru og husmoder for en fanger og derfor også, når denne skulle på fangstrejse. Vi havde fået klar besked om den fangsthytte lidt længere nordpå, hvor hun og hendes mand opholdt sig en tid for at få lidt ud af sommerens afsluttende storfangst af sæler. Jeg forstod også, at de bestemt regnede med, at jeg gjorde et om end nok så kort landgangsbesøg ved fangststedet, når jeg lagde returrejsen nordover. Dina ventede mig altså for at sige farvel. Vi nåede et kort besøg hos det hyggelige ældre ægtepar, hvorunder Dina atter repeterede en historie eller to, mens vi til hendes meget store glæde kunne spise frisk sælkød af hendes mands fangst. Så måtte vi tage endelig afsked, og jeg så hende aldrig mere. Hun døde 1936. Jeg selv var gennem vort samvær i de her omtalte dage blevet et godt minde rigere.

Når vore grønlandske husmedhjælpere og dermed især vel vore barnepiger i nogle af de forudgående kapitler forsætlig kun er blevet betegnet som "skyggerne", er det sket af forskellige grunde. Det er delvis også for at undgå navnefejltagelser og eventuelle forvekslinger, at jeg har valgt denne betegnelse i en række tilfælde. Nogle af dem har eventuelt heller ikke været særligt kvalificerede og er hurtigt blevet afløst af andre. Men "skyggebetegnelsen" kendetegner samtidig, at nogle af disse vore grønlandske medhjælpersker, og sikkert ikke altid de ringeste, dukker op for min erindring som af en tåge på grænselandet mellem de bevidste og de kun halvklare erindringer. De var ikke desto mindre virkelige nok. Selv om de nu og da forkælede os, så passede de os som regel med rørende omhu og kærlighed og stærk interesse for det barn, der var dem betroet, noget der tit er \neq forblevet siddende i deres erindring længe efter, at vi i lange perioder halvvejs havde glemt dem.

Med undtagelse af Karen Olsen, født Høegh, som jeg allerede har omtalt i forbindelse med vort ophold i Julianehåb 1900, er Dina den eneste af "skyggerne", som jeg har villet nævne ved navn. Det blev hende, der på sin egen bevægede måde gav udtryk for og gjorde mig det klart, hvor stærkt man fra grønlandsk side kunne føle for det danske barn, man var blevet medansvarlig for. Derigennem blev Dina ved den her omtalte lejlighed talsmand for noget af det bedste, "skyggerne" kunne være værd. -

Ved afslutning af afsnittet om Nanortalik og dermed mine allerbedste barndoms minder fra Grønland - dette uanset de påfølgende også gode barndomsår, som jeg kom til at opleve ved Godthåb og Frederikshåb, - går min tak derfor ikke blot til forældre og søskende i mit barndomshjem, men derunder også til de grønlandere, der har omgivet os danske børn fra barnsben, og som både gennem "skyggerne" og på flere andre måder kom til at repræsentere vor indledende tilknytning til det grønlandske folk, der i årenes løb skulle få stor betydning for os.

15. Flytterejsen til Godthåb

Ankomne til Julianehåb måtte vi her i nogen tid afvente jagten "Mathilde", der skulle bringe os til Godthåb. Doktor Meldorf var hjemrejst efter en del års anerkendt virksomhed her og omkring i syddistrikterne, hvorunder han også ret tit havde praktiseret ved Manortalik i sommerhalvåret (grundet lokaleforhold og efter tidens hyppige skik plejede han at måtte holde konsultation i skolekapellet), men han var også gode venner med os og kom meget i vort hjem. Hans afløser traf jeg en dag ved Julianehåb. Det var doktor Deichmann, en dygtig og initiativrig læge. Jeg så ham i fuldt sportsudstyr, da han kom fra laksefiskeri, en rank og flot skikkelse. Han havde været ekspeditions-læge på østkysten og endte i øvrigt sine grønlandsår ved Holsteinsborg. Atter senere virkede han pludselig en tid som militærlæge under balkankrigene.

Forholdene i Grønland omkring århundredskiftet anså doktor Deichmann vistnok for at være på et halvslumrende stadium. Dette afspejledes blandt andet i hans kritik af manglen på motorbåde, og da man ikke reagerede synderligt på dette hjemmefra, anskaffede han selv en motorbåd. Ligeledes gik han ind for, at der tiltrængtes sygeplejersker, og da dette også blev nægtet ham, bestod han selv en dansk sygeplejerske. Ved Holsteinsborg hørte jeg ham siden omtale som en dygtig mand og ivrig kajakroer.

Man omtalte med æresfrygt, at han en gang var kængret i kajak, hvad man vist samtidig fortalte mig til skræk og advarsel for kajakroende tjenesterejsende. I øvrigt mindes man også doktor Deichmann af helt andre grunde, nemlig eftersom hans hustru, Christine Deichmann var en dygtig malerinde og har efterladt sig adskillige fortrinlige portrætter o.a. fra tiden omkring og kort efter århundredskiftet.

Vi skulle altså nordover hin sommer 1903, og omsider ankom da også jagten Mathilde og tog os ca. 1. juli ombord til en rejse, der foregik i et hyggeligt, men unægteligt langtrukket tempo, hvorunder det tog os cirka en måned at nå frem til Godthåb. I vindstille måtte mandskabet ikke sjældent i jagtens jolle bugsere os over ret længe strækninger. Vi begyndte langsomt at lære mandskbet at kende. Det var væsentlig godthåbere, som var os helt fremmede. Vi mærkede, at de repræsenterede et helt andet milieu end vore mange bekendte fra syddistrikterne. Ikke mindst Sigrid følte sig fremmed blandt dem på grund af sit sydlandske grønlandsk. Hun påstod i lang tid hårdnakket, at godthåberne talte "så fint og så grammatikalsk grønlandsk", at hun næsten undså sig for at tale med dem og følte sig som en rigtig kavak, (som en af de mest isolerede sydlændinge). Muligvis har godthåbersproget dog også undertiden optaget et og andet fremmedartet fra de mange seminarieelever, der her for en tid var samlet fra de mest forskellige egne i landet.

Jeg var nu syv år, men mine indtryk af den noget langtrukne kystrejse var kun blandede og stumpevise. Een ting var i alt fald givet, at da jagten Mathilde stævnedes nordover, havde vi trods vore forskellige fremmedhedsfornemmelser snart taget det

hyggelige lille fartøj så godt og rigeligt i anvendelse, at der var noget udvandreragtigt broget over hele vor menage. Vi ombordværende passagerer bestod af selve familien plus frøken Sebbelov, der medfulgte til Godthåb for at fortsætte vor undervisning (1903-1904), samt Ragnhilds trofaste barnepige, "skygge", hendes barnepige Tabitha, som havde fordristet sig til at drage med som en slags foreløbig udvandrers til fjerne egne. Mest imponerende var vor store dæksbagage inclusive vore gode geder og høns plus ejendommeligt nok også en ko, som man havde bedt os tage som medpassager til Ivigtut. Det må dog siges, at koen gjorde sit bedste for at være til gavn, idet dens mælk kom os stærkt til gode, og frøken Sebbelov som landmandsdatter var særdeles dygtig til at malke den.

Da vi kom til Ivigtut kunne man sige, at vi endnu befandt os indenfor den grønlands-geografisk ret snævre cirkel, som vor første barndom i Sydgrønland havde omfattet i selvsyn og omtale. De store kunne tydeligt huske vor families ophold her på gennemrejse under tilbagerejsen fra "min første permission" i Danmark 1897/98. Ved mit daværende første møde med Ivigtut i 1898 var jeg kun 2 1/4 år og husker deraf praktisk talt intet med undtagelse af, at jeg befandt mig i et stort lokale, der må have været messen, og hvor jeg kravlede rundt under bordet for at undersøge og nøje inspicere spisegæsternes forskelligartede fodtøj. I øvrigt oplyser brevene, at jeg blev forkælet i messen og hurtigt lærte at gøre mig lovlig bemærket ved at sige "skål". Derimod forekom gensynet med grønlænderne mig sælsomt, og det siges, jeg påstod, de kun sagde "vov-vov".

Nu fra vort midlertidige ophold ved Ivigtut 1903 på gennemrejse med "Mathilde", husker jeg blandt andet, at vi var flyttet

i land for et par dage, boede i et af de små gæstehuse og spiste i messen. Vi har også været nede at se kryolitbruddet, op og ned ad en frygtelig masse trappetrin, men i øvrigt havde jeg allerstørst glæde af at beundre de store amerikanske sejlere, der lå ved kaj og lastede. De havde rigeligt med kokosnødder som ballast, og da vi fortsatte nordpå, flød fartøjet med kokosnødder, vi havde fået med i mængde. Af teknikkens vidundere ved Ivigtut beundrede jeg i øvrigt kun et af de mellem bygningerne fritstående klosetter, der var så fornemt indrettet, at der ud af døren, når der var optaget, blev stukket et rødt blikflag, mens blikflaget atter forsvandt, når der var adgang.

Vi bevægede os derefter op gennem Frederikshåb distrikt, hvorunder talen blandt andet kom til at dreje sig om de hvaler, der nu og da optræder i disse egne og længere nordover. Den slags var os sydfra helt ukendt. Far og Mor havde derimod rejst her i deres yngre år, og Mor beskrev hyppigt nogle store flokke af hvaler, der i generende grad havde indkredset deres fartøj, hvorunder Mor altid var stærkt optaget af, at hvalernes pusten på nærhold lød "så de brølede som køer". Det har formentlig drejet sig om kiporkak-hvalen (pukkelhvalen). Inden den lidt nyere tids mere systematiske hvalfangst (for en årrække) stod på, havde grønlænderne i ældre tid gjort fangst på de forskellige slags hvaler fra slup (eller i ældste tid i konebåd). I nogle egne vedblev dette ret længe. Selv så sent som i min studenter-tid ca. 1917 har jeg fra stranden nordvest for Godthåb på ganske kort nærhold betragtet en stor, med grønlændere bemanded slup, der var på jagt efter en meget stor hval, der lå og "drømte" i vandkorpen kun få meter fra land, men i sidste øjeblik slap fra dem. -

Før vi nåede helt frem til Frederikshåb, gjorde vi kort landgangsbesøg ved et udsted, der må have været Narssalik. Vi blev godt modtaget af den danske udstedsbestyrer (vistnok Nykjær), der var grønlandsk gift. Nicolai og jeg ville gerne strække benene og fulgtes med sønnen (Jens Nykjær) op igennem et smukt og smilende slettelandskab, som stedet på grønlandsk har fået navn efter. I en af de mange småsøer demonstrerede Jens Nykjær sine evner ~~til~~ kajakroning til vor store misundelse, eftersom dette fra Fars og Mors side var os forbudt i vor barndom.

Frederikshåb har en mild og venlig beliggenhed, men er med nogen ret også kommet i vanry på grund af sin hyppige tåge. Der la da også en bleg tåge over det hele, da vi omsider kunne holde indefter, men solen brød igennem og gjorde en stund det hele fornøjeligt og spændende. Indsejlingen foregår gennem et ret smalt indløb. Et stykke ude kom der allerede en lille båd roende. Det var Fars kollega, kolonibestyrer Baumann, der kom os i møde i en lille jolle, der blev roet af hans søn August, der var en ret stor og stærk fyr, som vi ikke mange år senere kom i skole med på Sorø. Til vor skuffelse kom August ikke om bord, men foretrak at ro med ved siden af jagten, som han let kunne følge. Baumann selv fulgte nu med os under indsejlingen. Han var gode venner med familien, da han tidligere havde været vor rejsefælle under tilbagerejsen til Grønland via Ivigtut 1898. Han nød at gå rundt og småsludre. Han var forbløffet over, som børnene var vokset, og pludselig spurgte han, om vi da havde givet Sigrid bagepulver, siden hun allerede nu var en så granvoksen pige. Han repeterede minder fra den fælles atlantehavsrejse, og da Mor beklagede sig over, at søfuglene lovlige ofte

havde dryppet deres skarn ned i hovedet på hende, trøstede Baumann hende med nogle filosofiske bemærkninger om, at man trods alt måtte være glad ved, at det ikke var køer, der svævede rundt i luften.

Baumann morede sig meget over vor store dækslast og dens noget kaotiske udseende, idet han med en vis ret karakteriserede det hele som en Noahs ark. Imedens studerede vi børn de mange småfjelde, der indrammede sejlløbet og bemærkede os, at der på toppen af et af dem var rejst et udmærket udkigstårn, det såkaldte "Bella Vista", som ikke i den form eksisterer mere. På en af de mange småknolde, som fjeldene udgjorde på den modsatte side, opdagede vi noget, der først forekom temmelig skrækindjagende, nemlig et kæmpeskelet i helt overnaturlig størrelse, udfærdiget af enorme hvalknogler. Det så både mærkeligt og uhyggeligt ud, men det var umuligt for Far at få Baumann til at forklare, hvorfor han havde rejst dette mindst talt ejendommelige sømærke. Han vrissede blot lidt og mumlede noget om, at det "nå, ja, det er min svigermor".

Vi kom omsider i land, og Frederikshåb præsenterede sig smukt og fredeligt, men både den gang og siden gennem en ret lang årrække har der hersket en såkaldt "søndagsagtig stilhed" over stedet, noget der har været omtrent til de store nyordninger satte ind i nyeste tid. Derfor er stedet da også - beklageligt nok - hyppigt blevet forbigået af tidligere tiders repræsentative grønlandsrejsende og kommissioner. Vi erfarede noget af denne dybe stilhed få år senere under vort ophold ved Frederikshåb 1905-1906, hvorom nærmere siden.

Efter et hyggeligt men kort landgangsbesøg i Baumanns hjem fortsatte vi vor efterhånden snart noget langsommelige og træt-

tende rejse. Vi ankrede undertiden på meget øde og ensomme steder. Vi så intet til isblinken, måske fordi vi har sejlet nattesejlads forbi den, og ^{ved} Fiskeneset nåede vi vist intet landgangsbesøg. Mod nord skimtedes nu Hjortetakken som et stort og smukt vartegn over et distrikt, som ^{vi} i årenes løb skulle komme til at holde af, og som nok var værd at lære grundigt at kende. Godthåbsfjorden og dens skønne landskaber skulle først senere begynde at få værdi og virkelig betydning for vore sydfra på forhånd noget kritisk indstillede øjne. -

En dag omkring 1. august nåede vi omsider frem til selve Godthåb. Om vore første indtryk henvises til senere omtale af vort ophold ved Godthåb 1903-1905. Vi syntes vist alle, at vi stod så underligt på fremmed grund, men dog betegnede dette sted på denne dag en vigtig milepæl i vor families tilværelse for lange tider.

Godthåb 1903 - 1905.

16. Overgangstiden. Personalialia m.m.

Sommeren 1903 i begyndelsen af august stod vi altså her som ganske nyankomne. Vi alle, store og små, følte os stærkt fremmede. Dette var ganske vist fortsat Grønland, men dog noget der virkede meget fjernt fra den landsdel, vi kendte. Nu skulle vi vænne os til,^{og} herunder var der særlige vanskeligheder for Far, der her stod med stærkt forøget ansvar, og en overgang stod uden tilstrækkelig assistentmedhjælp. Samtidig gik vi hver for sig en tid rundt med hjemve efter syddistrikterne. Når der hyppigt blev talt venligt til Far og Mor om Godthåbs gode sider og smukke omegn, fjorden m.m., så de blot på hinanden og tænkte på, at dette her selvfølgelig slet ikke tålte sammenligning med syddistrikterne.

Som allerede omtalt havde Sigrid sine vanskeligheder ved tilpasningen til den lokale grønlandske dialekt. Nicolai og jeg sluttede os uvilkårligt mere sammen, da vi savnede vore grønlandske legekammerater fra Nanortalik og ikke straks kunne vænne os til de danske kammerater, vi nu også var henvist til. Særligt savnede vi nok den grønlandske børneskare, med hvilken vi forhen drog på udflugter i lyngmarkerne ved Nanortalik. - Ragnhild var jo kun to år, men nogle år senere blev hun den af os søskende, der kom til at stå grønlænderbørnene ved Godthåb nærmest.

Vi flyttede nu ind i bestyrerboligen, en af Godthåbs historisk ærværdige bygninger, hvor de meget svære og tykke kampestensmure synes at udvise resterne af det oprindelige "våningshus" fra selveste Hans Egedes tid. Der blev efterhånden svært hyggeligt i de noget lavloftede stuer med de meget brede vindueskarme, og Mor fandt sig ubegribeligt nok i, at jeg hyppigt skubbede de talrige blomster til side og rullede mig sammen i den store vindueskarm som et fremragende sted til morskabslæsning.

Vi forstod efterhånden, at Godthåb var et vigtigt og centralt sted, men folketallet var den gang absolut ikke stort. For 1903 angives tallet på derboende grønlandere kun til 226, og tæt op til 1900 havde antallet kun været cirka 200. Befolkningstallet begyndte dog nu at vokse mærkbart, efterhånden som det nærliggende Ny Herrnhut gradvis blev affolket ved de forhenværende herrnhuttiske grønlanderes tilflytning til Godthåb. Det stod på netop i dette tidsrum. Der var jo ved vor ankomst til Godthåb kun gået 3 år, siden de sidste herrnhuttiske missionærers afrejse. Dog husker jeg endnu fra min studentertids ophold ved Godthåb, at der omkring ca. 1914 og endda en smule senere var enkelte beboede huse tilbage af den fordums bebyggelse af Ny Herrnhut.

Fra omkring tiden for vor ankomst til Godthåb og videre medførte disse overflytninger til kolonien også, at Islandsdalen nu begyndte at blive mere mærkbart bebygget. Den fastere del af Godthåbs egentlige grønlandske bebyggelse bestod i øvrigt i dette tidsrum af en del boliger for de grønlandske "fastansatte", småhuse, der hyppigt havde tørvemure med almindeligt tag, imellem hvilke man også noterede den øvrige befolknings mere gammeldags tørvehuse med fladt tag og dertil nogle tørvehytter af et

meget kummerligt udseende.

Bebyggelsen både af den ene og den anden art begrænsedes i dette tidsrum mod nord af bogtrykkeriet. Ikke langt derfra lå den grund, hvor man kun ganske få år efter opførte det store ny seminarium, men på denne grund, der altså i vor barndom lå ubenyttet hen, var der den gang lyngmarker, hvor vi kunne plukke bær og tumle os, som vi ville.

Nogle centrale ældre dele af kolonien udgjordes den gang som nu af Godthåbs i 1849 opførte kirke plus den toetages præstebolig, der i stueetagen omfattede det daværende lille seminarium. Foran dette lå inspektørboligen (opført 1839). Tæt ved lå det lille sygehus plus lægeboligen, der få år efter nedbrændte. Kleinschmidts hus eksisterede endnu, men jeg husker det desværre ikke tydeligt.

Godthåbsfjorden med sine mange smukke forgreninger og fjeldpartier, samt de derværende nordboruiner lærte vi desværre ikke at kende i vor barndom. Far gjorde i disse år et par tjenesterejser i robåd dertil, og far medfulgte ved en enkelt lejlighed, men først senere lærte jeg disse dejlige egne rigtigt at kende.

De danske ved Godthåb udgjorde på dette tidspunkt kun ca. en snes stykker. Assistenterne, en tid Binzer (gift med Kathrine, pastor N.E.Balles datter) og Masrup stod jo tjenstligt for nærmest, men vi traf i øvrigt her nogle kendte og allerede omtalte navne, der nu som grønlanderne ville udtrykke det, begyndte at "få et tilhørende legeme". Dette gjaldt ikke mindst præsten ved stedet (kort efter provst) C.W.Schultz-Lorentsen, som vi fik en del med at gøre i årenes løb, og hvis børn vi legede med, ikke mindst under mine hyppige besøg i præsteboligen. Tæt ved boede doktor Köppel, der var børneven og uddelte rundeligt med

stanglakrids. Vi kom også til at sætte pris på ham både som menneske og som læge. Schultz-Lorentzen og Koppel stod hinanden særlig nær, også i deres opfattelse af mulighederne for en modernisering af grønlandsforholdene, noget hvis enkeltheder selvfølgelig gik helt hen over mit hoved. Overfor dem stod inspektør Bendixen, der først flere år senere fra Danmark slog til lyd for vidtgående reformer. Til de undertiden omtalte vanskeligheder for bestyrerstillingens selvstændighed ved Godthåb hørte i øvrigt dette, at kolonibestyreren her levede **e** dør om dør med sin overordnede. Dette kom dog ikke Far og Bendixen imellem, og Bendixen udviste stor gæstfrihed også mod os i sit hjem, der blev bestyret af en aldrende dame, frøken Sørensen. -

Den forladte missionærbolig Herrnhut stod nu ledig og blev blandt andet 1904-1905 beboet af præstefamilien Wagner, hvorefter siden.

17. Inde og ude. Lidt om storslægten Møller

Vort nye hjem i bestyrelseboligen lukkede sig efterhånden om os både til skolegang og hyggesamvær, deriblandt også til gode højtlesningsaftener. Vi gik i skole i det fortrinlige loftsværelse, der vendte ud mod fjorden, og som nu frøken Sebbelov foreløbig beboede. Der var en pragtfuld udsigt ^{tyvers} over fjorden til Nordlandet. Fra dette vindue kunne man også følge med i alt det "leben," der rørte sig på flænseklippen, ikke mindst når sælerne blev parterede, eller når kajaker og småpramme ankom med det ene og andet.

I 1904 blev frøken Sebbelov afløst af frøken Emmy Elliot, der ankom fra Nordgrønland. Hun var en dygtig og energisk personlighed, der fik sat en del fart i vor undervisning og forstod at følge sine elever i deres forskellige særinteresser. En del år senere blev hun gift med inspektør Bendixen og vedblev at høre til vor families venner. Hun var meget engelskinteresseret og indførte faget på vort skema, hvorunder hun også lagde grunden til min livsvarige interesse for dette sprog ved at give mig del i disse timer, halvvejs mod Fars og Mors viden og vilje.

Under vore højtlesningsaftener var det nu Gøngehøvdingen og Aladdin, der stod for tur. Min barnlige beundring for Aladdin blev først flere år senere i en skoletime i Sorø slået i stykker

af vor sarkastiske og inciterende lærer, Holten Bechtholts~~te~~ⁱⁿ, der forsætlig chokerede os ved simpelthen at kalde Aladdin "en doven rad". Det forandrer dog ikke på barndomsmindet om Mors beretninger fra sin spæde ungpigetid i København, hvor hun havde set både Gøngehøvdingen og Aladdin på teatret, hvad Mor levende udmaalede. I øvrigt var det småt med egnede ungdoms- og børnebøger i Fars ellers så gode bogsamling, der rummede særdeles gode klassikere, men ikke meget for vort alderstrin. Frøken Elliot læste senere højt for os af en "Marryat" i et kummerligt lille og fedtet eksemplar, som hun med møje havde gravet ud af den såre lille lånebogsamling på seminariet. Der gik temmelig lang tid, før jeg fik tilsendt egnet fritidslæsning fra familien i Danmark, og af mangel på læsestof lå jeg lang tid på loftet og rodede rundt mellem nogle støvede gamle guvernantetomaner, hvad Schultz-Lorentzen fik at vide og med rette kritiserede som uegnet og meningsløs læsning. Han var den eneste, der kunne skimte, at jeg var inde i en usund udvikling, hvor jeg da også foreløbig fortabte mig i fantas~~te~~^{ter}ieriet over heltene i Ingemanns romaner og opførte dem foran et spejl på en temmelig forskruet måde, hvad Mor og Elliot dog kun morede sig over.

I øvrigt holdt Schultz-Lorentzen i en af disse vintre nogle udmærkede foredragsaftener for de danske om Grønlands historie. Til min sorg måtte jeg ikke deltage, men måtte nøjes med, at Nicolai bagefter fortalte mig noget så spændende som, at der en gang havde stået et søslag i Diskobugten, hvor danske og hollandske skibe var engageret.

Det blev en overgang ordnet, så religionsundervisningen blev overtaget af Schultz-Lorentzen og foregik i dennes studereværelse i præsteboligen, samme værelse, hvor ~~vi~~ næsten alle

godthåbspræsterne før og siden, jeg selv inclusive, har haft vort arbejdsrum. Sigrid, der på dette tidspunkt var den af os, der kom hyppigst til grønlandsk gudstjeneste og havde mest ud af det, stillede i disse religionstimer også grønlandske sproglige spørgsmål til Schultz-Lorentzen, hvad der altid interesserede ham. Sigrid fremsatte da en dag det ejendommelige spørgsmål, hvorfor man ved den grønlandske kirkegang talte om en Gud, der "ikke havde bylder" (= ajuakángitsok), hvortil Schultz-Lorentsen svarede, at hun havde overhørt et unægteligt kun ret svagt hørligt g i den grønlandske betegnelse for almægtig = på grønlandsk: ajuakángitsok. Endnu mange år senere gengav Schultz-Lorentzen undertiden for os som sine elever ved det grønlandske lektorat denne samtale til sproglig oplysning og belæring om nogle af finesserne i sproget. -

Tilbage til vort ny hjem i bestyrerboligen og lidt om, hvordan omverdenen efterhånden fandt vej til os. Det skete snart hos Far og på hans kontor i rent tjenstlige anliggender, men snart også på typisk grønlandsk måde i en blanding af det tjenstlige, der gled over i det private, og snart i helt privat samvær. At der netop også fremkom et blandingsområde fremgik naturligt nok af, at Fars ekspeditionskontor og skriverstue, som i så mange andre af tidens bestyrerboliger, lå klods op af vor privatlejlighed og dannede indgang til denne. Dette medførte hyppigt, at de danske, der kom i forretningsanliggender, gerne ville benytte samme lejlighed til at smutte videre ind til Mor, ligesom Mor jo også nu og da tilfældig kunne være et øjeblik i kontoret. ~~Neget~~ Noget lignende gjaldt også nogle af Fars grønlandske arbejdstab, kivfakkerne, samt visse af de mere ledende grønlændere. Ville derimod nogle erfarne grønlænderinder tale grundigt med

Mor om grønlandske syarbejder eller lignende, hvilket jo efterhånden udviklede sig med Mors store interesse for den slags, blev vejen derimod lagt ad den anden indgang gennem køkkendøren, der dog ikke benyttedes nær så ensidigt af grønlænderne, som det undertiden senere har været fremstillet.

Medens den danske assistent og hans grønlandske medhjælper måtte klare butikshandelen i al dens brogethed, havde Far hyppigt samtale på kontoret med de mere ledende af kivfakkerne, først og fremmest med arbejdsformanden, Hans Holm, en dygtig grønlænder af blandingslægt. Fartøjsfører Carl Lund var tit til vigtige konferencer. Han kom i årenes løb til at stå os nær, ikke mindst da han havde transporteret Mor på et par særlig vanskelige og ikke ufarlige bådsrejser, hvorfor han hyppigt udtrykkeligt ønskede at hilse et øjeblik på Mor efter endt forretningssamtale.

Repræsentanterne for den grønlandske storslægt Møller havde også hyppigt ærinde på kontoret. Bogtrykkeriet var jo allerede den gang en vigtig institution, der gav anledning til rent praktiske forhandlinger eller arrangementer. Som hovedrepræsentant mødte i så fald hyppigt Godthåbs nestor gennem en meget lang årrække, hovedleder af bogtrykkeriet og mangeårig redaktør af det grønlandske månedsblad Atuagagdliutit, den allerede den gang aldrende Lars Møller (på grønlandsk Arkaluk), om hvilken også senere. Hertil kom hans søn, bogtrykker og fotograf John Møller, der ligesom sin far og sin yngre broder, Stephen, havde fået danmarksuddannelse, hvorfor disse tre da også hørte til de meget få grønlændere i denne tid, der mere eller mindre beherskede det danske. John Møller var i øvrigt altid en ivrig og dygtig jæger og udstoppede fugle m.m.. Han havde i tilgift, lige som

sin far i dennes yngre år, på rejser med inspektøren set store dele af Grønland, hvorunder han havde taget en række fortrinlige, velkendte fotografier. På bogtrykkeriet fortsatte han også sin fotografiske virksomhed. En del af hans personbilleder virker måske lidt stive, men han tog i øvrigt i 1904 et fortrinligt og meget morsomt billede af Sigrid og Ragnhild, begge i grønlandsk dragt og med en pudsigt størrelsesforskel mellem de to søstre, Ragnhild kun 3 år og Sigrid ca. 13.

Af John Møllers to velbegavede døtre, Charlotte og Kirsten, blev Charlotte, der også en tid havde gået på seminariet, gift med den senere så velkendte provstisekretær Julius Olsen. De virkede dog først i en længere årrække (1910-1923) ved missionen i Angmagssalik. Den yngre søster, Kirsten, der populært altid blev kaldt Kistarak, gik en overgang i dansk børneskole sammen med provst Schultz-Lorentzens børn. Hun tilfegnede sig det danske sprog og blev således i et længere tidsrum den næsten eneste dansktalende grønlænderinde og kom også som sådan til at virke som foregangskvinde. Hun blev gift med den grønlandske præst Andreas Høegh og endte sine dage ved Julianehåb.

Mellem repræsentanterne for slægten Møller fik vi da også besøg af Stephen Møller ved en ganske bestemt lejlighed. Stephen Møller var knap så nær knyttet til bogtrykkeriet som de to ovennævnte, idet han i en kortere årrække var skriver hos inspektør Bendixen, der interesserede sig meget for ham og for hans specielle anlæg. Under sit danmarksophold var Stephen Møller blevet uddannet som xylograf, men udviste efter sin tilbagekomst betydelige anlæg for malerkunsten, hvorfor han da også endte sin beklageligt korte levetid med at have skabt sig et navn som Grønlands førende kunstmaler. Han havde imidlertid også helt andre strenge på sin bue, idet han under sit danmarksophold var blevet kristeligt vakt. Kort efter vor afrejse fra Godthåb 1905 gennemgik han en særlig krise og en udvikling, der resulterede i, at han omkring 1907 blev ophavsmand til den kirkelige og folkelige vækkelse blandt sine landsmænd, som grønlænderne

kalder pekatigingniat ("samfundsbevægelsen").

Stephen Møller døde ulykkeligvis allerede 1909 af tuberkulose i en alder af kun 26 år. Den bevægelse, han satte i gang blandt sine medgrønlandere, og som en overgang vakte grønlanderne op til en mere selvstændig tilegnelse af det kristne fællesskab end tidligere, udviklede sig efter hans død også delvis til en folkebevægelse, der var med til at bane vej for en ny tid ved at skabe mere sammenhold mellem grønlanderne til støtte for både deres kirke og deres folk.

Da Stephen Møller døde 1909, gav Far og Mor i et brev til os i Danmark en smuk beskrivelse af hans dødsleje, hvorunder de havde besøgt ham. Hans død gjorde et stærkt indtryk på både danske og grønlandere, og ikke mindst på de sidste. Den ældre generation af godthåbere bevarede siden et uforglemmeligt minde om ham, noget jeg også klart forstod en del år senere, da hans billede blev afsløret af Frederik Balle under indvielsen af pekatigingniats forsamlingshus 1925. Der blev et øjeblik meget dyb stilhed i salen, som jeg sent vil glemme.

Tilbage til Godthåb cirka 1903 i bestyrerboligen. Jeg husker fra min barndom Stephen Møller tydeligst fra den dag, han havde et ærinde på Fars kontor, hvorunder tilfældig Mor med Ragnhild samt jeg var til stede. Da han var færdig hos Far, gik han hen til os andre og talte med os. Han havde et særdeles smukt og fint ansigt, ret mørkladent og med kønne øjne. Han ville også gerne sige et venligt ord til den lille Ragnhild, der sad på Mors arm og vrælede. Han bøjede sig over hende og spurgte morsomt hensynsfuldt: "Hvorfor græder De?" Jeg var mere optaget af denne pludselige voksenbetegnelse for den kun 2-3-årige Ragnhild, end der var grund til, men det var første gang, jeg noterede mig, at det selvfølgelig nu og da selv hos de bedre dansktalende grønlandere kunne smutte lidt med finesserne i sproget.

Julen kom og forløb på sædvanlig grønlandst måde, dog blandt andet for os børn med den forskel, at vi i modsætning til Nanortalik her ved Godthåb efterhånden fik et mere klart

indtryk af den smukke og festlige grønlandske julegudstjeneste. Den karakteristiske særlige grønlandske børnegudstjeneste med overhøring. Juleevangeliet husker jeg derimod ikke klart fra dette tidsrum. Som sædvanlig var dagene før jul også festlige, ikke mindst når en granstage blev båret ind i vore stuer, og juletræet blev fabrikeret for vore øjne med indsatte eneværkviste og endte med at blive overordentlig smukt. I de samme dage nåede jeg ligesom ved Nanortalik at knibe mig ind i butikken og more mig over den enorme julehandel.

I forbindelse med den storstilede kageuddeling, der fandt sted i julen, fik Mor efterhånden den gode idé at lade bage små morsomme og helt specielle julerugbrød til hvert af grønlanderbørnene. Disse småbrød var meget yndede, og børnene plus mødre med de spæde strømmede ud og ind for at afhente dem personligt. I modsætning til hvad jeg husker fra Nanortalik foregik juledag her med en vis højtidelighed og et vældigt rykind, hvorunder familiefædre og andre voksne mandlige grønlandere kom ind i sorte festanorakker på kontoret og ønskede Far og os alle glædelig jul.

Med vinteren fulgte også en voksende grad af samvær i vor privatlejlighed med danske og grønlandere. Vi begyndte at falde til. Omkring nytår stod det traditionelle kivfakgilde, der i årenes løb fortrinsvis holdtes i vort hjem, en enkelt gang også fvers over gården i "tømrershoppen". Bogtrykkeriets personale var også repræsenteret, og den gamle Lars Møller havde blandt de mange taler også lejlighed til at udbringe en skål for sin forlængst afdøde yndlingskonge, Frederik VII, som han personlig havde hilst på i sin ungdom i Danmark og aldrig kunne glemme. Efter det store og solide traktement var der dans langt ud på

aftenen. Tilsvarende havde Far og Mor også tanke for kateketerne og seminariceleverne, som de havde til stort spisegilde.

Ved disse og mindre bevægede samvær var det godt og glædeligt at mærke, hvordan hjemmet gradvis også kunne blive noget for grønlænderne. Når der var ro, ville de allerhelst have Mor til at spille, og jeg har tit moret mig ved at se nogle af dem rejse sig fra stolene og liste hen for at betragte Mors fingre på klaveret på nærhold, noget de lod til at have særlig glæde af at iagttage.

En gang var vi alle inviterede til karneval hos inspektør Bendixen, hvor vi børn også var med og morede os kosteligt. Nicolai og jeg var forklædte som grønlænderpiger og var omhyggeligt og stiligt blevet udstyret i familien Møllers hus, hvor vi fik lov at låne døtrene Charlottes og Kistâraks dragter, -

Tilbage igen til Fars yderkontor, så husker jeg midt i alt det andet een bestemt meget sørgelig lejlighed, hvor det pludselig blev mig strengt forbudt at stikke næsen indendørs. Doktor Koppel var pludselig blevet ekspres tilkaldt, og jeg forstod, at man havde meget travlt derinde og baksede med noget meget svært, som jeg ikke straks kunne finde ud af. Det var en forulykket kajakmand, der var blevet bragt ret op fra stranden til Fars kontor, hvor man i et par timer forgæves prøvede at få liv i ham. -

Mod slutningen af vinteren blev der atter særlig stor travlhed, men på en mere glædelig måde. Det var, når man, trods mangel af vor tids telegrafiske forbindelse, kunne forudse, at det nu var skibstiden, der nærmede sig. Den nøjagtige Dato kunne man selvfølgelig ikke fastsætte før det tidspunkt, man kunne skimte skibet langt ude mellem Kokøerne, og der blev råbt skib: "umiarssuit", så det ude og inde gjaldede og sang hele kolonien

igennem fra den ene ende til den anden.

Når skibet omsider var ankommet, meldte sig for Far og hele handelens personale en lang række besværligheder på grund af den dårlige forbindelse til skibshavnen, hvorfra varerne majsommeligt måtte roes til kolonien i store bugserpramme. Også persontrafikken mellem skib og land voldte besvær. Der var jo endnu ingen motorbåde, og jeg husker en kaptajn, der blev gnaven over at skulle roes "rundt om næssene" og i stedet forsøgte at krydse sig frem i sin lille sejljolle, hvad der tog masser af tid. I vore stuer var der uroligt og dog festligt i disse dage, hvor alt flød med duftende udpakningspapir af gode sager. Mor var særlig glad, når der kom gode friske spisevarer, især når de mod vinterens slutning så stærkt savnede kartofler "kom rundt" og erstattede den evindelige kartoffelmos af de kedsommelige tørrede kartofler, vi brugte i slutningen af vinteren. Der var i øvrigt mange gæster på gennemrejse i disse dage. Man gik på landgangsvisit og "foretrak at spise i land" til afveksling, hvad der unægtelig kunne give Mor nok at bestille med at beværte de tit helt uventede og ukendte gæster. -

Det var endnu delvis sejlernes tid, selv om damperen "Godthåb" hjalp godt med, og nu og da nogle fragtede dampskibe. Det virkelig gode og effektive dampskib "Hans Egede" kom først 1905.

Nu og da kom der en kajakmand lidt anstrengt og forpustet ind til Far med brev fra en kaptajn på et sejlskib, der var standset op i vindstille udenfor Kok-øerne. Kaptajnen skrev helt fortvivlet, at han måtte have bugserhjælp snarest, han lå jo "her og kunne ikke få luft!" Jeg har i årenes løb været med derude et par gange, også med en af de enkelte motorbåde plus

en del robåde. Der var så ganske mærkværdigt stille, når man kom om bord på sejlskibet, intet spektakel af maskine eller motor, en sagte duven og så dertil den evindelige knagen og knirken af træværk og tovværk. Allersidste gang jeg gjorde den tur, var det med min hustru Anna Valborg, hvorunder vi fulgtes med bestyrer Simony. Det var sidste gang, der kom sejler til Godthåb, nemlig "Nordlyset" i 1926. Ved rattet stod Anna Valborgs bror, Thorkild Færregaard som jungmand, og kaptajn var min svoger (Sigrids mand) Christian Westmar.

Da denne vor sidste sejler omsider var færdig med losningen og efter tidens skik havde fået godt med kampesten om bord som ballast, stod det en dag ud af Godthåbsfjorden for fulde sejl og havde en klar og frisk nordenblæst agter ind, hvorfor skibet kom godt af sted. Det var et smukt syn til afsked, og sejlerne så man efter den tid ikke mere ved Godthåb.

18. Rundgang i Godthåb

Til vor udendørs tilværelse hørte selvfølgelig også skiløbet med skiftevis grønlandere og danske. Nicolai fik herunder en god ven i den senere grønlandske fanger Henrik Møller. Om søndagen gik hyppigt en del danske i samlet flok til den gode skibakke ved Dūwelskløerne.

Det var i Godthåb, i modsætning til de fleste andre kolonier fra gammel tid, skik, at der een gang hver måned var dansk gudstjeneste. De fleste danske deltog ^{ret} regelmæssigt, ikke mindst Far, om hvem det med rette kunne siges, hvad der mange år efter blev skrevet ved hans død, at han hele sit liv var præget af at være opvokset i et præstehjem. Nogle år senere blev Far da også gradvis en støt deltager i den grønlandske gudstjeneste, hvorunder han langsomt og med lidt besvær vænnede sig til det specielle i det grønlandske kirkesprog.

Under disse vore første år ved Godthåb var der hyppigt kaffedrikning i Schultz-Lorentzens hjem efter den danske gudstjeneste. Jeg sad i en krog og følte mig lidt udenfor, mens jeg tålmodigt betragtede mine fine søndagskamikker, alt imens det politiske forår, der var i luften, gav sig udtryk i, at en livlig diskussion svirrede mig om ørerne. Det var noget om Schultz-Lorentzens daværende yndlingstanke om adskillelse af handel og administration, hvad jeg ikke forstod et muk af. Snarere kunne

Jeg måske have fulgt med i hans ivrige planlægning af et stærkt udvidet seminarium, der da også kom få år efter. -

Når vi til daglig ville omkring i kolonien, lå det altid nærmest, at vi interesserede os et øjeblik for gedestald m.m., der lå indenfor gårdspladsen, og hvor Nicolai hyppigt var med til at passe dyrene.

Udenfor "tømrershoppen" og dens gavl lå det for flere grønlandske kolonier og udsteder traditionelle samlingssted for grønlandske mænd, der enten - i middagsstunden - ventede på, at arbejdet skulle genoptages, eller hvis de var fangere, ville snakke bynyt efter dagens jagt. Dette var "spyttepladsen," mændenes forum, et vigtigt sted, hvor man drøftede vejr og vind, og hvor grønlandernes offentlige mening hyppigt blev fastsat. Tæt nedenfor lå den dejlige flænseklippe plus ved lavvande et stykke strand, hvor vi børn kunne lege, og hvor vi kunne finde muslinger og tanglopper. Et stykke længere nede ad kolonivejen førte en bro over en lille bæk, der bar det storslåede navn af Kûgssuak (=stor-elven). Det var dog kun ved forårstid, den svulmede stærkt op og var navnet værdig, hvoråm nærmere siden.

Når man gik over broen og nærmede sig butikken og et andet kompleks af handelens bygninger, havde man på venstre hånd en forhøjning, der udviste gamle grave, der strakte sig tilbage til omkring koppeepidemiens tid. Der var herfra afløb ~~xi~~ ned til omtalte fjeldbæk, den "store" elv, der jo mærkelig nok også var vandhøvningssted i mange år, uden at man bekymrede sig om elvens og vandhullets snavsede omgivelser. I vor barndomstid blev ~~gravene~~ en del af disse gamle grave brudt op og udryddet, hvad der ikke altid huede mine grønlandske legeskammerater. Det gik omtrent som ved Nanortalik, at de nødig så, man betragtede

gravenes indre altfor længe. Men der blev i alt fald nu gravet ud til en ny assistentbolig, der dog endte som lægebolig.

Længere nede ad vejen, når man havde passeret butikken m.m., og på højre hånd anløbsbroen og det lille flagbatteri, nåede man til slut frem til det den gang endnu meget vigtige tranbrænderi og atter andre af handelens bygninger, Her stod vi nu også ved den lille havneindskæring, hvor der var ophalerbedding og ankerplads for mindre både, der dog aldrig har været helt i sikkerhed for bølgeslaget på dette sted, hvad der er gået ud over mange både. Stranden på dette sted har hyppigt været benyttet til hvalflænsning. Der flød blandt andet med store hvalknogler, hvoraf jeg pietetsfuldt opbevarede en i vor have i Lillerød, hvor den tog sig smukt ud mellem roser og frugttræer. I de år, hvor grønlanderne endnu fangede hvaler egenhændigt fra slup eller andet mindre bådfartøj, eller senere når de fik en hval tildelt af "Sonja", var der her et vældigt liv under hvalflænsningen. Som børn havde vi i øvrigt glæde af de mange fine rullesten på dette sted, hvor vi øvede os hyppigt i at kaste til måls med grønlanderdrengene.

Når man til afveksling herfra vandrede ud fra bestyrerboligen på ny, men gik i modsat retning op ad kolonivejen, passerede man på højre hånd et af de ældste huse fra ca. 1830-erne, undertiden benævnt den gamle assistentbolig, men hyppigere populært betegnet som kivitok-huset.

Et lille stykke videre op ad kolonivejen var der en lille bro, der dannede passage over en af de småelve eller rettere rendestene, der med deres snavsede indhold i mange år har skæmmet Godthåbs udseende. Ikke desto mindre var vi helt højtidelige over at have fundet ud af, at Far havde fødselsdag samme dag som

Schultz-Lorentzen og Koppel, hvorfor på denne dag (14/11) de tre herrer sørgede for at mødes til gensidig lykønskning på denne bro klokken 12, hvorefter de sammen spiste en god herrefrokost.

I præsteboligen hos Schultz-Lorentzen kom jeg som sagt hyppigt og traf der blandt andet min senere mangeårige ven og medarbejder Henning Schultz-Lorentzen (senere en tid provst for Grønland). Mellem de herværende danske børn traf jeg også tit Kistâarak (senere gift Høegh), tidligere omtalte grønlandske fotograf John Møllers datter, som gik i skole med Schultz-Lorentzens børn. I kraft af sine gode danskundskaber og sine fortræffelige personlige egenskaber blev Kistâarak senere en af sin tids førende grønlænderinder. Dobbeltsprogethed var blandt grønlændere og især blandt grønlænderinderne den gang en meget stor sjældenhed.

I forbindelse med mine ophold i præsteboligen lærte jeg også det daværende "gamle" seminarium ret godt at kende. Det havde kun to klasseværelser (hvoraf det ene ret mørkt og lille) i halvdelen af præsteboligens stueetage, Jeg havde tit næsen inde i det største af klasseværelserne og beundrede et stort billede af Taffelbjerget, der hang på væggen, for det havde nemlig Far set på sine sørejser. Derimod kunne jeg endnu ikke danne mig forestilling om, hvad seminariet i al sin datidige beskedenhed betød for grønlænderne, lige så lidt som jeg forstod at vurdere, at fremragende folk som N.L.Balle og den grønlandske overkateket og salmedigter Rasmus Berthelsen indtil for ganske få år siden her havde haft en vigtig arbejdsplads, samt ikke mindst (lidt tidligere) den berømte sprogmænd Samuel Kleinschmidt.

Samtidig opholdt jeg mig også tit i præsteboligens lille

have, hvor eleverne havde lov at røre sig i deres frikvarterer, og hvorigennem jeg lærte en del af dem at kende, ligesom de også i visse tilfælde var blevet inviteret til vort hjem i bestyrerboligen. En af eleverne ved navn Søren, der var halt og havde mere tid end de andre, gav sig meget af med mig. Det medførte, at jeg ville gøre mig vigtig med de brokker af engelsk; jeg for nylig havde erhvervet mig hos frøken Elliot, hvilket endte med, at jeg sad med Søren i haven og legede, at jeg underviste ham i engelsk. I mit ansigts sved havde jeg udarbejdet nogle engelske stiløvelser, som jeg havde samlet i et mikroskopisk hefte, jeg lang tid har opbevaret som en morskab og til minde om de hyggelige timer med Søren.

På mine rundture gik jeg ikke sjældent videre op til bogtrykkeriet, hvor jeg altid blev udmærket modtaget af Lars Møller. Jeg forstod mig selvfølgelig slet ikke på, at Arkaluk, som grønlænderne kaldte ham, var af de betydeligste grønlændere i landets historie. Jeg betragtede ham som en god gammel ven, der øjensynlig altid har næret trofast venskab for Nicolai og mig, hvorfor Lars Møller hyppigt morede sig med at fastholde, at i grunden burde Nicolai og jeg sørge for en gang at gifte os ind i den møllerske familie. Det skete nu aldrig. Jeg fastholdt derimod min kærlighed til Lars Møller, fordi han altid gav sig tid til at undersøge sin skrivebordskuffe, dog ikke - som man skulle tro - efter manuskripter til bladet Atugagdliutit, som han i utallige år havde været redaktør for, men det var nemlig kandis, han søgte efter. Det lå gemt i hans skuffe midt i en noget grumset blanding af små stykker skrå, som Arkaluk flittigt fortærede samtidig med, at jeg fortærede hans kandis.

Atter med et lille indskud af et spring frem i tiden skal jeg blot notere, at mit gode venskab med Arkaluk varede hans liv

ud, og at jeg f.eks. under de år, hvor jeg som student hyppigt var i Grønland, havde mange værdifulde samtaler med ham, som jeg desværre aldrig fik nedskrevet. Han havde et rigt lune, men skånede heller ingen, derfor heller ikke de danske, han ikke kunne lide, og om hvem han kunne bruge sprogets saftigste gløser i korte og grove bemærkninger. Men pludselig kunne han også le og rive sig i skægget, f.eks. den dag han fortalte om de tyske herrnhuttiske missionærers henrykkelse over den tyske sejr over Frankrig 1871. Det gik nu stort set ud på, at tyskerne "derovre" ved Ny Herrnhut måtte være blevet helt tossede af glæde, for deres grønlandske tilhængere kom farende derovrefra hen over fjeldet og råbte noget om at: "Man siger, at vi har vundet" (ajugau-vugúngôk!), for det skulle og måtte vi andre da også vide.

Under mine besøg i Ny Herrnhut i 1904-1905, hvor jeg hyppigt var draget "over fjeldet" eller gennem dalen for at lege med pastor Wagners børn, beboede de i dette tidsrum den gamle og på sin vis meget rummelige missionærbolig, som det interesserede mig meget at se, både med og uden følgeskab af Wagners børn Karl og Karoline (Calina). En enkelt gang blev jeg lidt skræmt, fordi Karl Wagner havde villet vise mig sine byggeklodser, men i farten havde han glemt, at der skulle særlig tilladelse til at tage disse klodser frem, hvorfor hans far pludselig stod foran os og med solid gammeldags, pædagogisk strenghed dekretede, at til straf måtte Karl: "nu ikke spise syltetøj i 14 dage!" Karl bøjede hovedet og vedtog dommen. Jeg var jo lidt bedrøvet over at have bragt ham i fedtefadet mod min vilje. Men ellers havde vi det dejligt på de grønne græsplæner omkring missionærboligen, og når jeg kunne se mit snit dertil, interesserede det mig også stærkt at gå på sight-seeing ganske alene i den gamle og ærværdige bygnings mangfoldige store og små rum og gange.

Tilbage igen i kolonien og på min rundgang mellem grønlænderne traf jeg undertiden en ældre mand, der hed Ignatius, om hvem det hed, at man mente, han havde været skyldig i et konebådsforlis? Det var dog aldrig blevet bevist, og han nægtede sig skyldig til det sidste. Da pastor Mathias Storch (den senere viceprovst) nogle år senere begravede Ignatius, slog han derfor efter sigende hårdt til overfor den mistanke og dømmesyg, der fra visse sider havde omgivet Ignatius og forbitret hans alderdom.

19. Nogle data 1904-1905. Den litterære grønlandsekspedition
m.m.

Den 4. maj 1904 indtraf en rystende begivenhed, der står beskrevet udførligere andetsteds (G.N.Bugges artikler), og jeg skal derfor kun omtale, hvad jeg selv på nærhold forstod af det hele. Det skete, at Nicolai på hængende hår var omkommet i den ovenfor omtalte tilsyneladende så lille elv, der løb lige uden for vore vinduer. Den allerede omtalte Kûgssuak var jo kun en lille bæk ved sommertid, men kunne svulme vældigt op ved forårstid. Med uventet pludselighed og voldsomhed brød elven hin dag gennem de ovenfor liggende snemasser, sprængte broen og skyllede Nicolai ud over strandklipperne og et godt stykke ud i vandet. Han havde stået på broen i det fatale øjeblik og var blevet råbt an, men havde kigget ud over fjorden (troede det var skib). Han lå nu et godt stykke ude i fjorden og kæmpede for livet i det iskolde vand, hvor han trådte vande, indtil nogle tililende kajakmænd nåede ham og fik ham op i en pram, der bragte ham i land, stærkt forkommen, men ubegribeligt nok helt uskadt.

I det øjeblik elven brød igennem, gik jeg og legede på den lille fjeldknold, vi nu kalder Hans Egede-fjeldet. Jeg hørte pludselig larm og spektakel nede fra stranden og omkring bestyrerboligen og bemærkede samtidig, at et stykke af jorden flød

med en tyk blanding af isklumper, hvor jeg nu og da skimtede noget mørkt, som jeg troede var en af grønlændernes sorte hunde, der var faldet i vandet. Mellem de mange mennesker, der løb forvirret omkring, så jeg pludselig, at Far var med til at bakse med en lille skydepram, der ekspres skulle sættes i vandet. Da prammen nærmede sig, råbte Nicolai sin mor an og bad hende pudsigt nok "ikke være vred" (han mente dog formentlig: opskræmt). Han kunne selv gå hjem med støtte, blev ekspres lagt til køjs og undersøgt af doktor Koppel, der med glæde erklærede ham for uskadt. Han kunne ellers som ingenting være blevet slået for-dærvet på sin vej hen over strandklipperne. Jeg overværede derpå det smukke syn af de fangere, der havde reddet Nicolai og kom ind til hans seng. De ønskede ham til lykke og modtog en pæn dusør

Vi havde alle fået et chok, ikke mindst Mor, der de følgende dage dårlig kunne tåle at høre lyden af elvens brusen udenfor vore vinduer. Grønlænderne var som sædvanlig i den slags situationer stærkt deltagende på den mest rørende og selvfølgelige måde. Derimod havde jeg svært ved at betragte grønlænderbørnenes i og for sig meget uskyldige leg de følgende dage, da de omgående dramatiserede og genopførte det skete, idet de opbyggede snedæmning for nogle af de små vandløb og derpå fjernede dæmningen, så vandet brød igennem og bortskyllede en pind, de havde posteret lidt længere nede, og som de kaldte Níkulât, (Nicolais grønlandske betegnelse). Pinden "Níkulât" skulle så reddes i sidste øjeblik.

Men på sommeren 1904 var det, at pastor Wagner og familie ankom nordfra med damperen "Godthåb". Vi lærte efterhånden Wagner at kende som en glad og livligt talende mand. Han var også en dygtig sanger og kunne foredrage sin studentertids sange.

Nogle år efter var han i øvrigt medudgiver af en ny udgave af de grønlandske salmemelodier.

Med samme skib ankom imidlertid også medlemmerne af den litterære grønlandsekspedition, af hvilke dog maleren Harald Moltke måtte fortsætte med samme skib hjemefter af helbredsgrunde og for snarligt at komme under grundig behandling. Mylius Erichsen, Knud Rasmussen og en medfølgende polareskimo Ūsakak agtede derimod at blive nogle få dage ved Godthåb, før de fortsatte sydover mod Ivigtut med blandede befordringer. De ville først på tapper ekspeditionsmaner bo i telt, men Mylius og Knud Rasmussen blev hurtigt overtalt til indkvartering i Kivítokhuset, mens Ūsakak boede hos os og logerede i sovepose på loftet, hvor han foretrak at ligge splitternøgen til stor forfærdelse for E.E., der skulle passere denne sovepose på vej til sit loftsværelse.

Ekspeditionen var nu vore gæster i en række dage, hvor det gik livligt til blandt danske og grønlandere, og hvor de jo også havde meget at fortælle, der for første gang åbnede mine øjne for de mærkelige og næsten ukendte dele af Grønland meget langt mod nord. De fornøjelige og interessante gæster blev godt modtaget overalt, og Mylius kvitterede rundeligt for gæstfriheden i en række særdeles venlige skåltaler og senere i meget hjertelige og gode breve til Far og Mor, af hvilke vi endnu har nogle i familieeje. Noget af alt dette står i øvrigt i en ejendommelig og noget vemodig modsætning til det så hyppigt citerede digt af Mylius Erichsen i digtsamlingen Isblink ("I øvrigt, det var mig altid en straf, - når ude i verden jeg landsmænd traf"). En anden ting var selvfølgelig, at mange af de danske endnu ikke skintede Mylius Erichsens samtidig iboende trang til at være med som rydningsmand i datidens endnu udpræget "gamle Grønland",

hvor der såvist også trængtes til at få ryddet op i det ene og andet.

Vildmanden Ūsakak befandt sig ikke blot godt i vor midte som vor særlige pensionær, men også blandt sine grønlandske landsmænd. Hos os blev han især gode venner med Sigrid, der bedst kunne tale med ham. Hvad angik, at han endnu var udøbt, kunne han dog i forholdet til sine herværende landsmænd også nu og da fremsætte bemærkninger, der tydeligt nok viste, at han udmærket godt kunne se de svage sider hos de forlængst døbte og kristnede grønlandere.

Knud Rasmussen havde som bekendt den lykkelige evne at kunne fordele sig på forstående fod mellem danske og grønlandere. På den gang og i senere år på sine mange gennemrejser var han en hyggelig gæst i vort hjem. Han holdt meget af at synge, og jeg husker, han gjorde det godt, når han sang Erlkönig, og Mor akkompagnerede ham.

Aftenen før disse vore gæsters afrejse var der stor afskedsmiddag i bestyrerboligen. Far talte for ekspeditionen, og Nylius Erichsen svarede atter i en stor og hjertelig tale, Det sidste fik jeg lejlighed til at overvære, trods det jeg forsætlig var lagt tidligt til køjs. Jeg listede mig dog op og åbnede døren på klem til spisestuen, hvorunder jeg fik lejlighed til at betragte Nylius, medens han talte, og jeg kom til det resultat, at han var en særdeles flot mand og udstyret med glimrende vel-talenhed. Sent på natten vågnede jeg atter og kiggede ind i spisestuen. Den var tom og havde øjensynlig været ryddet til dans. Der stod kun en smuk og mørkladen ung mand. Det var Knud Rasmussen, der øjensynlig også nu ville ud som de andre for at gå godnattur i de sommerlyse nattetimer.

Næste dag afrejste ekspeditionen i robåd sydover. Far havde forretninger sydpå og afrejste et par dage senere, også i robåd i følge med Mor og Sigrid. De mødte ekspeditionen til slut ved Fiskenæsset, hvor de tog endelig afsked med dem. Mor fik således Fiskenæsset at se, som hun syntes godt om, fordi dette sted og omegnen forekom hende at minde mere om, hvad hun stadig ville kalde "det rigtige Sydgrønland", som hun ikke helt kunne glemme.

Kort efter sin hjemkomst skulle Far med robåd en tur til Ameralikfjorden på noget, han kaldte de bernburgske undersøgelses vegne, noget vedrørende mineralforekomster, der skulle indledende undersøges. Denne gang var det Nicolais og min tur til at følge med foruden E.E. Det blev en smuk rejse, hvorunder vi drenge for første gang fik noget at se af Godthåbs omegn. - Samme sommer må det have været, jeg på Godthåbsfjorden iagttog en mærkelig tømmerflåde, der blev bugseret fra bopladsen Umanak i fjorden og ud til Kangek. Det var visse dele af den ret store forhenværende missionsbygning fra den nu forladte herrnhuttiske station ved Umanak. Den blev nu transporteret til Kangek for der at blive udnyttet til skolekapel. - Ligeledes var det nok denne sommer, jeg for første gang iagttog en ganske lille motorbåd, der blev prøvet på fjorden.

Det har ligeledes været denne sommer, at man omsider gennemførte den i lang tid diskuterede og siden fortsat noget omstridte overflytning af Samuel Kleinschmidts kiste fra hans grav ved Ny Herrnhut til kirkegården ved Godthåb, hvor man gerne så, han skulle hvile varigt i mindehjørnet mellem sine forhenværende nære medarbejdere ved Godthåb seminarium. Man har heroverfor anført (bl.a. Otto Rosing), at Kleinschmidts grav burde

være forblevet fortsat ved Herrnhut, hvor han jo selv efter sin overgang til seminariet også stadig havde følt sig i særlig grad hjemme. Men det endte altså med, at Kleinschmidts kiste med stort besvær blev roet til Godthåb, hvor der på kirkegården fandt en smuk og minderig bisættelse sted, som jeg overværede og meget tydeligt husker, hvilket jeg kort efter beskrev i min egen lille dagbog. Ved bisættelsen talte Schultz-Lorentzen på dansk og grønlandsk, og seminarieeleverne blæste på herrnhutternes efterladte basuner, som de forstod sig på at anvende. I min private dagbog fordristede jeg mig til uden hæmninger at lufte nogle stumper af viden om Kleinschmidt, som jeg møjsommeligt havde fået mig spurgt frem til. Jeg konkluderede i alt fald med barnets undertiden noget kunstige dybsindighed med at fastslå, at Kleinschmidt øjensynlig havde været en betydelig mand, nb. "trods det, han jo var en tysker!" Hermed skrinlagde jeg klogeligt og for en længere årrække mine begrænsede forsøg på en vurdering af ^{fader}Kleinschmidt.

Men mod slutningen af vinteren 1904-1905 kom vi ind i en periode, hvor det på ny tegnede til opbrud, idet Far og Mor efter svære overvejelser var kommet til det resultat, at Nicolais skolegang i Danmark ikke længere burde udsættes. Dette ville derfor nu medføre, at vor lille familie skulle ophøre vort fælles sammenhold i Grønland for stedse. Det var en bitter afgørelse for Far og Mor, men de måtte jo igennem det, som så mange andre danske familier, der i årevis havde deres gerning i Grønland. Far skulle nu i 1905 forflyttes til Frederikshåb som bestyrer, hvorfor det blev arrangeret, at Mor med Ragnhild og Nicolai skulle afrejse foråret 1905 til Danmark for at få Nicolai anbragt på Sorø Akademi. Far skulle herefter kun en kort tid blive

tilbage ved Godthåb med os andre, og efter at Far med hjælp af E.E. og andre havde ordnet indpakningen, skulle vi afrejse til Frederikshåb, hvortil Mor i sommerens løb ville returnere med Ragnhild. -

Vi havde i virkeligheden tilbragt et par gode og indholds-
rige år ved Godthåb, hvor vi efter omstændighederne havde mod-
taget en vis foreløbig horisontudvidelse. Jeg kunne den gang
ikke på forhånd vide, at jeg også senere i min studentertid
skulle opleve nogle gode ophold i vort hjem i samme bestyrer-
bolig, fra hvilke perioder jeg også har mange gode og inter-
essante minder, som f.eks. fra opholdet ved Godthåb i mit rusår
1913-1914, hvor forfatteren Norman Hansen var kostgænger hos os.
Han var en fornøjelig mand og en stor original.

Herunder oplevede jeg også de aftener, hvor han i vor dag-
ligstue læste højt af sit ganske ny manuskript til teksten til
operaen Kaddara. Jeg mindes både dette og meget andet fra min
ungdoms påfølgende tid ved Godthåb, derunder også de veldige
fangster af hvichval i Kakuk-sundet på Nordlandet, tværs over
Godthåbsfjorden, rensjagterne i Godthåbsdistriktets skønne egne
m.m. Men alt dette vedkommer jo strengt taget ikke mine egent-
lige barndomserindringer. -

Her stod vi da nu foråret 1905, og vort samliv som familie
var i een forstand i opløsning, da Mor med Ragnhild og Nicolai
afrejste i april med det splinternye dampskib "Hans Egede". Her-
efter blev der straks så underlig tomt i bestyrerboligen, og
indpakningen begyndte. Den 23. maj 1905 afrejste vi andre da
til Frederikshåb med damperen "Godthåb". Men det kommende over-
vintringsår ved Frederikshåb blev kun noget mere foreløbigt.
Det blev i virkeligheden efterhånden Godthåb, der på højst for-

skellig måde og gennem en lang årrække skulle komme til at spille en central rolle i vor families grønlandstilværelse.

Frederikshåb 1905 - 1906. Til Danmark via Egedesminde.

20. Den stilfærdige overgangsperiode

Den dybe stilhed ved Frederikshåb virkede dobbelt stærkt og noget trykkende efter de to år, vi havde tilbragt ved Godthåb og yderligere fordi Mor med Ragnhild og Nicolai var rejst fra os. Vi tog nu fat på vor indflytning i det store langsstragte "våningshus", der efter gammeldags mønster skulle give boligplads til bestyreren i den ene ende og præsten i den anden ende plus i midten en smule bolig til en assistent.

Når man forlod den gruppe af handelens bygninger, der lå samlede omkring landgangskajen og gik op ad kolonivejen, havde man på venstre hånd våningshuset med nogle tilliggende bygninger gårdsplads m.m. Når man fortsatte i retning af kirken og gik videre, passerede man det sted, hvor der nu står en mindesten **for videnskabsmanden/naturforskeren Otto Fabricius, den betydeligste af fortidens missionærer ved Frederikshåb, der siges endnu at blive omtalt "i folkemunde" blandt grønlænderne ved dette sted, hvad jeg desværre aldrig har haft lejlighed til at aflytte. (NB. Hans fornavn staves hyppigst Otho, da han selv anvender denne stavemåde i sine bøger, men hovedværket om Fabricius ved Kornerup, Schultz-Lorentzen og Ad.S.Jensen fastholder stavemåden Otto i henhold til foreliggende arkivalier).**

Går man videre fra kirken og den nærmeste grønlandske bebyggelse, er der en smuk spadseretur til kirkegården, der har

en skøn beliggenhed i et dalstrøg, indrammet af de for Frederikshåb karakteristiske kuplede småfjelde, der afbrydes af mose drag og et virvar af småelve. Den mest karakteristiske fjelddannelse var "Rådnefjeldet", der udviste et læs af store, brunlige stærkt forvitrede stenblokke, der ind imellem var prydet af grønne skrænter og fjeldblomster. Gik man videre, kunne man med glæde fortabe sig i de smådale, der endeløst frembød sig, og her gik jeg da i dette år mange gode spadsereture ved sommer og vinter.

Tilbage til våningshuset, hvor jo også stedets præst, pastor Wassmann boede. Gårdspladsen var indrammet af nogle af handelens huse, deriblandt butikken, der her som hyppigt andetsteds i det gamle Grønland var anbragt på et af lofterne. Det blev min underholdning at studere en række ganske pudsige billeder, som Fars forgænger, ovenomtalte Paumann, havde klippet ud af de gamle "Punch" og lignende steder og hængt op på væggene i butikken til fornøjelse for købende og handlende. Der var især rigeligt med karikaturer af kejser Wilhelm, hvis udseende jeg nøje indprentede mig, da jeg hyppigt hørte ham omtale. - Far gik nu rundt i alt dette og havde nok at gøre med at sætte sig ind i det hele, men midt i det hele kom det frem (også i brevene), at han følte sig mere ensom og afspærret her end ved Nanortalik.

Forholdene vanskeliggjordes yderligere for Far ved, at han savnede en assistent, og ved at storisen også i disse egne nu lukkede for os en rum tid. Jeg så mig omkring. Her skete intet andet, end at isskodserne spærrede hele havneindløbet og desuden lå langt til søs. Det kunne også iagttages fra det ovenfor (side) omtalte udkigstårn Bella Vista, der bestod til

kort efter 1919, og som var et godt udkigssted for dem, der iagttog isforholdene eller ville spejde efter hvaler eller skibe. - Ved strandkanten blev isskodserne af højvandet ført højt op på land. Der blev de stående i rum tid og smilede, blinkede, lo og dryppede i sommersolen.

Vi var da også et godt stykke hen på sommeren, før isen omsider begyndte at give sig. Pastor Wassmann kunne nu endelig rejse sydover i robåd, hvorunder han samtidig havde lovet at afhente Mor og Ragnhild, der skulle ankomme med skibet via Ivigtut. Det varede meget længe, da robåden for nordgående havde en del modvind at slås med. Omsider, 27. august, ankom de så længe ventede rejsende om natten gennem grødtyk tåge, hvor vi atter havde opgivet at vente dem for det døgn. Frøken Elliot nåede dog ned at tage imod dem. Jeg blev vækket af Mor og Ragnhild og rendte henrykt ned i stuen i natskjorte for at deltage i det natlige gensynssamvær. Hvor var der pludselig blevet livligt i vore stille stuer. Mor havde straks meget at fortælle fra rejsen og danmarksoopholdet. Hun var oplivet af rejsen trods sin sorg over at skulle skilles fra Nicolai, men nu bragte hun da et frisk pust ind i vor tilværelse, ^{også} ~~og~~ når hun de følgende dage hyppigt satte sig til klaveret og spillede og sang de nyeste melodier, hun havde hørt derhjemme.

Det må have været ret kort tid efter, at jeg fik lejlighed til at ledsage pastor Wassmann på en mindre robådsrejse, hvor jeg for første gang havde den store oplevelse at se et fuglefjeld, noget der praktisk talt ikke findes i de egentlige syddistrikter. (Grundene til at der ikke findes fuglefjelde længere sydpå er ret omdiskuteret). Til min store henrykkelse kunne jeg hjembringe en levende tatteratunge, som jeg fodrede og værnede om.

Jeg har nok tumlet for voldsomt med den, når jeg lod den holde svømmeøvelser. Det endte ~~da~~ med, at den måtte slås ihjel, og en af de mandlige kivfak^{-kor}, der var beskæftiget på gårdspladsen, gjorde da også (vistnok på Fars anmodning) kort proces med den, men desværre lige for mine øjne. Det blev et øjeblik mere, end jeg kunne tage, så jeg hylede af sorg og raseri. I baggrunden stod et par grønlandske vaskekoner beskæftiget. De morede sig noget ensidigt over min opførsel, at jeg ville tage så voldsomt på vej for så lidt, hvortil kom, at de lo mig ud med en rå og skurrende latter, jeg ikke kunne lide. Der kom herunder et øjeblik, hvor jeg følte mig mere fremmed for grønlænderne end nogensinde før. De tager undertiden trykkende praktisk på tingene og kunne i dette tilfælde simpelthen ikke forstå, at et barn skulle tage i den grad på vej, fordi dets yndlingsdyr skulle slås ihjel. -

Omsider ankom den for Far så stærkt tiltrængte assistent. Det var Aage Bistrup, søn af en af Fars kolleger, hvorfor vi i særlig grad måtte hjælpe ham f.eks.med, at han kom i kost hos os. Han flyttede ind i midten af våningshuset, der nu blev helt belagt for resten af vinteren.

21. Vinteren 1905 - 1906

I dette begrænsede år ved Frederikshåb havde vi det godt med pastor Wassmanns, der var gode og hjertelige mennesker. Wassmann var i øvrigt forfatter til nogle af de grønlandske salmeoversættelser, der foreligger i en ny salmebogsudgave fra omtrent dette tidsrum. Han har herunder arbejdet nært sammen med den daværende dygtige overkateket ved Frederikshåb, Anders Petersen. Hvad angår morskabslæsning blev det i øvrigt et godt år for mig, da jeg i nær tilknytning til Wassmann fik lov at opsnuse mange for min alder velegnede bøger i hans bogsamling. Jeg fortabte mig periodisk fuldstændig i Rider Hagard, der gav mig mit første indtryk af Afrika. Min begejstring for afrikanske navne steg til sådanne højder, at det var mig en skuffelse, at Wassmann ikke ville rette sig efter mit råd at give et afrikansk navn til det barn, de fik i løbet af vinteren. Jeg havde foreslået navnet Umslopugaas. - Også hos Bistrup var jeg så heldig at kunne låne bøger, herunder ikke mindst de seks bind Feltlægens historier, som jeg tyrede to gange igennem i vinterens løb med enorm interesse, der en overgang medførte, at jeg blev lidt for meget af en indesidder^{ll} læser.

Vi fejrede denne vinter i en lille kreds Fars og Mors 15-års bryllupsdag. Da vore tanker jo bestandig kredsede om Nicolai, var det kort efter en glæde, at vi i alt fald kunne markere hans

fødselsdag på festlig måde. Herunder var også hans forhen-
værende grønlandske amme, Hogar, inviteret og blev beværtet
med højtidelighed og grundighed.

Som allerede beskrevet frembød Frederikshåbs omegn ikke
store højder, og derfor heller ikke større skibakker. Men jeg
kom trods min meget indesiddent også periodevis ret langt om-
kring på ski, ud og ind gennem de utallige smådale, hvor det
pludselig kunne blive uendelig velgørende at mærke vinterstil-
heden sænke sig over disse måske lovlig ensomme skiture. Jeg
lærte dog også efterhånden grønlanderbornene helt godt at kende
og kom til at lege udmærket med dem.

Blandt de grønlandere vi i juleperioden havde som gæster,
bør allerede omtalte overkateket Anders Petersen specielt nævnes.
Han har været en ret betydelig mand, og han var far til den
bekendte grønlandske organist og folkedigter, Jonathan Petersen,
der (atter senere) kom meget i vort hjem ved Godthåb for at
spille med mor. Julens festligheder omfattede i øvrigt en meget
stor sammenkomst til juletræ for danske og grønlandere i stort
antal, hvorunder omkring 90 mennesker fik plads til festligt
samvær i vore små stuer. Hertil kom kort efter det traditionelle
grønlandske kivfakgilde m.m.

En helt anden ting var, at vi netop samme vinter kort efter
jul kom ind i en ret streng periode, hvor det fangstmæssigt og
på anden måde synes at have været særlig svært for befolkningen.
Skønt jeg var barn og levede i et velstillet hjem, kom jeg alli-
gevel til at tænke en del over det triste syn, der slog mig i
møde, da jeg en række vintermorgener kiggede ud i køkkenet og
kunne iagttage en forbavsende lang række mennesker, der stod i
kø for at søge lån som forskud på kommende og bedre fangsttider,

eller simpelthen småtigge. Jeg husker ikke så udpræget dette syn andetstedsfra, men det kan jo være en tilfældighed. Hvordan i grunden Far og Mor fik hjulpet lidt med, husker jeg ikke. Jeg kan derfor kun omtale een enkelt og meget fornøjelig hjælp, der dog selvfølgelig kun var en dråbe i havet, nemlig at alle børnene blev bispist rigeligt i køkkenet på min fødselsdag i februar, hvad der i høj grad blev påskønnet.

Da vi nu kun skulle tilbringe dette ene år ved Frederikshåb, lærte vi ikke den grønlandske befolkning så godt at kende som ved Nanortalik og før og senere ved Godthåb. Dog mødte vi venlighed fra flere sider, og grønlanderne kunne her som andetsteds pludselig trods deres fattigdom være flotte med gaver. F.eks. modtog jeg fra en af dem som gave, som "támajuitsugssak" (se s.) et ualmindelig smukt signet, der endnu står på mit skrivebord over 60 år senere. Det var udskåret af den sorteret ^{hårde} fiedtsten (vegsten), som findes ret rigeligt netop i Frederikshåb distrikt. Det var et smukt stykke arbejde, thi ikke blot var mine forbogstaver på fin og snørklet måde indgraveret på trykpladen, men signetets håndtag bestod desuden af et særdeles smukt udskåret hundehoved.

Vinteren led nu så småt på hæld, og vi begyndte også tidligt at forberede vore forårsbreve til Nicolai. Jeg har siden haft lejlighed til at genlæse disse breve, der virker meget forskruede og har overbevist mig om, at jeg trængte hårdt til en miljøforandring. Dog giver brevene også genlyd af min^e udendørs tilværelse med grønlanderbørnene, og der er herunder omtalt en række lege og "kampe" i broget blanding, der afspejler en fornøjelig tilværelse. Endnu sank jeg dog midt i det hele hen i min yndlingslæsning og nogle blandede småskriverier, som jeg var

noget optaget af, idet jeg havde en vis ro til den slags, som jeg aldrig siden i mine barneår på Sorø oplevede på tilsvarende måde. Jeg havde blandt andet fattet det storartede forsæt, at jeg ville skrive en roman og fik lavet en lovende begyndelse, der omhandlede en ung italiensk greve, som forberedte sig på at drage til Afrika for at møde en særlig vild og grusom stamme, der hed Njam-Njam og skød med giftige pile o.s.v. Jeg skrev på disse ting helt hen på forsommeren, og en dag bøjede der sig et kendt ansigt over mine skriverier og spurgte, hvad det var for noget. Det var Knud Rasmussen, der var på gennemrejse (tidspunktet kan jeg ikke kontrollere). Jeg svarede tilfældigt, at det var "dramaer", hvad Knud Rasmussen siden drillede mig med, når han nu og da i senere år opfordrede mig til at skrive noget fra Grønland.

22. Forår. Mindegudstjeneste for Christian IX. Atter opbrud

I vinterens løb havde frøken Elliot fortsat undervist Sigridd og mig, der jo var på stærkt forskellige alderstrin. Wassmann overhørte undervisningen ved dens afslutning, ligesom det også var ham, der forrettede Sigrids konfirmation i Frederikshåb kirke i april måned. Vi fejrede dagen ved en stilfærdig aftenfestlighed, men i øvrigt var nu forårsposten på vej. Vinteren var forbi. Jeg var med til at grøfte for de mange småelve, der gradvis var på vej til at gennembryde snemasserne.

Så kom da forårsskibet, der som sædvanlig brød hul i vor ensomhed og med eet gjorde den forløbne vinter til noget mærkeligt halvgammelt noget. Der kom bud om Kong Christian IX død. Pastor Wassmann holdt sørgegudstjenesten i en kirke, der næsten var blevet som en gravhvelvning med de mange sorte forhæng. Jeg forstod så meget af Wassmanns lange grønlandske prædiken, at han også var inde på at ville forklare grønlænderne, hvor svært året 1864 havde været for vor konge. Hvor meget grønlænderne forstod, hvad dette år havde betydet, var ikke godt at vide. Jeg selv forstod kun, at der plejede at komme dybe rynker i Fars pande, når dette år blev nævnet, samt hvad jeg for nylig havde læst mig til i "En rekrut fra 1864",

Med posten var der solide, lange breve fra Nicolai angående hans ny tilværelse i Sors. Han havde desuden med rørende omhu

samlet alle de eksemplarer, han havde holdt af det ny billedblad "Krig og Fred", hvori jeg fandt en masse oprivende, men interessante billeder fra verdensbegivenhederne indenfor den russisk-japanske krig, derunder billeder fra affæren på Doggerbanken, søslag i Thushimatrædet og "ulvegrave", hvor fremstormende soldater skulle spiddes o.s.v. Det gjorde et stærkt indtryk på mig, at den store verden derude kunne omfatte sådanne rædsler, og at den vedkom os både med godt og ondt.

Far og Mor fik nu kort efter travlt med indpakningen for at forberede vor afrejse til Danmark i det nær forestående permissionsår. De blev kraftigt assisterede af frøken Elliot og Sigrid, der nu var en stor pige, som også måtte hjælpe med. Vi skulle mærkeligt nok langt nordpå under vor hjemrejse, nemlig via Egedesminde, der figurerede som nyoprettet stabelplads for "Hans Egede", som i særlig grad dér skulle tage passagerer til Danmark. Men på slutningen af foråret gik vi da ombord i "Godthåb", der skulle føre os langs kysten nordover. Der gik derfor en del tid, før vi kunne tiltræde den egentlige danmarkstrejse.

23. Nordrejse 1906. Slut på barneårene i Grønland

Vi afrejste fra Frederikshåb den 19. maj og gjorde ophold ved Godthåb, hvor vi en kort tid kunne holde til hos vore gode venner, kolonibestyrer Baumanns. Deres søn August var vokset og havde nu til min misundelse fået salonriffel, hvormed han havde skudt ryper. Vi okkuperede i øvrigt fuldstændig en af de tidligere omtalte store vindueskarme i bestyrerboligen, hvor August og jeg opførte et storstilet slag med hans enorme antal tinsoldater. Det blev vistnok første og sidste gang, jeg legede med tinsoldater, som ellers plejede at kede mig.

Der blev ikke megen tid til at gense tidligere venner ved Godthåb. Den eneste nydannelse jeg bemærkede mig var, at Baumann holdt hest, hvad man ellers ikke så i den tids Grønland. Han havde nemlig anskaffet sig en pæn lille islønder, der hed Bella. Efter sigende var dette sket af hensyn til den generende og besværlige afstand over land til skibshavnen, hvortil man endnu i lang tid efter dette tidspunkt kun kunne komme ad en lille fjeldsti, der bugtede sig hen over de moser og sandskrænter, som afbrød lyngbakkerne. Nu kunne Baumann da i alt fald ride derover. Bella gik i øvrigt frit omkring i kolonien størstedelen af dagen og blev øjensynlig ikke stærkt udnyttet. Man sagde, at den havde særlig gode venner mellem nogle af fangerne, der nu og da morede sig med at stikke deres halvbrugte skråstumper til

den, hvad den særlig kunne lide.

På vidererejsen husker jeg kun, at vi anløb Holsteinsborg, hvor jeg senere under min ungdoms tidligste virketid i Grønland oplevede et par gode og særdeles lærerige arbejdsår. Vi passede den ejendommelige store port, der - til minde om den store hvalfangertid - og bestående af et par mægtige hvalkæber fører ind til gårdspladsen, der indrammedes af den gamle kirke, præstebolig, bestyrerbolig, butik m.m. I den gamle og smukke, men meget lavloftede præstebolig, som jeg siden skulle komme til at bebo 1922-1924 var vi på visit hos pastor V.C.Frederiksen, hvorunder de voksnes samtale hovedsagelig kom til at dreje sig om den (efter mange års nedlæggelse) nylig stedfundne genoprettelse af en provstestilling for Grønland, hvad landets præster øjensynlig skulle have nogen tid til at vænne sig til.

Omsider nåede vi da frem til det egentlige Nordgrønland og blev landsat ved Egedesminde, hvor vi fik en solid ventetid på cirka 3 uger. Af hensyn til Egedesmindes betydning af nyere dato som en slags transithavn og derfor også som et godt samlingssted for passagerer, var der blevet indrettet et slags gæstehjem i et af de ældre våningshuse. Her blev vi indlogeret, men var i øvrigt i kost hos Fars kollega, bestyrer Koch. Hyppigst gik jeg dog hen ad den langstrakte kolonivej for at besøge pastor Ostermanns i præsteboligen, og hos hvem jeg legede med deres datter Tulle.

Her i Nordgrønland var vi nu for alvor kommet godt på afstand fra vore nok som omtalte kære syddistrikter, og vi havde da sikkert også godt af, selv nok så foreløbigt, at se noget andet af Grønland. Det forandrede dog ikke på, at det hele virkede langtrukket, kedsommeligt og fremmed på mig. Hvad var i øvrigt

sommeren i Nordgrønland sammenlignet med slædekørselens efter sigende vinterglæder i disse egne? Slædehundene, der her omgav os i mængde, nåede jeg under disse ugers sommerophold slet ikke at vurdere. De interesserede mig ikke og var mig kun til gene. Tilbage var midnatssolen, som Far og Mor mente, jeg passende een gang burde iagttage, hvorfor de da også en nat vækkede mig kl. 12, for at jeg kunne betragte fænomenet, om end det var synd at sige, jeg var særlig oplagt.

Måske var jeg simpelthen rundrejsetræt og længtes bare efter at komme til ro i det meget omtalte Danmark, hvad der ikke skræmte mig, da det var planlagt, jeg skulle tilbringe vinterhalvåret i København under Fars og Mors permissionsophold og derpå først optages på Sorø efter Fars og Mors returrejse til Grønland. Altså foreløbig ingen klage. Derfor dukkede der alligevel undertiden nogle meget vage og spredte tanker op for mig, om hvad der i grunden lå i dette ustandselige gentagne: hjem til Danmark? Så langt jeg (i modsætning til "de store") kunne huske tilbage - thi fra "min permission" 1897-1898 havde jeg ingen klare erindringer - havde vort danske hjem jo været i Grønland og omgivet af et fåtal af danske plus en mængde grønlandere. Først mange år senere efter adskillige frem- og tilbagerejser mellem Grønland og Danmark, dels i min studentertid, dels senere gennem lange opholdsperioder i begge disse så vidt forskellige lande, blev det mig klart, at jeg var bundet til en uundgåelig, men også righoldig hjemfølelse både i Danmark og Grønland. -

Endelig ankom da "Hans Egede", og da vi en aften stod ud fra Egedesminde, kiggede jeg i halvsøvne gennem køjet, hvor jeg betragtede et par af de øde skærgårdsøer, vi passerede. Dette

blev det sidste, jeg så af Grønland, indtil jeg i august 1913 stævnede ind mod Godthåb som nybagt student for at gense mine forældre og Grønland efter 6 års ubarmhjertig lang adskillelse. Hertil kom, at gensynet med Hjortetakken og Saddelen netop ved denne lejlighed blev mig en aldeles uforglemmelig oplevelse, efterhånden som disse skønne vartegn over Godthåb omegn rejste sig for mine øjne.

Men dette forandrer ikke, at da vi med Hans Egede udrejste fra Egedesminde eftersommeren 1906, var altså dermed min lykkelige barndom i Grønland uigenkaldelig forbi. Det var derfor med rette, at jeg allerede den gang forstod lidt af, at dette var en skelsættende afrejse.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Trykt hos Tekst og Tryk
efter forfatters originalmateriale.